magazin istoric

ANUL XIX NR. 5 (218) MAI 1985

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XIX
Nr. 5 (218)
mai 1985

●

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CÂNDEA
NICOLAE COPOIU
LUDOVIC DEMÉNY
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

Secretar responsabil
VALERIU BUDURU

●

① ②

③ ④

SUMAR

40 ANI DE LA VICTORIA ASUPRA FASCISMULUI

● **Întregul popor român în lupta pentru obţinerea victoriei :** *Ilie Ceauşescu* **2**

● **Ziua Victoriei la Bucureşti :** *Cristian Popişteanu, Valeriu Buduru, Marian Ştefan* **8**

● **Filcele României în războiul antihitlerist :** *Elisabeta Ioniţă* **12**

U.T.C. — Trepte în timp : *Constantin Petculescu* **14**

Îndemnatu-s-au şi Ion Neculce... : *Gabriel Strempel* **38**

Cultura Cucuteni — unică în Europa (II) : *Linda Ellis* **43**

Vasile Pârvan — profesorul meu : *Ion Coman* **46**

Itinerar istoric pe Dunăre : *Vasile Smărăndescu* **59**

● **Asaltul final :** *S.M. Ştemenko, O. Bradley, B.L. Montgomery, Charles de Gaulle* **... 17** ● **Primăvara popoarelor :** *Eugen Preda* **... 27** ● **1914-1918, 1939-1945. Africa în război, război în Africa :** *Michael Crowder* **... 29** ● **America Latină şi victoria Naţiunilor Unite :** *Constantin Buşe* **... 34**

● **O strînsă cooperare între toţi istoricii :** *Henri Michel* **... 33** ● **Tragicomedie la Rastenburg :** *A. Busuioceanu, Fl. Constantiniu* **... 49** ● **Documentele secolului XX. Conferinţa miniştrilor afacerilor externe ai U.R.S.S., S.U.A. şi Marii Britanii (IV) ... 54**

● **Cărţi sosite la redacţie ... 53** ● **Cilo zîmbeşte ... 53** ● **Poşta** Magazin istoric **... 62**

COPERTELE NOASTRE

① Impresionantul Monument al Eroilor Patriei, ridicat în Capitală, în semn de cinstire a tuturor generaţiilor de luptători care şi-au dat viaţa pentru împlinirea nobilelor idealuri de dreptate socială şi libertate naţională ale poporului român ②③ Din tezaurul artistic naţional al secolului XVIII, secol marcat şi de opera şi activitatea lui Ion Neculce. Miniaturi din manuscrisele scrierilor populare **Erotocritul** şi, respectiv, **Alexandria**, care s-au bucurat de o mare răspîndire şi în ţările noastre. Traduse în limba română şi copiate, ele au circulat, inclusiv în veacul XVIII, sub formă de manuscrise împodobite cu frumoase desene, cum sînt şi acestea aparţinînd logofătului Petrache şi unui autor anonim, reprezentînd pe tînărul Erotocrit, eroul romanului cu aceleaşi nume, şi pe Alexandru Macedon între curtenii săi **(Îndemnatu-s-au şi Ion Neculce...** p. 38)

④ Marea victorie asupra fascismului. Iată cîteva secvenţe, aşa cum au fost surprinse pe pelicula aparatului de fotografiat, în acele memorabile momente de sărbătoare, de la 9 mai 1945 ca şi în zilele de luptă eroică ce au dus la marea biruinţă. Ziua Victoriei la Bucureşti, Moscova, New York, Londra, Paris (imaginile 1, 4, 7, 10, 13). Infanterişti români intrînd în oraşul cehoslovac Brno (2) şi în urmărirea inamicului prin munţii Cehoslovaciei (3); la 30 aprilie 1945, drapelul roşu flutură pe clădirea Reichstagului (5); contraofensivă sovietică pe Frontul Voronej, în toamna anului 1943 (6); 1944. Escadrilă americană de fortăreţe zburătoare B 17 deasupra Germaniei (8) şi trupe americane, în ajunul imediat al operaţiei Overlord, îmbarcîndu-se pe coasta engleză (9); soldaţi britanici intră în capitala Belgiei, Bruxelles, în septembrie 19 (11) şi ocupă, după ce înfrîng rezistenţa hitleristă, oraşul italian Catania, în august 1943 (12); tanc francez pe străzile Parisului eliberat, la 24 august 194 (14) şi unităţi ale Diviziei „Leclerc" debarcă pe pămîntul patriei franceze la 1 august 1944 (15)

Macheta artistică a copertelor 1—4: Radu Ion POPESCU

La încheierea războiului antihitlerist, armata română s-a întors în țară victorioasă, cu steagurile de luptă acoperite de glorie, trecînd pe sub arcul de triumf ca o armată biruitoare, care și-a făcut cu prisosință datoria față de patria și poporul său, față de cauza izbăvirii omenirii de ororile fascismului, dobîndindu-și astfel recunoștința binemeritată a altor popoare, a întregii umanități.

(Din Hotărîrea Comitetului Politic Executiv a C.C. al P.C.R. privind aniversarea a 40 de ani de la victoria asupra fascismului și sărbătorirea zilei independenței României)

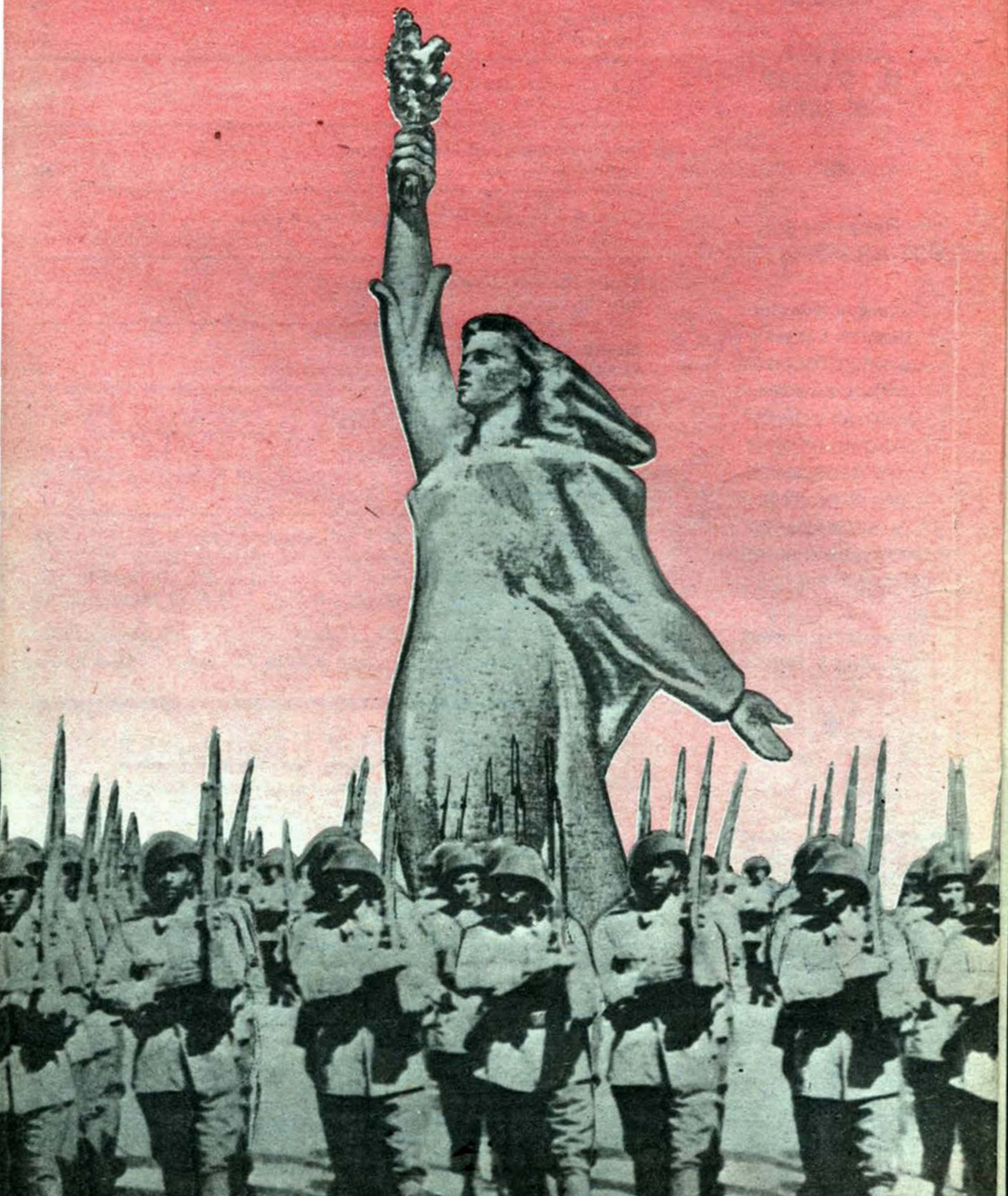

ÎNTREGUL POPOR ROMÂN

ÎN LUPTA PENTRU OBŢINEREA VICTORIEI

General-locotenent ILIE CEAUŞESCU,
doctor în istorie

La 9 mai, se împlinesc 40 ani de la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial în Europa. Întreaga omenire sărbătoreşte a 40-a aniversare a strălucitei victorii împotriva fascismului, victoria umanităţii împotriva celui mai înverşunat duşman al libertăţii şi independenţei popoarelor.

Printr-o coincidenţă a istoriei, ziua de 9 mai are o dublă semnificaţie în viaţa poporului nostru: ea este sărbătoarea scumpă a independenţei absolute de stat, proclamată la 9 mai 1877 şi, totodată, Ziua Marii Victorii, cucerite alături de celelalte popoare iubitoare de libertate, asupra fascismului, la capătul celui de-al doilea război mondial. Şi tot la 9 mai, ca înalt omagiu adus memoriei tuturor fiilor patriei care s-au jertfit pentru împlinirea înaltelor idealuri de independenţă a ţării, pentru cauza libertăţii popoarelor, poporul român sărbătoreşte Ziua Eroilor.

Deşi despărţite în timp şi petrecute în contexte social-istorice diferite, evenimentele de la 9 mai 1877 şi de la 9 mai 1945 se află într-o relaţie de profundă continuitate, semnificînd etape esenţiale ale drumului de lupte şi sacrificii străbătut de poporul român pentru libertate şi independenţă naţională. 9 mai 1877 a marcat o treaptă, un moment de referinţă al efortului făcut de fiii României pe drumul dobîndirii independenţei patriei, căci aşa cum sublinia secretarul general al partidului nostru, „numai o dată cu răsturnarea dictaturii fasciste şi trecerea la construirea socialismului, poporul român şi-a asigurat pe deplin independenţa".

Prin actul hotărîtor al voinţei întregii naţiuni, înfăptuit la 23 August 1944, şi prin participarea ei activă la războiul antihitlerist de partea coaliţiei Naţiunilor Unite, România şi-a adus o importantă contribuţie la scurtarea celei de a doua conflagraţii mondiale a secolului XX. Declanşarea Revoluţiei de eliberare socială şi naţională, antifascistă şi antiimperialistă, victoria forţelor insurecţionale româneşti, obţinută în perioada 23-31 august 1944, au dus la scurtarea duratei războiului cu circa 200 zile. Sînt 200 zile în care pierderile de vieţi omeneşti şi bunuri materiale pricinuite de continuarea confruntărilor ar fi fost uriaşe, imposibil de cuantificat. 200 zile în care civilizaţia umană ar fi continuat să sufere devastările crîncenului conflict mondial. 200 zile care au răpit celui de-al III-lea Reich toate speranţele în posibilitatea de a răsturna situaţia militar-strategică şi politică a războiului cu ajutorul acelor noi arme de distrugere în masă la care se lucra cu înfrigurare. Sînt 200 zile pe care România şi poporul ei le-au dăruit cauzei păcii universale.

După cum se ştie, unul din principalele obiective ale revoluţiei române declanşate la 23 August 1944 viza eliberarea întregului teritoriu naţional de sub dominaţia hitleristă şi horthyistă, acţiune încheiată la 25 octombrie 1944. Oştirea română, avînd sprijinul întregului popor, s-a angajat — alături de glorioasele armate sovietice care au dus greul celui de-al doilea război mondial, dînd grele jertfe — în lupta pentru înfrîngerea definitivă a fascismului, dînd un aport important la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei şi a unei părţi a Austriei. De-a lungul celor 263 zile ale participării sale la războiul antihitlerist, România a angajat în lupte efective care o situează pe locul patru între armatele ţărilor coaliţiei antihitleriste. Această realitate istorică a fost recunoscută de personalităţi politice şi militare ale epocii. Astfel, în ianuarie 1945, în Parlamentul britanic, un deputat a subliniat că, potrivit cuantumului de efective militare angajate de România pe front, ea se plasează pe locul al patrulea în ierarhia armatelor ţărilor coaliţiei antihitleriste, după Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii şi Marea Britanie.

Pe cîmpul de luptă împotriva fascismului au fost prezenţi 538 536 combatanţi români, dintre care 308 003 aparţineau trupelor de infanterie, 73 667 aeronauticii, 9 468 marinei etc., fiind permanent în contact cu inamicul un efectiv mediu de 175 000 militari.

Pe durata participării lor la războiul antihitlerist, trupele române au acţionat, cot la cot cu trupele sovietice, pe direcţia strategică principală de pe frontul european, adică Cluj—Budapesta—Praga—Berlin. Fiind hotărîte să menţină cu orice preţ acea direcţie, căpeteniile naziste au dotat-o, aproape pînă la saturaţie, cu efective şi tehnică de luptă de prim rang. O atare concentrare de forţe avea să ducă, într-un anumit fel, la slăbirea altor fronturi. După cum aprecia istoricul

britanic Liddell Hart, întărirea acelor direcţii strategice „a redus stabilitatea apărării germane pe fronturile principale de est şi vest".

Bizuindu-se pe tăria grupării de forţe concentrată pe direcţia pe care acţionau trupele sovietice şi române, Hitler mai spera, la un moment dat, să întoarcă soarta războiului în Europa. Aşa se explică, printre altele, decizia luată de el de a se declanşa, la data de 6 martie 1945, o ofensivă de mare amploare în zona lacului Balaton. Înregistrînd un insucces neaşteptat, căpeteniile de la Berlin au intenţionat apoi să organizeze, în aşa-numitul *Reduit alpin* din Austria, o apărare beton, pe aliniamentul căreia hitleriştii preconizau să reziste pînă la ultima limită a resurselor lor umane. În sfîrşit, tot în zona de primă importanţă strategică în care acţionau trupele noastre au mai încercat rămăşiţele forţelor fasciste să întreţină numeroase focare de rezistenţă şi după capitularea necondiţionată a Germaniei naziste, la 9 mai 1945, în speranţa lor deşartă că s-ar mai putea întîmpla vreo minune care să-i salveze pe nazişti de la catastrofa ce devenise fapt împlinit prin lupta eroică a statelor coaliţiei antifasciste. Cele subliniate mai sus au darul să ateste că armata română a luptat timp de 263 zile împotriva Reichului nazist, alături de trupele sovietice ale Frontului 2 ucrainean, pe direcţia de efort de însemnătate excepţională pentru obţinerea victoriei finale asupra Germaniei hitleriste.

Pentru dobîndirea victoriei istorice de la 9 mai 1945, poporul român a dat un greu tribut de sînge. Pierderile umane înregistrate de armata română în timpul participării ei la războiul antihitlerist au fost de 169 822 luptători, ceea ce înseamnă că, în timpul campaniei, s-a pierdut „un rînd" din efectivele menţinute permanent în „linia întîi". Ele s-au datorat, în principal durităţii confruntărilor, spiritului de jertfă al ostaşilor români şi rezistenţei înverşunate a inamicului. Armata 4 română, care a rulat pe front peste 173 000 militari, a pierdut 52 la sută din efectivele angajate, procent care la Armata 1 română a fost de 48 la sută (la un efectiv de 130 148 oameni).

Jertfele româneşti n-au fost zadarnice. De la Marea Neagră pînă în cadrilaterul Boemiei, de-a lungul a circa 1 700 km, armata română a eliberat circa 240 000 km² de sub stăpînirea inamică (în România, Ungaria, Cehoslovacia şi Austria). Trupele române au traversat prin lupte grele circa 20 masivi muntoşi, au forţat sau au trecut 12 cursuri de apă şi, după finalizarea victorioasă a insurecţiei, au eliberat 3 831 localităţi, între care 53 oraşe. Ostaşii români au provocat inamicului mari pierderi în personal — 117 798 prizonieri şi 18 731 morţi găsiţi pe teren — efective care echivalează cu circa 15 divizii de infanterie ale Wehrmachtului. O statistică grăitoare care vine să ateste elanul ofensiv neîntrerupt etalat de armata română. Zilnic au fost scoşi din luptă circa 540 militari inamici (cifra este calculată fără a dispune de cuantumul răniţilor sau morţilor ridicaţi de adversar) prin jertfa zilnică a 630 militari români (morţi, răniţi şi dispăruţi).

Forţele române participante la campanie au fost un organism militar armonios, închegat, cuprinzînd toate genurile de arme şi specialităţi corespunzătoare epocii. La sfîrşitul războiului, pe teritoriul Cehoslovaciei se aflau: 2 comandamente de armată, 4 comandamente de corp de armată, 16 divizii (11 de infanterie, 2 de munte şi 3 de cavalerie), un corp aerian, o divizie de artilerie antiaeriană, un regiment de tancuri, o brigadă de căi ferate, numeroase unităţi şi formaţiuni de geniu, transmisiuni etc. Ele însumau un total de 198 552 militari (16 617 reprezentau completările aflate în drum spre front la încheierea ostilităţilor).

Susţinerea constantă a unui intens efort militar, menţinerea în permanenţă peste hotare, timp de peste şapte luni, a unei armate de 175 000 militari au necesitat o masivă contribuţie economică, mobilizarea integrală a tuturor energiilor naţionale sub deviza „Totul pentru front, totul pentru victorie!", proces al cărui ferment activ a fost Partidul Comunist Român. Pentru susţinerea activă a războiului antihitlerist au fost expediate spre front uriaşe cantităţi de armament şi muniţii, de carburanţi şi echipament militar, de produse agricole etc. Cîteva cifre sînt edificatoare pentru a sublinia fie şi parţial efortul făcut de economia românească pentru asigurarea trupelor luptătoare cu cele de trebuinţă: cererile de muniţie au fost satisfăcute prin livrări în proporţie de 200 la sută la lovituri tun antitanc, de 240 la sută la lovituri tun antiaerian; la 10 februarie 1945 existau disponibile lovituri de obuzier pentru circa 29 luni de război, mine de aruncătoare pentru 5 luni etc.; au fost expediate frontului peste 360 000 t făină, grîu, carne, grăsimi, furaje etc., care nu numai că au asigurat necesarul trupelor române luptătoare, dar au fost folosite şi pentru hrănirea populaţiei din zonele de acţiune din Ungaria şi Cehoslovacia. Totodată, România a pus la dispoziţia frontului întregul său sistem de comunicaţie feroviar (inclusiv materialul rulant: 52 000 vagoane şi 2 300 locomotive), rutier, aerian, fluvial şi maritim (92 la sută din flota naţională), reţelele de telefoane şi telegrafice.

În perioada participării trupelor noastre la războiul antihitlerist, România a trebuit să acopere şi cheltuielile financiare şi în mărfuri derivate din stipulaţiile Convenţiei de armistiţiu. Echivalentul în dolari al acestor cheltuieli şi al efortului economic de război atinge fabuloasa sumă de 1 120 000 000 dolari (cursul anului 1938). Ceea ce înseamnă de 4 ori bugetul României pe exerciţiul fi-

nanciar 1937-1938. Zilnic, contribuţia materială a României în războiul antihitlerist a fost de aproape 5 000 000 dolari.

Asigurarea acestui masiv efort de război, contribuţia notabilă la obţinerea victoriei, impuneau în mod firesc ca România să fie considerată stat cobeligerant în lupta împotriva Reichului hitlerist. Aceasta cu atît mai mult cu cît, România, care a avut pe front în mod permanent un efectiv de aproximativ 175 000 militari, se situa, atît din acest punct de vedere, cît şi prin contribuţia efectivă la obţinerea victoriei, pe un plan superior eforturilui altor state din coaliţia antihitleristă.

Conform reglementărilor juridice pe plan internaţional, statutul de cobeligeranţă defineşte situaţia unui stat care la sfîrşitul războiului se găseşte în tabăra opusă celei alături de care a început războiul. Acest statut creează „efecte pe planul responsabilităţii internaţionale, statul respectiv beneficiind de anumite circumstanţe la încheierea păcii". Asemenea efecte incontestabile, care derivă din contribuţia la obţinerea victoriei finale, se referă la drepturile statului respectiv în ceea ce priveşte obţinerea de despăgubiri de război ori anularea sau micşorarea celor la care este impus, condiţii neîngrădite în domeniul politicii militare sau economice etc.

Obţinerea statutului de cobeligeranţă a făcut obiectul unui efort diplomatic susţinut al României. Astfel, în ultima şedinţă, care s-a ţinut la Moscova cu prilejul încheierii armistiţiului din 12 septembrie 1944, delegaţia română a cerut să i se acorde statut de cobeligeranţă, motivînd că „acţionează contra armatelor germano-ungare încă de la 24 august 1944, ora 4 [şi] prin semnarea armistiţiului se angajează la o colaborare totală în toate domeniile cu Aliaţii". Ministrul de externe al Uniunii Sovietice din acea perioadă; V.M. Molotov a declarat, în numele U.R.S.S., Angliei şi S.U.A., că „în principiu este de acord ca să se acorde României statutul de cobeligeranţă şi că acesta se va traduce în fapt imediat ce acţiunea armatei române se va fi făcut simţită".

În a treia decadă a lunii octombrie 1944, Marele Stat Major român a întocmit un studiu în care se arăta că „ţinînd seama de contribuţia noastră şi comparînd-o cu precedentul Italiei şi cu recentele evenimente din Ungaria [anunţarea de către Horthy a armistiţiului cu Naţiunile Unite], credem că se poate acorda României statutul de cobeligeranţă.

Într-adevăr, Italiei, după aproximativ 2 luni de la armistiţiu, i s-a recunoscut cobeligeranţa".

Încă în cursul desfăşurării războiului, pe plan internaţional s-au exprimat opinii autorizate referitoare la valoarea contribuţiei româneşti la lupta împotriva Reichului hitlerist, care fundamenta necesitatea recunoaşterii calităţii de cobeligerantă a României. Astfel, în discuţiile din Camera Comunelor, din ianuarie 1945, s-a propus, în cursul unei interpelări, că, avînd în vedere ponderea militară pe care o are România în războiul antihitlerist, să i se recunoască statutul de cobeligerantă: „De vreme ce România este a 4-a ţară care luptă efectiv pe frontul împotriva Germaniei — arăta deputatul laburist Ivor Thomas, în Camera Comunelor — ar fi cazul să se propună să i se acorde un statut de cobeligerantă". În răspunsul la interpelare, ministrul de externe de atunci al Marii Britanii, Anthony Eden, a reliefat contribuţia substanţială a României la efortul de război al Naţiunilor Unite; în acelaşi mod s-a exprimat şi postul de radio oficial al S.U.A. la 9 februarie 1945.

Guvernul român îşi precizase poziţia în legătură cu proiectul de tratat de pace al Naţiunilor Unite cu România, la 12 august 1946, cînd declarase că „România este în drept să ceară şi să obţină recunoaşterea calităţii sale de cobeligerantă din partea Naţiunilor Unite". În virtutea unei asemenea juste revendicări, guvernul român se socotea în drept „să ceară şi să obţină o îmbunătăţire esenţială a condiţiilor privitoare la limitarea armamentului şi a forţelor armate", să nu plătească reparaţii de război mai mari decît cele prevăzute prin Convenţia de armistiţiu, să reclame „întreaga libertate a politicii sale economice", o convenţie specială referitoare la regimul Dunării, „la a cărei încheiere să participe numai ţările riverane".

În cursul lucrărilor Conferinţei de pace de la Paris, delegatul Cehoslovaciei, generalul Heliodor Pika, a apreciat favorabil solicitarea cobeligeranţei de către România, arătînd: „Contribuţia armatei române la victorie a fost incomparabil mai mare decît aceea, de pildă, a Italiei, care a fost recunoscută ca stat cobeligerant. Proporţia reise mai bine dacă se ţine seama de numărul populaţiei. România, cú o populaţie de 14 000 000 locuitori, a aruncat succesiv în luptă de la 15 la 29 de divizii, în vreme ce Italia, cu 47 000 000 de locuitori, a putut pune în linie numai 6 divizii. Iată o dovadă strălucită ce nu poate fi contestată. În plus, armata română a capturat peste 100 000 de soldaţi germani şi unguri... Cred că noi, militarii, vom da ce se cuvine României noi şi democratice, care din prima zi a ruperii cu Germania a aruncat în lupta contra Axei tot potenţialul său atît uman, cît şi material şi economic".

Remarcabilă pentru susţinerea cererii României de a beneficia de statutul de cobeligeranţă a fost şi demonstraţia făcută de doi ofiţeri francezi într-un studiu intitulat *România de partea Naţiunilor Unite* şi publicat în septembrie 1946. Sintetizînd contribuţia militară românească la înfrîngerea Reichului hitlerist, ei arătau că „românii au participat la 16 mari bătălii şi la trei sute şaizeci

de lupte, au patruns mai bine de 1 000 km în pozițiile inamicului (de pe rîul Mureș pînă în Boemia), străbătînd 12 masivi muntoși pe timp de iarnă și în regiuni complet lipsite de adăpost și de comunicații, eliberînd trei mii opt sute treizeci de orașe și sate și luînd o sută de mii de prizonieri" (Général Cochet, lieutenant-colonel Paquier, *La Roumanie aux côtés des Nations Unies*, în *Cahiers France-Roumanie*, 1946, no. 5, septembre-octobre).

În pofida deselor intervenții diplomatice românești pe lîngă Aliați, statutul de cobeligeranță n-a fost obținut. După cum se stipula în declarația guvernului român, acest fapt a privat România de dreptul „de a-și valorifica creanțele împotriva Germaniei și acela de a fi indemnizată de ea pentru pagubele suferite în timpul războiului purtat alături de Aliați spre triumful dreptului și al libertății".

Tratatul de pace al Națiunilor Unite cu România a fost semnat la 10 februarie 1947 și prin el s-a recunoscut suveranitatea legitimă a României asupra părții de nord-vest a țării smulsă prin odiosul Diktat fascist de la Viena, „hotărîrile sentinței de la Viena din 30 august 1940 fiind declarate nule și neavenite", frontiera dintre România și Ungaria restabilindu-se „astfel cum exista la 1 ianuarie 1938".

Semnînd la Paris Tratatul de pace cu Puterile Aliate și Asociate, delegația guvernului țării noastre declara că „România dorește să-și aducă contribuția la organizarea păcii și a colaborării internaționale".

Credincioasă acestor principii, în cei 40 ani care s-au scurs de la încheierea celui de-al doilea război mondial, România s-a manifestat activ ca un factor al păcii și colaborării internaționale. Îndeosebi după cel de-al IX-lea Congres al P.C.R., România socialistă a acționat ca unul dintre factorii cei mai activi ai vieții internaționale, identificîndu-se cu politica de afirmare și apărare a principiilor independenței și suveranității naționale, de egalitate deplină în drepturi și neamestec în treburile interne ale statelor, proclamînd răspicat și în repetate rînduri dreptul sacru al fiecărui popor de a fi stăpîn pe soarta sa. Este o politică ce se integrează unui efort milenar de apărare a neatîrnării, încorporînd și valorificînd toată inteligența politică românească născută dintr-o îndelungată experiență ce-i conferă trăinicie și o impresionantă continuitate.

Proclamînd dreptul la independență al fiecărei națiuni, această politică respinge ferm

Fișă de istorie diplomatică: cobeligeranța

Douăzeci și patru de ore după ce armata română primise ordinul de a începe imediat „eliberarea teritoriului național de trupele germane"[1], la Comisariatul poporului pentru afaceri externe al U.R.S.S. a fost elaborată o Declarație cuprinzînd prima reacție oficială a guvernului sovietic privind evenimentele din România. În noaptea de 24 spre 25 august, conținutul documentului a fost adus la cunoștința ambasadorilor Marii Britanii și S.U.A. la Moscova[2]. La ora 4.50 a.m. (25 august), ambasadorul englez A. Clark Kerr a transmis textul Declarației către Ministerul de externe al Marii Britanii. În referatul de evaluare întocmit la Foreign Office (de J.L. Reed), se aprecia: „aceasta este o declarație foarte satisfăcătoare". În legătură cu finalul Declarației sovietice („Sprijinul trupelor românești, acordat forțelor armatei roșii, în vederea lichidării trupelor germane, este singurul mijloc pentru grăbirea încetării operațiunilor militare pe teritoriul României și încheierii armistițiului României cu coaliția aliată"), la Foreign Office s-a formulat următoarea concluzie: „Ultima parte a acestei declarații este în mod efectiv o ofertă de cobeligeranță".

În cursul celui de-al doilea război mondial, noțiunea de cobeligeranță a fost folosită pentru prima oară de diplomația britanică, fiind uzitată de forurile de conducere ale puterilor anglo-saxone. În septembrie 1943, în cursul unei convorbiri la Brindisi cu mareșalul P. Badoglio, șeful guvernului italian, care semnase armistițiul cu Națiunile Unite, ministrul rezident britanic la Alger, H. MacMillan[3], a oferit Italiei statutul de cobeligerant, în cazul în care guvernul Badoglio avea să declare război Germaniei. După cum i-a scris Churchill lui Stalin la 21 septembrie același an dacă guvernul Badoglio va declara război Germaniei, „acest fapt nu va face din Italia un aliat, ci numai un cobeligerant. La 27 septembrie, generalului D.D. Eisenhower, în a cărui subordine se afla teatrul de operații din Italia, a solicitat președintelui S.U.A. și premierului britanic o clarificare a noțiunii, „deoarece — cum îi scria Roosevelt lui Stalin — ne-ar ajuta să atragem de partea noastră armata, flota și populația civilă a Italiei".

A urmat un schimb de proiecte între Washington și Londra, fiind acceptat cel britanic, revizuit, care a întrunit și consensul sovietic. Declarația tripartită anglo-americano-sovietică, dată publicității după ce, la 13 octombrie 1943[4], Italia a declarat război Germaniei, considera că acest act e făcut „de fapt Italia un cobeligerant". „Relațiile dintre guvernul Italiei și guvernele Națiunilor Unite — arăta declarația —, bazate pe ducerea în comun a războiului, nu pot influența prin ele însele condițiile de curînd semnate, care rămîn pe deplin valabile și care pot să se modifice numai în baza unui acord între guvernele aliate, în lumina ajutorului pe care guvernul italian va putea să-l acorde cauzei Națiunilor Unite". După opinia profesorului Sir Llewellyn Woodward autorul istoriei oficiale a politicii externe a Marii Britanii în cursul celui de-al doilea război mondial (British Foreign Policy in the Second World War), declarația nu clarifica noțiunea de cobeligerantă, decît în sensul că cele trei guverne „acceptă colaborarea activă a națiunii și forțelor armate italiene[5], în calitate de cobeligerant în războiul împotriva Germaniei".

---

[1] Directiva operativă a șefului Marelui Stat Major, din 23 august 1944.

[2] Documentul a fost difuzat de postul de radio Moscova, la ora 2.00.

[3] Harold MacMillan a devenit ulterior lider al partidului conservator și prim-ministru (1957-1963). În 1984, a fost înnobilat ca lord și în prezent este cel mai vîrstnic (91 ani) membru al Camerei Lorzilor.

[4] Guvernul Badoglio a semnat „condițiile scurte" ale armistițiului la 3 septembrie și „condițiile complete" la 29 septembrie.

[5] Corpul italian de eliberare (C.I.L.), subordonat Armatei 8 britanice, avea în aprilie 1944 un efectiv de 9 000-10 000 soldați și de 24 000 în mai 1944. La 30 august 1944, activitatea operativă i-a fost suspendată (Cf. *Storia della Seconda Guerra Mondiale*, vol. 5, Rizzoli-Purnell, 1967, pp. 443-444). Capitularea trupelor germane din Italia de Nord a survenit la 2 mai 1945, numai cîteva zile după prăbușirea „Republicii sociale", de sub protecția acestora, și executarea lui Mussolini de către partizani (*Magazin istoric*, nr. 12/1975).

politica imperialistă de forță și amenințare cu forța, de limitare a suveranității, tendințele de împărțire a lumii în zone de influență, de recunoaștere a vreunui „drept de control" al unui stat asupra celuilalt. Fostul cancelar vest-german Willy Brandt, evocînd vizita în țara noastră, sublinia refuzul hotărît al președintelui României de a concepe orice fel de subordonare a țării față de vreo putere, ca și respingerea, la fel de hotărîtă, a oricărei lărgiri a disponibilităților de putere ale blocurilor militare. Într-adevăr, refuzul răspicat față de orice formă de îngustare a independenței a devenit o trăsătură caracteristică a politicii partidului și statului nostru, politică ce se bucură de o largă recunoaștere și apreciere internațională.

Politica nobilă de pace și prietenie între state promovată cu consecvență de România socialistă se desfășoară însă într-un cadru internațional agitat de tensiuni și crize. În ultimii ani au sporit zonele de confruntare violentă, lumea străbate o perioadă de criză economică și ritmul de sporire a armamentelor a atins un nivel fără precedent. Continentul european a acumulat stocuri uriașe de armament nuclear. Profund îngrijorată de o atare situație, România a tras semnalul de alarmă și a evidențiat căi realiste de ieșire din impas. Propunerile de dezarmare, de asigurare a securității europene și mondiale prezentate de țara noastra, de președintele Republicii, oferă un model de abordare rațională și concretă a problemei reducerii tensiunii internaționale. România dorește instaurarea în lume a unui climat dominat de o nouă ordine economică și politică bazată pe egalitate între toate statele, de destindere și cooperare, eliberarea omenirii de „echilibrul teroarei" și edificarea unui „echilibru al păcii și prosperității", în care preocuparea vitală să fie aceea a exploatării rationale a resurselor planetei pentru a purta războiul împotriva foamei și subdezvoltării prin transpunerea în viață a dreptului fundamental al oamenilor și popoarelor la pace.

În acest an, cînd omenirea sărbătorește împlinirea a patru decenii de la încheierea celei mai pustiitoare conflagrații din cîte a cunoscut istoria, popoarele lumii, factorii de răspundere de pretutindeni, se impune sa mediteze mai profund ca niciodată la marile învățăminte ale trecutului nu prea îndepărtat.

Problema alăturării României la coaliția antihitleristă — pentru care a militat ferm de la bun început Partidul Comunist Român, în fruntea întregii rezistențe antifasciste românești, — a constituit o preocupare pentru U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, îndeosebi de la începutul anului 1944, după ce cele trei puteri conveniseră să accepte convorbiri cu cei de la care emanau „tatonări de pace" din România. Dacă propaganda sovietică și cea britanică și-au manifestat, încă din 1942, interesul în acest sens, de la începutul anului 1944, se poate constata, pe baza documentelor de arhivă, în prezent accesibile, că acest interes a intrat și în stera de acțiune a unor importante organe diplomatice și militare aliate.

La 17 martie 1944, în cursul primei convorbiri de la Cairo a reprezentanților celor trei puteri cu prințul Barbu Stirbey, acesta a cerut ca printre asigurările date României să se afle și „statutul de cobeligeranta". La 21 martie, amiralul W.D. Leahy, șeful Statului major personal al președintelui S.U.A. comunica Departamentului de stat că „Comitetul mixt al șefilor de stat major este de părere că din punct de vedere militar, retragerea României din Axă și asumarea de către ea a statutului de cobeligerantă alături de Aliați ar constitui un eveniment de importanță cardinală în desfășurarea mai departe a războiului". La 26 martie, guvernul sovietic, în comunicarea făcută Ambasadei britanice, care, prin canalele engleze, a transmis-o a doua zi la București, preconiza: „un contact direct va fi stabilit între Comandamentul sovietic și înaltul comandament român, pentru soluționarea practică a problemelor privitoare la ajutorul militar mutual împotriva germanilor". Două zile mai tirziu, guvernul sovietic a fost de acord ca această ofertă să fie valabilă nu numai ntru I. Antonescu, ci să „se aplice, de asemenae", oricărei alte persoane ce „va asigura controlul efectiv al guvernului român". În propunerile de armistițiu remise României de către guvernul sovietic, de acord cu puterile aliate, la 12 aprilie, în primul rînd se cerea: „ruperea raporturilor cu Germania și participarea armatei române în lupta comună, alături de Aliați și de armata roșie, împotriva germanilor, în vederea restabilirii independenței și suveranității României". Anterior, la 10 aprilie, generalului George Marshall i-a făcut cunoscut secretarului de stat, C. Hull, că: „șefii de stat major sînt de părere ca guvernul nostru să-și dea deplinul acord la prevederile militare ale propuselor condiții, a căror acceptare de către România ar însemna asumarea de către aceasta țară a statutului de cobeligerantă". La 17 iunie, o directivă a Direcției Războiului Politic (P.W.E.) din Londra cerea să se evidențieze ideea necesității ca acum „românii să arunce jugul nazist și să-și unească forțele cu cei trei mari aliați, în lupta comună împotriva germanilor". În după-amiaza zilei de 24 august, vice-comisarul afacerilor externe al U.R.S.S., A.I. Vișinski, l-a împărtășit ambasadorului S.U.A., W.A. Harriman, că „nu are nici un motiv" să considere că termenii discutați în aprilie nu se mențin. A doua zi, după cum consemna un comunicat al Biroului de informații al Comisariatului poporului pentru afaceri externe, ministrul român la Ankara, A. Cretzianu, a remis din partea guvernului său ambasadorului U.R.S.S. o notă, prin care „noul guvern a hotărît să încălească imediat armistițiul și, cu ajutorul forțelor întregii țări, să treacă la alungarea completă a tuturor nemților ce se află pe teritoriul României". Încă la 24 august, ora 16.30, cînd, de aproape 24 ore, se desfășurau deja lupte cu trupele germane, guvernul român a anunțat, prin radio, declararea oficială a războiului împotriva Germaniei. De altfel, U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie au recunoscut oficial, ulterior, că acest act s-a produs de la orele 4 a.m. în 24 august.

În telegrama Ambasadei S.U.A. la Ankara către epartamentul de stat asupra conținutului comunicărilor făcute de ministrul A. Cretzianu, se arăta că „România e în stare de război cu Germania". „În consecință, întregii armate române de pe front i s-a ordonat să colaboreze cu armatele sovietice în lupta împotriva inamicului comun. Guvernul român, care de acum este de facto în poziția de cobeligerant, speră că Națiunile Unite îl vor recunoaște ca un aliat".

Calitatea de cobeligerant în fapt a României decurgea însă nu din aprecierile aliate anterioare lui 23 August 1944, ci din însăși participarea ei totală și masivă la victoria împotriva fascismului în Europa, singura evidență care ar fi trebuit luată în considerare de drept în cadrul Conferinței de Pace de după cel de-al doilea război mondial.

Eugen PREDA

Magazin istoric, nr. 4/1984

Poporul român sărbătorește Ziua Victoriei cu mîndria patriotică de a-și fi adus contribuția activă la lupta împotriva fascismului, atît în anii premergători războiului, cît și prin participarea cu întregul său potențial material și uman la marile bătălii pentru zdrobirea mașinii de război a Germaniei. În ultimele 8 luni ale războiului în Europa, România a luptat cu toate forțele sale împotriva hitlerismului, fiind un participant activ la înfrîngerea fascismului, la obținerea victoriei istorice din mai 1945.

NICOLAE CEAUȘESCU

cel neuitat mai 1945

ZIUA VICTORIEI LA BUCUREȘTI

CRISTIAN POPIȘTEANU, VALERIU BUDURU, MARIAN ȘTEFAN

Un calendar-agendă din anul 1945. Citim pe una din pagini: „Săptămîna a XIX-a. De la 7 la 13 mai. Soarele răsare la 4.52, apune la 19.33. Lună nouă la 11 mai". Mai aflăm că 9 mai 1945 a căzut — ca și 23 august 1944 — într-o miercuri. Pe filele calendarului, cîteva însemnări făcute de persoana căreia i-a aparținut: „Luni 7 mai: ora 2.41, capitularea necondiționată a Germaniei la Reims. Marți 8 mai: ratificarea actului de capitulare semnat la Berlin. Semnat: Keitel, Friedeburg, Stumpf, în prezența gen. Tedder, gen. Spaatz, gen. de Lattre de Tassigny și Jukov. Miercuri 9 mai: sărbătoarea victoriei la noi".

Cum a fost această sărbătoare? Cum a receptat opinia publică românească marea veste a victoriei?

Iată cîteva secvențe din filmul acelor zile, reconstituite pe baza presei și a altor documente ale vremii care descriu atmosfera de emoție și bucurie pe care a trăit-o Capitala patriei noastre.

Știrile se succed cu repeziciune. Ziarele apărute miercuri dimineața aduc la cunoștința cititorilor că marți, 8 mai, la ora 13, într-un discurs rostit la radio, primul ministru al Marii Britanii a declarat că „ieri dimineață [luni, 7 mai], la ora 2.41 de minute, la cartierul general al generalului Eisenhower, generalul Jodl, reprezentantul Înaltului comandament german al marelui amiral Dönitz, numit șef al statului german, a semnat actul de capitulare necondiționată a tuturor forțelor germane. Ostilitățile vor înceta oficial la un minut după miezul nopții de 8 mai"[1].

În aceeași dimineață de miercuri, postul de radio românesc face cunoscut că „pe toate fronturile ostilitățile au încetat". În spațiul României eliberate cu aproape nouă luni în urmă, prin revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, ca aproape pretutindeni în Europa, zorii zilei de 9 mai marchează începutul primei zile de pace. Apar ediții speciale ale ziarelor, care sînt smulse pur și simplu din mîinile vînzătorilor. Sub titlul *Victorie!*, organul Comitetului Central al Partidului Comunist Român — *Scînteia* — scrie: „O veste de o imensă însemnătate istorică a străbătut văzduhurile azi după miezul nopții. Germania hitleristă a capitulat fără condiții în fața tuturor popoarelor aliate! Militarismul hitlerist s-a prăbușit la pămînt! Sforțarea comună a tuturor popoarelor, înfrățite într-o luptă fără seamăn în istoria omenirii întregi, a fost încununată de o victorie unică, ce va fi glorificată în veci de omenirea doritoare de libertate și progres".

În *România liberă*, un titlu pe prima pagină: *9 Mai ziua victoriei. Ora 4 dimineața ostilitățile din Europa au încetat. Semnarea actului de capitulare necondiționată a forțelor armate germane. Actul de capitulare militară.*

Ziarele informează, totodată, că Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. a declarat ziua de 9 mai sărbătoare a victoriei.

Așadar, războiul s-a terminat în Europa, chiar dacă în unele sectoare ale frontului se mai aud bubuit de tunuri și țăcănit de mitraliere, printre cei care continuă lupta împotriva inamicului aflîndu-se, pînă la 12 mai, și unități ale armatei române. Veștile sînt așteptate cu deosebită nerăbdare acasă, ca și pe front. Iată două însemnări din jurnalele de operații ale unor unități, aflate în Cehoslovacia, însemnări scrise încă în focul încleștării cu inamicul, în momente însă cînd în inimi înflorește tot mai vie bucuria victoriei și a păcii. Ambele poartă data de 8 mai.

„La orele 6 dimineața, Regimentul [3 dorobanți] pornește la atac, dar în fața satului Cehovice este oprit. Se face o nouă pregătire de artilerie și se reia atacul. Același rezultat.

Primim știrile confirmate că armata germană a

[1] Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziarele respective sau din alte documente de epocă. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original, inclusiv în redarea unor denumiri geografice

capitulat. Din toate părțile ne vin informațiuni despre aceasta. Așteptăm comunicarea oficială care nu sosește.

În sfîrșit, comunicatul radio-jurnalului englez de la orele 23 ne confirmă aceasta, dar în sectorul regimentului tunul bubuie și mitralierele își cîntă încă simfonia lor. Presentimentele soldaților noștri și deopotrivă ale camarazilor sovietici cu care în acest sector sîntem vecini au anticipat încă începînd de la orele 21 comunicatul de la radio. De la această oră și pînă la 2 noaptea, soldații, în nebuna bucurie a lor, au întreținut încontinuu bezna nopții cu rachete luminoase de toate culorile. Soldații trag încontinuu cu pistoalele mitralieră și mitralierele. Nici artileria nu tace; tunarii noștri trag sute de proiectile în poziția inamicului, dar... fără a monta focoase! Această manifestație a expansiunii soldaților, în bucuria lor, pare o nebunie și nu se poate descrie".

Sentimentele de bucurie, de descătușare din greaua apăsare a coșmarului care a cuprins continentul de aproape șase ani rezultă și din jurnalul de operații al unei mari unități românești, care acționează la vest de Morava, în zona Černa Hora-Răjec: „Ora încetării ostilităților se apropie cu pași repezi. S-au trimis parlamentari la linia 1-a pentru a cere capitularea inamicului. O viață nouă deschide larg porțile sale în fața supraviețuitorilor.

Tu, iubite ostaș român, nu ți-ai făcut decît datoria către patrie și deci și către familia ta, ca și înaintașii noștri. Ție, care ai știut să învingi toate greutățile, ție, care ai știut să-ți dăruiești sîngele tău de român îți revine meritul în mare parte. Tu ai știut să-ți faci datoria din plin și misiunea ta este aproape terminată aici. De acum, așa cum ai știut să mînuiești arma pe cîmpul de luptă, tot așa de bine să mînuiești, mîine, uneltele tale de muncă, fiindcă numai astfel vom putea reconstrui țara noastră scumpă. Cimitirele de eroi români presărate de-a latul Europei vor fi imboldul de muncă pentru ziua de mîine, ca jertfele lor să nu rămînă zadarnice".

Așadar, pacea! Toate ziarele dau glas sentimentelor de înălțătoare bucurie și speranțe ce înfloresc în toate inimile. „S-a risipit — scrie *Scînteia* — de pe zările a două continente, neagra și chinuitoarea noapte de coșmar care a stăpînit atîtea suflete șase ani; zorile proaspete ale unei vieți noi au biruit negura și miasmele urii și morții, deschizînd popoarelor drum larg spre pace, muncă și creație. E atîta măreție în aceste zile fără pereche în trecut, atîta sinceritate adîncă în ovațiile ce răsună în orașele și satele lumii, atîta nădejde în viitorul care se întrevede, încît cuvintele se dovedesc neputincioase să le cuprindă și să le zugrăvească. Din clocotul bucuriei generale, un adevăr se desprinde precumpănitor și limpede: înfrîngerea militară a fascismului a închis, — din clipa semnării actului de capitulare — o epocă de rușine, cruzime și minciună a fascismului barbar, a cărei repetare omenirea n-o va mai

9 mai 1945: populația capitalei României își manifestă bucuria cu prilejul victoriei împotriva fascismului

îngădui niciodată". „Ziua aceasta — scrie, la rîndul său, *Libertatea*, într-un articol semnat de Ion Pas — a fost așteptată. Știam că va veni și ca va fi a noastră. Am gîndit că, în clipa cînd vom putea așterne pe hîrtie cuvîntul PACE, mîna va tremura și că, strigînd: AVEM ÎN SFÎRȘIT PACEA!, bucuria ne va trăda glasul nostru. Spunem și scriem: E PACE! cu strigăt și cu o mînă care sînt ferme. Bucuria ne inundă, firește, în apele ei se scalda sufletul descătușat de spaime al umanității întregi, dar sentimentul acesta e flancat de celălalt: al răspunderii pentru garantarea ei veșnică". „Valul năpraznic de rău și de moarte s-a oprit — scrie Demostene Botez în ziarul *Timpul*. În clipa în care fiarele care l-au pus în mișcare au căzut, nu a mai fost nevoie să se ucidă nici un om, să se ardă nici o casă".

Într-o serie de comentarii, presa scoate în evidență legătura care se impune logic între 9 Mai 1945 și 23 August 1944. „23 August — scrie *Scînteia* — a însemnat nu numai doborîrea fascismului intern și eliberarea țării de sub ocupația germană, ci și începutul mobilizării maselor largi populare la lupta pentru eliberarea Ardealului de nord, pentru lichidarea rămășițelor fasciste din țară, pentru participarea întregului popor la înfrîngerea Germaniei". „Prin jertfele armatei sale și prin sforțările întregului popor — scrie *Graiul nou* (organul de presă al Direcției politice de front al armatei roșii), din 21 mai 1945 — România și-a cîștigat un loc sub soarele victoriei".

Relevînd bucuria cu care poporul român salută Ziua victoriei și contribuția țării noastre la înfrîngerea Germaniei hitleriste, numeroase ziare aduc elogii ostașului român, care — scrie ziarul *Libertatea* — „a eliberat Ardealul, a curățit țara de rămășițele sălbăticiei hitleriste și a pornit la eliberarea popoarelor încă sub călcîi hitlerist; el care a sîngerat și murit pe pămînturi străine pentru o cauză sfîntă: cauza libertății, a democrației și a civilizației. Cea mai mare producție săvîrșită de el, e producția de *pămînt liber* adusă pretutindeni pe unde a trecut". „Să nu uităm — scrie la rîndul său *Timpul*, într-un articol apărut sub semnătura lui Demostene Botez — diviziile noastre care au sîngerat pe pusta ungară și-n munții cehoslovaci. Să fim recunoscători pentru acea rezistență sufletească cu care poporul român nu s-a lăsat tîrît sufletește cu de-a sila în tabăra străină".

Este miercuri, 9 mai 1945, ora 9. Consiliul de Miniștri se întrunește în ședință solemnă. Luînd cuvîntul, dr. Petru Groza spune: „Primul nostru gînd aleargă cu adîncă pietate spre cei care au plătit cu viața lor această zi măreață a Victoriei; să păstrăm deci o clipă de pioasă reculegere. A fost o noapte întunecoasă, o furtună care a zguduit din temelii totul și tocmai de aceea se impune nu să cîrpim, nu să reparăm ici și colo, ci să pășim hotărît la reclădirea din temelii a structurii țării noastre, atît socială cît și economică și politică".

Consiliul de Miniștri al României adoptă și dă publicității următorul comunicat: „Guvernul întrunit astăzi 9 mai în ședință solemnă a hotărît declararea zilei de astăzi drept ZIUA VICTORIEI și de bucurie și sărbătoare a întregului popor.

Totodată, Președinția Consiliului de Miniștri a comunicat tuturor prefecților și autorităților din țară următorul program.

Astăzi întreaga țară și întreg poporul îmbracă hainele de sărbătoare. Toate instituțiile publice, întreprinderile particulare, magazinele își vor suspenda imediat activitatea pentru a participa la sărbătoarea întregului popor. Bisericile din întreaga țară vor trage clopotele de la orele 12 pînă la 14, toate muzicile (militare și particulare) vor cînta în piețele și grădinile publice, cinematografele și teatrele vor organiza spectacole speciale în acest scop. Toate clădirile publice și particulare vor fi pavoazate și luminate".

Ziarele informează, de asemenea, că pentru a doua zi, guvernul a hotărît convocarea unei mari adunări populare în Capitală în sala ARO. În aceeași zi, va avea loc sărbătorirea Zilei victoriei în școli. În cinstea marii sărbători se vor trage, de asemenea, salve de tun și seara vor avea loc retrageri cu torțe și focuri de artificii.

Se transmite, de asemenea, următorul comunicat: „Din ordinul d-lui dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, avînd în vedere terminarea războiului și anunțarea Victoriei, camuflajul se desființează cu începere de astăzi 9 mai 1945, atît în Capitală cît și pe întreg teritoriul țării".

După ședință, guvernul face o vizită Comisiei Aliate de Control, pentru a felicita pe reprezentanții comandamentelor armatelor aliate. Sînt prezenți: general-colonel Susaicov, locțiitor al președintelui Comisiei Aliate de Control, general-locotenent Vinogradov, A.P. Pavlov, ministru plenipotențiar și trimis extraordinar, alte persoane ale misiunii sovietice; din partea Marii Britanii — viceamiralul aerului D.F. Stevenson, din partea S.U.A. — colonelul Jadwin.

Primul ministru exprimă sentimente de gratitudine și recunoștință ale poporului român „față de guvernele Națiunilor Unite", rugîndu-i pe cei prezenți „să transmită mai departe aceste sentimente ale noastre". Răspunde general-colonelul Susaicov: „Cred că sînt în asentimentul reprezentanților celor trei state aliate, prezenți aici, dacă vă mulțumesc pentru felicitările aduse cu ocazia Victoriei obținute împotriva Germaniei". Arată apoi că înfrîngerea fascismului este rodul luptei unite a tuturor popoarelor din coaliția antihitleristă, a tuturor forțelor democratice, progresiste și antifasciste din lume și termină prin a saluta „guvernul român care reprezintă toate păturile poporului român".

Este ora 12. Orașul a îmbrăcat haine de sărbătoare. Marea veste a victoriei a electrizat toate inimile, toate conștiințele. Mii și mii de oameni au ieșit pe străzile și în piețele Capitalei. Pancarte uriașe exprimă bucuria locuitorilor. *Trăiască Victoria! Trăiască pacea! Trăiască armata română! Trăiască Națiunile Unite!* Au fost arborate steaguri tricolore și roșii, steaguri ale Națiunilor Unite. Oamenii se bucură. În multe locuri, în sunetul fanfarelor și muzicilor, s-au încins hore.

„La orele 13 și 45 minute — se anunță la megafoane — sirenele din toată țara vor suna încetarea alarmei". Și „după 6 ani — cum citim în *Timpul* — sirenele încep toate să sune încetarea alarmei". „Aceleași sirene care, nu pînă de multă vreme, provocau încrîncenări în trupuri și gheața în inimă — cum comentează *Libertatea* — sună vestind pentru prima dată că văzduhurile sînt de-

finitiv eliberate de păsările de oțel ale morții". Sirenelor li se adaugă clopotele tuturor bisericilor, care își trimit în eter dangătul lor prelung.

Potrivit programului stabilit, la ora 17 au loc o paradă militară și o defilare în cinstea Victoriei, la care sînt prezenți șeful statului român și membrii guvernului, reprezentanți ai Comisiei Aliate de Control, membri ai corpului diplomatic. Adresîndu-se trupelor aliniate în piață, generalul Susaicov evocă faptul că poporul român a pornit de la 23 August 1944 „la luptă pentru a zdrobi armatele germane". Trupe române și sovietice defilează prin fața tribunelor, urmate de coloane nesfîrșite de cetățeni: muncitori, elevi, studenți, grupuri reprezentînd mari colective muncitorești bucureștene. Seara pe cerul Capitalei rachete multicolore, focuri de artificii se întretaie cu fasciile de lumină ale reflectoarelor. Pînă noaptea tîrziu, străzile orașului freamătă de oameni.

Ziarele informează și despre un emoționant eveniment petrecut în Gara de Nord. Spre liniile frontului a plecat un nou tren-caravană, încărcat cu daruri strînse de Apărarea Patriotică, în cadrul campaniei inițiată sub lozinca lansată de P.C.R. „Totul pentru front, totul pentru victorie!" pentru a duce „eroilor luptători care ne-au adus victoria, expresia mulțumirii și admirația țării".

Pentru poporul nostru, ziua de 9 mai capătă, începînd din 1945, o dublă semnificație. Sărbătoarea Victoriei se împletește cu o altă mare sărbătoare — a independenței absolute de stat, cîștigată pe cîmpurile de luptă, în 1877-1878. O dublă sărbătoare care are profunde rezonanțe în inimile tuturor românilor. „Ziua Victoriei — se spune în *Ordinul de zi din 9 mai 1945* al ministrului de război — pentru noi românii, a făcut să se împletească cu ziua sărbătoarei noastre naționale, trezind în sufletul tuturor tot trecutul nostru glorios, toate năzuințele și speranțele noastre de viitor, toată strădania și sacrificiile poporului nostru de-a lungul veacurilor, pentru libertate și prosperitate".

Semnificațiile profunde ale acestei duble sărbători își găsesc, de asemenea, reliefarea în paginile presei. „Aniversarea Zilei independenței naționale — scrie *Scînteia* — are, anul acesta, o semnificație deosebită. *Pentru întîia oară această zi își recapătă înțelesul ei adînc și propriu. Independența cîștigată cu atîtea sacrificii în secolul trecut a fost recîștigată în zilele noastre după zdrobirea amenințării hitleriste*".

Sub semnul acestei duble sărbători au loc în ziua următoare o serie de manifestații în Capitală și în țară. În zorii zilei, 21 salve de artilerie trase în Capitală salută Victoria și Independența. În aceeași zi, la Cinematograful ARO, în prezența guvernului, este organizată o mare adunare populară. Puțini dintre miile de cetățeni prezenți încap în sală; restul rămîn afară și ascultă la difuzoare cuvîntările care se rostesc.

Lucrețiu Pătrășcanu: „Un vis urît, cu proporții de coșmar, a luat sfîrșit odată cu înfrîngerea Germaniei hitleriste. O adevărată primejdie de moarte a fost înlăturată din istoria zbuciumată a poporului român și a României. De la 23 August 1944, poporul român, încolonîndu-se cu celelalte popoare iubitoare de libertate, a înțeles să lupte și să dea grele jertfe de sînge pentru obținerea victoriei comune. Victoria o serbăm astăzi. Mîine va veni pacea. Cuvînt magic, la auzul căruia orice inimă nu poate decît să tresalte. Poporul român *voiește* pacea. Dar dincolo de mirajul cuvîntului și dincolo de dorința poporului român stau realități pe care chiar sărbătoarea de azi a victoriei nu trebuie să ne facă să le uităm.

Libertatea unui popor — continuă vorbitorul — se cucerește prin luptă și se menține prin lupta Independența unei țări, și a țării noastre în special, a fost cîștigată prin luptă. Pacea de mîine nu este un dar ceresc. Pacea trebuie și ea apărată. A dispărut, a fost lovit de moarte hitlerismul. Dar din lume n-a dispărut și n-au fost înlăturate toate tendințele imperialiste, prin care, din nou, se va încerca subjugarea de țări și popoare. Aici este primejdia! Și popoarele trebuie s-o cunoască ca s-o poată înlătura. Dincolo de cuvîntul magic al păcii, să nu uităm deci care-i sînt dușmanii. Pe noi, ca națiune, ca popor care dorim să trăim în libertate, să avem o țară independentă și înfloritoare, această problemă sub acest aspect ne interesează în mod deosebit".

Ștefan Voitec: „I-a fost dat poporului român să poată sărbători în acest an ziua independenței și libertății sale naționale în clipe istorice de universală bucurie sub semnul victoriei totale împotriva hitlerismului, nimicitor al independenței și libertății popoarelor.

Marile mase muncitoare de la noi, care au avut întotdeauna viziunea justă a primejdiei hitleriste, au dorit și au cerut în permanență ralierea tuturor forțelor democratice ale națiunii pentru preîntîmpinarea acestei primejdii. Dar cuvîntul poporului, al muncitorilor, al țăranilor și al intelectualilor cinstiți n-a fost ascultat.

De pe urma hitlerismului au rămas ruine, jale, suferințe peste tot. Să facem legămînt că așa precum ne-am dăruit acțiunii de salvare a țării de sub tirania internă și externă a fascismului, așa cum ne-am dăruit luptei în vederea victoriei, să facem legămînt că de acum înainte ne vom dărui acțiunii de promovare a realizărilor Păcii, ale muncii și progresului".

Vicepreședintele Consiliului de Miniștri, Gh. Tătărăscu, subliniază și el dubla semnificație a zilei de 9 mai 1945, după care arată că „o zi va veni, în care oștile noastre se vor întoarce din depărtările străine, purtînd înscrise în faldurile stindardelor numele bătăliilor care au sporit gloria armatelor românești. În ziua aceea toți cei ce se vor fi întors din această nouă epopee a neamului nostru își vor îmbrățișa părinții, soțiile și copiii, aducînd cu ei amintirea celor ce au sfințit încă o dată cu jertfa lor granițele eterne ale Transilvaniei".

Cuvîntul de închidere al adunării este rostit de dr. Petru Groza. Referindu-se la dezvoltarea istorică a popoarelor, a poporului nostru în special, vorbitorul arată: „Rîurile își au cursul lor, popoarele își fac, în decursul istoriei, drumuri determinate de realități din toate vremurile, drumuri marcate de pietre de hotar din timp în timp, de la epocă la epocă. Drumul unui popor trasat, cum spuneam, de realități istorice, nu poate fi schimbat în direcția lui de dezvoltare, de înaintare. Poporul și-a găsit drumul, instinctul lui de conservare a funcționat, n-a putut fi oprimat de toți Hitlerii, Mussolinii și Antoneștii acestui glob. *Din el, din pîntecele acestui popor au răsărit luptătorii partidului comunist. De la acești luptători s-au inspirat și alți luptători, din alte cadre politice. Ne-am inspirat și noi. Și i-am văzut promotori ai luptei pentru libertate, în timpul ilegalității. Toata teroarea hitleristă, antonesciană, toate persecuțiile, toate temnițele, toate torturile din beciurile Siguranței și din închisori, n-au fost în stare sa oprime o organizație pe care a înghebat-o Frontul Patrioților. Noi trebuie să păstrăm cu sfințenie*

Fiicele României în războiul antihitlerist

În cartea glorioasă a celor 263 zile ale războiului antihitlerist, femeile din România au înscris pagini semnificative. Apelul partidului comunist, devenit apelul țării — Totul pentru front, totul pentru victorie! — *a găsit un larg ecou și în rîndul lor. Ele au răspuns cu abnegație și devotament patriotic, cu spirit de sacrificiu acestei chemări, demonstrînd, prin fapte, cum aprecia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, că „femeile nu au făcut cu nimic mai puțin decît bărbații în diferite împrejurări grele ale luptei revoluționare".*

La începutul lunii octombrie 1944, Comitetul Central al Partidului Comunist Român a dat publicității un important document — Proiect de revendicări speciale pentru femei — *al cărui conținut exprima cu claritate rolul însemnat pe care partidul îl atribuia fiicelor țării în îndeplinirea înaltelor comandamente ale acelor zile. Precizînd că femeile „alcătuiesc, în urma pierderilor de război, majoritatea poporului român; [că] numărul femeilor în producție este foarte ridicat și întrece pe acela al bărbaților într-o serie de ramuri de producție; [că] prin combativitatea sa, femeia reprezintă o forță din punct de vedere politic și economic care trebuie activizată", P.C.R. sublinia necesitatea de a se realiza „mobilizarea femeilor în războiul pentru eliberare", precum și în lupta „pentru cucerirea libertăților democratice".*

În angajamentul solemn al femeilor din țara noastră, rostit în ziua de 8 martie 1945, primul 8 Martie liber, se arăta: „Acum cînd ostașul român luptă pe front pentru distrugerea fiarei fasciste, datoria femeilor este să susțină din toate puterile lupta lui; muncitoarele prin mărirea producției, intelectualele prin lupta contra întunericului din minți, a obscurantismului. Să ajutăm și să sprijinim pe ostași trimițîndu-le alimente, îmbrăcăminte, cuvinte calde de îmbărbătare. Să avem grijă de copiii ostașilor noștri".

În arhive, în muzee, în publicațiile timpului, în amintirile și însemnările foștilor combatanți se găsesc mărturii impresionante despre faptele săvîrșite de multe femei, care — voluntare pe front, muncitoare în fabrici și uzine, pe ogoare, în spitale, în oficii telefonice, oriunde se putea sprijini frontul — și-au adus contribuția la victoria împotriva fascismului. „Ca bună româncă, vreau să-mi fac datoria pentru patrie la fel cum și-o fac soții și părinții noștri", scria în toamna anului 1944, din Iași, Maria Brăiloiu comandantului Regimentului 24 infanterie, solicitînd să fie trimisă pe front pentru a lupta cu arma în mînă sau să activeze ca sanitară.

În Transilvania, în Ungaria, în Cehoslovacia, printre combatanți s-au aflat și soldații Ica Suciu (Regimentul 13 artilerie), Mariela Dumitrescu (Divizia 9 infanterie), Maria Bălan — de numai 17 ani (Detașamentul blindat al Armatei 4 române), Victoria Dunca — aviatoare și totodată prima femeie ofițer de artilerie (la 21 ani sublocotenent, comandant al unui pluton de obuziere în Regimentul 1 artilerie al Diviziei „Tudor Vladimirescu"), ca și aviatoarele Eliza Vulcu și Mariana Drăgescu.

acest drum. Să rămînem pe drumul dezvoltării vieții poporului nostru".

În legătura firească pe care istoria o imprimă curgerii evenimentelor, în cronica acestei luni mai 1945 se înscrie și un alt mare moment de afirmare a voinței românești. Este sărbătorit primul 1 Mai în condițiile în care poporul se poate afirma pe deplin liber și stăpîn pe destinele sale, pe calea deschisă de Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944. Al 55-lea 1 Mai, care se sărbătorește în România de cînd această zi a fost înscrisă și în calendarul muncitorimii de la noi, capătă astfel noi și profunde valențe. Sărbătoarea poartă, firește, amprenta bucuriei legată de apropiata victorie asupra Germaniei hitleriste, la care România își aduce o importantă contribuție. Această sărbătoare este, în același timp, prilej de evaluare a marilor eforturi pe care le face poporul în ampla operă de reconstrucție și înnoire a țării. „Cu inima plină de bucurie — scrie organul Comitetului Central al Partidului Comunist Român —, cu elan în suprema încordare a forțelor de luptă pentru definitiva și irevocabila nimicire a fiarei fasciste, întîmpină clasa muncitoare și popoarele iubitoare de libertate de pe întregul glob 1-ul de Mai 1945, 1-ul de Mai victorios. Să fie deci acest 1 Mai — ziua de bucurie pentru libertățile democratice dobîndite, ziua bucuriei pentru începutu-rile realizărilor întru refacerea țării, ziua mării bucurii că *deasupra Berlinului* fîlfîie drapelul victoriei comune. Să fie deci acest 1 Mai ziua noii mobilizări a forțelor muncitorești, țărănești, intelectuale, a forțelor poporului întreg pentru noi succese pe tărîmul refacerii țării și al realizării unei Românii puternice, fericite, libere și cu adevărat democratice"

1 Mai 1945 marchează și împlinirea unui an de la făurirea Frontului Unic Muncitoresc, care a asigurat unitatea de voință și acțiune a clasei muncitoare și, în jurul ei, a întregului popor, în înfăptuirea, sub conducerea P.C.R., a actului istoric de la 23 August. „Odată cu încheierea Frontului Unic Muncitoresc, în mai 1944, — scrie *Scînteia* — clasa muncitoare și-a pus ca primă sarcină mobilizarea tuturor partidelor și organizațiilor democratice la luptă pentru răsturnarea guvernului Antonescu și izgonirea armatelor hitleriste din țară, întorcînd armele contra bandelor naziste, luptînd alături de armata roșie și armatele aliate pentru zdrobirea definitivă a lui Hitler și hitlerismului". În noile condiții create prin declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944, Frontul Unic Muncitoresc a devenit — continuă ziarul — „motorul mobilizării, organizării și conducerii luptei pentru democrația progresistă populară, [și el] trebuie să-și îndeplinească pînă la capăt sarcinile sale istorice".

Coloanele de manifestanți care în ziua de 1 Mai 1945 umplu străzile și piețele orașelor dau expresie tocmai unei astfel de hotărîri a clasei munci-

Pentru luptătorii din Regimentul 1 artilerie călare, soldatul Veta Busuioc era o bravă camaradă. Moartea el în timpul luptelor din apropierea localității Zvolen, în Cehoslovacia, i-a îndurerat pe toli cei care i-au cunoscut bunătatea, dar și curajul. Referindu-se la faptele ei, generalul maior în rezervă I. Iliescu Zănoagă, în memoriile sale, consemna: „Expediată de cîteva ori la comandamente pentru a fi trimisă în țară, ea s-a înapoiat tot de atîtea ori cu permisiunea de a mai rămîne. Totdeauna convingea și biruia. Nu prin vorbe, ci prin atitudine. A sfîrșit prin a rămîne în zona operațiunilor. Veta Busuioc a devenit o excepție și excepțională a fost contribuția el la lupta noastră. Era gata oricînd la treabă. Aveai nevoie de un curier care să plece în puterea nopții, Veta Busuioc era deja în șa. Nu se rătăcea niciodată, deși nu știa să citească harta, și nu întîrzia pe drum. Era mijlocul cel mai sigur și cel mai rapid de corespondență. Nu mergea telefonul, n-a sosit muniția, a stagnat atacul, ea știa totdeauna cauza. O vedeai în zona bateriilor, o întîlneai la observator, o zăreai înotînd prin nămeți ca să repare un fir de telefon rupt de un călăreț neatent. Nu cunoștea oboseala și nu încerca frica. Știa ce se gătește la bucătărie, cîți oameni sînt bolnavi și pentru cîte zile mai este furaj. Aduna zahăr, procura tutun, strîngea efecte călduroase pentru ostașii cei mai îndepărtați de bază și pe care-i vizita regulat. Era așteptată cu nespusă bucurie de servanții tunurilor, dar și de telefoniștii uitați pe fir. Ea le aducea vești, încredere și speranță".

Multe s-ar putea povesti și despre alte femei participante la încleștările cu inamicul. Nici Elena Chiriță nu va putea fi uitată vreodată de cei care au cunoscut-o. Sanitară voluntară în detașamentul Păulis, ea a participat la luptele din Valea Mureșului și l-a însoțit pe camarazii săi pînă în fața Budapestei, unde a căzut eroic. „Pilda ei de curaj și eroism — scria comandantul ei de batalion, propunînd-o pentru decorare post-mortem — aduce admirația ostașilor români și ruși, completîndu-i funcția de sanitară cu aceea a unei adevărate luptătoare din linia întîia a frontului".

În luna septembrie 1944, ostașii Batalionului de instrucție din Regimentul 7 grăniceri au supraviețuit luptelor din zona Văii Arieșului atît prin vitejia și dîrzenia lor, cît și prin ajutorul primit de la populația locală, printre care și inimoasele femei din satul Urca. Atunci cînd inamicul i-a încercuit pe ostașii noștri, văduva Ana Suciu, împreună cu tinerele Ana Suciu, Ileana Mureșan și alte femei din Urca, dovedind curaj și multă prezență de spirit, i-au ascuns de privirile dușmanului, procurîndu-le alimente și informații despre inamic.

În afara acelora aflate permanent alături de ostașii de pe front, acționînd cot la cot cu ei, alte zeci de mii de femei și-au adus contribuția la obținerea victoriei, înlocuindu-i în fabrici și uzine, în ateliere și pe ogoare pe cei plecați pe front, muncind cu ***abnegație și spirit de sacrificiu pentru aprovizionarea frontului cu muniții și materiale de luptă, cu alimente, medicamente și echipament. Evocarea cîtorva din faptele acestor demne fiice ale poporului nostru în acest an, cînd sărbătorim împlinirea a patru decenii de la victoria împotriva fascismului, se vrea un omagiu adus tuturor fiilor și fiicelor acestui pămînt care s-au jertfit pentru prezentul și viitorul luminos al patriei.***

Elisabeta IONIȚĂ

toare, a întregului popor de a asigura mersul neîntrerupt al țării pe noul făgaș al istoriei sale. La marea sărbătoare, „populația Capitalei, populația întregii țări — consemnează ziarele — a participat într-o măsură nemaiîntîlnită încă în istoria României".

1 Mai 1945 marchează și un moment cu valoare de simbol pentru istoria Partidului Comunist Român și a mișcării muncitorești și revoluționare din țara noastră: printr-un decret al guvernului este desființat penitenciarul Doftana. „Vestita Doftana — scrie Lucrețiu Pătrășcanu, într-un articol apărut în paginile *Scînteii* — a încetat să mai existe! În mod simbolic, desființarea ei a fost hotărîtă pentru ziua de 1 Mai 1945, pentru a coincide cu prima sărbătorire liberă a acestei zile care nu o singură dată în lupta muncitorimii române a costat ani grei de pușcărie. Cu desființarea Doftanei nu dispare o simplă închisoare, în care atîția luptători ai proletariatului, ai țărănimii și ai intelectualității din România și-au petrecut anii tinereții, și-au ruinat sănătatea, iar unii și-au lăsat chiar viața. Doftana a însemnat mai mult. Cuvîntul «Doftana» închidea în sine un întreg regim de apăsare, de silnicie, de cazne morale și fizice. Între noțiunea de teroare, de fascism, de sălbatecă reacțiune și Doftana exista o indisolubilă legătură. Această legătură este astăzi desfăcută, mai mult, pentru veșnicie ruptă!"

Așadar războiul s-a încheiat. Gîndurile se îndreaptă acum spre viitor. Și cîte probleme nu pune acest viitor? „Să nu uităm — scrie *Libertatea* — cu deosebire că, după ce vom da drum liber bucuriei pentru izbînda pe care am cucerit-o, lupta noastră, a democrației și a socialismului, nu e sfîrșită. Va trebui să înzecim sforțările de reconstruire a lumii pe care fascismul a ruinat-o. A revenit omenirii prezente meritul de a fi cîștigat bătălia împotriva celei mai formidabile tentative de îngenunchere a ei, — să-i revină și meritul de a fi asigurat omenirii viitoare pacea neumbrită, netulburată de nici o altă agresiune". Dînd un sens mai cuprinzător acestei idei, *Scînteia* subliniază: „Niciodată după vreun război oricît de cumplit din istorie, omenirea nu a avut de refăcut atîtea distrugeri, de cauterizat atîtea răni cîte a provocat cotropirea nazistă. O muncă supraomenească va trebui să fie desfășurată pentru a înălța din molozul orașelor, din dărăpănăturile satelor mistuite de flăcări o viață nouă, înfloritoare, pulsînd de ritmul galvanizant al creației.

Și desigur, conștiința acestei mărețe sarcini, care stă în primul rînd în fața lumii înaintate, în fața popoarelor luptătoare pentru libertate și progres, ține încordate toate puterile, mobilizează toate forțele organizate, toate izvoarele de energie. Prin măsuri hotărîte, poporul român își netezește calea propășirii, își creează condițiile cele mai potrivite pentru a putea dezvolta opera luminoasă de reconstrucție a țării, pentru a sădi temeliile unor relații demne, de frățietate cu popoarele vecine. România pășește cu fruntea sus în marea familie a popoarelor luptătoare pentru libertate, democrație și progres".

U.T.C. — TREPTE ÎN TIMP

Dr. CONSTANTIN PETCULESCU

„Tineretul, prin dinamismul și receptivitatea sa la idealurile de libertate și dreptate socială, la schimbările înnoitoare, a reprezentat întotdeauna de-a lungul istoriei un însemnat factor al progresului societății. Din veac în veac, el a preluat și dezvoltat virtuțile și tradițiile înaintate ale poporului; înfruntînd greutăți, dînd nenumărate jertfe, el a jucat un rol de seamă în lupta împotriva asupritorilor lor, pentru dezrobirea socială, pentru cucerirea și apărarea independenței și suveranității naționale". Această înaltă apreciere a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ilustrează istoricul adevăr că, văzînd în tînăra generație un uriaș potențial revoluționar, o forță socială mereu deschisă înnoirii, partidul comunist s-a preocupat statornic de organizarea rîndurilor tineretului, de așezarea întregii lui activități pe temeiul programului și acțiunii comuniste, a sprijinit și coordonat nemijlocit — prin cadrele sale tinere — procesul de făurire a organizației comuniste unice de tineret pe plan național, deziderat împlinit la Conferința generală a tineretului socialist din 19-20 martie 1922, care a pus bazele Uniunii Tineretului Comunist[1]. Făurirea Uniunii Tineretului Comunist a influențat profund conținutul gîndirii și practicii revoluționare desfășurate de tînăra generație, a marcat începutul unei etape noi, superioare, în derularea luptei pe care aceasta s-a angajat s-o ducă alături de clasa muncitoare, de celelalte forțe progresiste și democratice pentru împlinirea idealului libertății sociale pe pămîntul României. **„Formarea în 1922 a Uniunii Tineretului Comunist, la un an după crearea Partidului Comunist Român** — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — **a constituit un moment crucial în istoria mișcării revoluționare de tineret din România... Se poate spune că Uniunea Tineretului Comunist a desfășurat în toată perioada ilegalității o intensă activitate de organizare a tineretului, de conducere a luptelor sale alături de clasa muncitoare, de toate forțele revoluționare și progresiste din România".**

Întreaga existență a U.T.C. în anii regimului burghez, întregul său drum de luptă și izbînzi, de glorioase împliniri sînt indisolubil legate de conducerea și îndrumarea permanentă a acestei organizații de către Partidul Comunist Român[2]. Pornind de la aprecierea că tineretul revoluționar reprezenta nu un simplu punct de sprijin, ci unul din principalele sale izvoare de cadre, schimbul său de mîine, P.C.R. a acordat o deosebită atenție U.T.C. îndrumînd necontenit activitatea sa politică și organizatorică. „Eu vă sfătuiesc să acordați toată atenția tineretului — scria, în toamna anului 1922, secretarul general de atunci al partidului, Gheorghe Cristescu. El va fi, mîine, pionierul lumii noi. În el e speranța ce partidul și-o pune pentru a desăvîrși opera în numele căreia lucrează". Iar practica politică avea să înregistreze angajarea activă a tineretului muncitor de la orașe și sate, a elevilor și studenților, a tinerilor din unitățile militare, în marile bătălii de clasă ale proletariatului, identificarea lor cu lupta comuniștilor, animați de convingerea fermă că ei exprimau, în cuget și în faptă, flacăra vie a spiritului revoluționar și patriotic.

Confruntată încă din primii ani ai existenței cu mari greutăți — în primul rînd cele provocate de scoaterea sa în afara legilor, în vara anului 1924 — U.T.C. s-a orientat — în spiritul indicațiilor partidului comunist și cu sprijinul său direct — spre forme organizatorice adecvate care să asigure împletirea luptei ilegale cu cea legală, a elaborat un program politic realist care interesa toate categoriile sociale ale tineretului. Astfel, au fost puse bazele unei largi rețele de celule U.T.C. în fabrici, ateliere, școli, universități, la sate și chiar în unele unități militare: au fost create, pe lîngă și în colaborare cu Sindicatele Unitare, Blocul Muncitoresc Țărănesc, Ajutorul Roșu și alte organizații de masă legale și ilegale ale partidului comunist, secțiuni speciale ale tineretului.

O primă și concludentă ilustrare a forței și influenței U.T.C. în rîndurile tinerei generații au constituit-o marile bătălii de clasă din anii crizei economice, cînd organizația comunistă de tineret a stabilit — sub conducerea P.C.R. — o linie tactică și strategică care a asigurat participarea tineretului muncitor, cu deosebire a celui din marile centre și zone industriale — București, Iași, Cluj, Valea Prahovei, Valea Jiului etc. — la ample acțiuni revoluționare. „Marile lupte din februarie ale muncitorilor ceferiști și petroliști — releva rezoluția Plenarei C.C. al P.C.R. din iulie 1933 — la care tineretul muncitor a luat parte activă, dovedind un eroism și curaj demn de tînăra gardă a proletariatului revoluționar, au scos în evidență rolul crescînd al U.T.C. și influența sa crescîndă asupra unei părți însemnate a detașamentului proletar român, au arătat că U.T.C. a devenit un ajutor al partidului în lupta sa pentru cucerirea majorității clasei muncitoare".

Cu experiența mult îmbogățită în timpul marilor bătălii de clasă din anii crizei economice, U.T.C., întreg tineretul democrat, patriotic s-a manifestat ca un detașament activ al luptei antifasciste, animat de idealurile democrației și păcii, ale salvgardării independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a României. Integrîndu-se activ în ampla ofensivă declanșată de partidul comunist împotriva fascismului, tinerii comuniști au combătut și demascat — în coloanele gazetelor ilegale sau legale (*Tînărul leninist*, *Brazda*, *Cazarma*, *Studentul român* ș.a.), ale celorlalte publicații democratice antifasciste — substratul reacționar și nocivitatea activității Gărzii de fier și ale

---

1-2 *Magazin istoric*, nr. 10/1979; 3/1982.

TINERETUL ROMÂNIEI DOREȘTE PACEA!

București, 12 noiembrie 1983. Marele marș al tineretului și copiilor pentru pace și dezarmare

celorlalte organizații de extremă dreaptă.

Pentru traducerea în viață a crezului său profund patriotic, U.T.C. a găsit, cu sprijinul și sub îndrumarea P.C.R., mijloacele de acțiune și formele organizatorice adecvate pentru a respinge asaltul antinațional și antidemocratic al fascismului. Ele s-au concretizat în preocuparea susținută pentru dezvoltarea colaborării cu celelalte organizații muncitorești de tineret în vederea închegării unității de acțiune a tineretului muncitor și făurirea, pe această bază, a unui cuprinzător front de luptă antifascistă a tinerei generații, conceput ca parte componentă a Frontului Național Antifascist, pentru înfăptuirea căruia milita partidul comunist. Acestui imperativ major i s-a circumscris activitatea neobosită a uteciștilor în cadrul Comitetului Național Antifascist[1], al Comitetului Național Antifacist al Tineretului, al Frontului tineretului pentru pace, al sectiunilor de tineret de pe lîngă organizațiile de masa democratice, antifasciste conduse sau aflate sub influența P.C.R. și mai ales al Frontului Studențesc Democrat[2].

Marea masă a tineretului muncitor de la orașe și sate, a elevilor, studenților, tinerilor militari s-a aflat pe poziții ostile fascismului, a afirmat o atitudine hotărîtă, combativă față de manifestările lui huliganice, profanatoare, acționînd în sensul intereselor majore ale națiunii — menținerea democrației, apărarea independenței și integrității țării, grav amenințată de politica agresivă și revizionistă a statelor fasciste. Această atitudine a ieșit în evidență cu deosebită putere în timpul campaniilor electorale pentru alegerile parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara (fe-

1-2 *Magazin istoric*, nr. 7/1973, 6/1983; 5/1969 și 9/1974.

bruarie 1936)[1] sau generale (decembrie 1937) și prin participarea viguroasă a tineretului la întrunirile și demonstrațiile antifasciste, inițiate și conduse de comuniști în deceniul patru, acțiuni care au culminat cu marile manifestații patriotice, antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939[2].

Condusă și îndrumată permanent de P.C.R., organizația comunistă de tineret nu numai că și-a asimilat organic exemplul tonifiant al militanților comuniști, dar a făcut ea însăși dovada imenselor disponibilități de acțiune în cîmpul atît de larg al luptei revoluționare; tinerii comuniști au fost, prin faptele lor, exemple de eroism, dîrzenie și combativitate revoluționară. Și între acestea, exemplul cel mai relevant, avînd forța de sugestie cea mai convingătoare, îl oferă personalitatea tînărului comunist Nicolae Ceaușescu, pilduitor exemplu pentru tînăra generație prin energia, patriotismul înflăcărat și devotamentul față de cauza clasei muncitoare și a partidului comunist, față de interesele majore ale poporului român.

Ilustrîndu-se din anii deceniului patru printr-o capacitate organizatorică și de înrîurire politică deosebite, prin combativitate și fermitate revoluționară, patriotism înflăcărat, tînărul comunist Nicolae Ceaușescu s-a impus în primele rînduri ale mișcării antifasciste, dobîndind foarte repede admirația și prețuirea tineretului revoluționar, ale muncitorimii în mijlocul căreia se afla în permanență și ale unor intelectuali de vază. Tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aflat în fruntea Comitetului Național Antifascist al Tineretului și la însărcinarea Secretariatului C.C. al P.C.R. a reprezentat tineretul revoluționar în conducerea Comitetului Național Antifascist. Realitatea istorică a luptei antifasciste din acei ani pune în lumină cu putere contribuția determinantă a tovarășului Nicolae Ceaușescu la pregătirea și desfășurarea marilor manifestații patriotice, antifasciste și antirăzboinice de la 1 Mai 1939. Alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu și de alți militanți ai partidului comunist, tovarășa Elena Petrescu-Ceaușescu s-a remarcat prin atitudine fermă revoluționară, printr-o bogată activitate politico-organizatorică, desfășurată în rîndul muncitorimii din Capitală.

Începînd din 1939, din însărcinarea conducerii partidului, tînărul comunist Nicolae Ceaușescu a desfășurat o intensă activitate în ampla acțiune de reorganizare a Uniunii Tineretului Comunist, iar apoi în conducerea organizației, ca secretar al C.C. al U.T.C., determinînd intensificarea muncii partidului în rîndul tineretului, imprimînd mișcării comuniste de tineret forță și dinamism revoluționar, un curs ascendent spre unitatea de acțiune a tinerei generații în lupta împotriva fascismului, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României, grav amenințate în acele momente. O activitate tumultuoasă, desfășurată în condițiile unei permanente și dure prigoane a aparatului represiv, marcată de un lung și greu pelerinaj prin temnițe și săli de tribunale[3].

Spiritul de puternică angajare revoluționară, patriotică al U.T.C. și-a găsit o concludentă concretizare în anii dictaturii militaro-fasciste și ai războiului hitlerist, cînd ea a fost unica organizație politică de tineret care a activat continuu, fiind cea mai importantă și apropiată organizație de masă condusă de partidul comunist. În acest fel, U.T.C. și-a adus o însemnată contribuție la pregătirea și desfășurarea marelui act al renașterii noastre naționale — Revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă declanșată în august 1944.

Piatră de hotar în devenirea istorică a poporului român, actul de la 23 August 1944 a inaugurat epoca unor profunde prefaceri revoluționare în societatea românească în care a fost implicat un evantai foarte larg de forțe sociale și politice. Tînăra generație nu numai că și-a regăsit propriile sale aspirații, dar, prin intermediul organizațiilor politice și profesionale în care s-a încadrat — îndeosebi în Uniunea Tineretului Comunist, în fruntea căreia se afla tovarășul Nicolae Ceaușescu — și-a formulat opțiuni concordante cu noul sens al istoriei, și-a manifestat plenar voința de acțiune, de valorificare a uriașului său potențial revoluționar în efortul general al națiunii de făurire a unui nou edificiu social-politic.

Înțelegînd imperativele majore ale noii epoci istorice, sensul profund patriotic al apelurilor partidului comunist, tînăra generație a sprijinit activ lupta armatei române pentru eliberarea definitivă a teritoriului patriei de sub ocupația hitleristo-horthyistă, iar apoi a popoarelor ungar și cehoslovac, pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste[4]; s-a încadrat în marea bătălie a forțelor democratice conduse de comuniști pentru cucerirea puterii politice și instaurarea, la 6 martie 1945, a primului guvern revoluționar-democratic din istoria României; a susținut cu entuziasm înfăptuirea programului său de guvernare (reforma agrară, democratizarea aparatului de stat, reconstrucția economică a țării pe marile șantiere ale muncii voluntar-patriotice, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii ș.a.); într-un cuvînt, și-a adus din plin contribuția la făurirea temeliilor pe care trebuia construită noua societate socialistă.

Munca și lupta tinerei generații în anii socialismului și-a găsit concretizarea în aportul său consistent la edificarea noii orînduiri în România și, fără îndoială, se regăsește astăzi în hotărîrea sa fermă și entuziastă cu care acționează în fabrici și uzine, pe marile șantiere naționale ale muncii patriotice, în școli și facultăți sau pe întinsele ogoare pentru împlinirea măreților planuri de viitor, așa cum le trasează documentele istorice adoptate de Congresul XIII al partidului. În epopeea eroică a construcției socialismului, faptele de muncă ale tineretului patriei noastre au rămas consemnate în pagini ce amintesc marile izbînzi ce poartă titluri ca Porțile de Fier, Transfăgărășanul, Rovinari, Metroul sau Magistrala albastră — grandioase edificii ale muncii și patriotismului înflăcărat, ale dăruirii și ale patosului revoluționar al tinerei noastre generații. Este acesta răspun-

(Continuare în p. 53)

[1-4] *Magazin istoric*, nr. 2/1976; 12/1971, 3/1972, 4/1974 și 4/1979; 4/1981; 5/1972.

Omenirea nu va uita niciodată uriașele sacrificii și jertfele popoarelor Uniunii Sovietice, care au dus greul războiului, jertfele celorlalte țări ale coaliției antihitleriste, acțiunile forțelor de eliberare națională din zeci de state, care au contribuit la obținerea victoriei asupra fascismului.

Poporul român are marea satisfacție de a se fi găsit în ultimele 8 luni ale războiului alături de armatele sovietice și celelalte forțe antifasciste, de a-și fi adus contribuția activă la înfrîngerea Germaniei hitleriste, la marea victorie asupra fascismului, — ceea ce i-a creat posibilitatea de a-și făuri o viață nouă, independentă...

Este bine să ne reamintim de împrejurările care au dus la cel de-al doilea război mondial, să tragem toate învățămintele și să ne exprimăm hotărîrea fermă de a face totul pentru a împiedica un nou război, pentru a asigura colaborarea între popoare și pacea pe planeta noastră.

NICOLAE CEAUȘESCU

ASALTUL FINAL

După cinci ani, opt luni și opt zile, în noaptea de 8 spre 9 mai 1945, armele urmau să tacă în Europa. „Reichul milenar", proclamat de Hitler — care proiectase asupra continentului și lumii evul cel mai întunecat **cunoscut vreodată și care a ființat doisprezece ani, patru luni și opt zile, de la acapararea puterii de către naziști —, a supraviețuit făuritorului său două sute de ore.**

În imagine: tancuri sovietice pe străzile Berlinului, în aprilie 1945.

Într-adevăr, la 30 aprilie, o oră după ce la 14.25, la etajul doi al clădirii Reichstagului, fusese arborat drapelul roșu cu secera și ciocanul de către ostașii care luau cu asalt clădirea, Hitler s-a sinucis împreună cu Eva Braun, în bunkerul de sub Cancelaria Reichului.

Al III-lea Reich nu-și putea incheia însă existența fără o nouă mistificare. În seara de 1 mai, puțin după ora 22.00, radio Hamburg a intrerupt transmiterea Simfoniei a șaptea de Bruckner, a

urmat un răpăit de tobe, apoi un crainic a anunțat că în după-amiaza respectivă Hitler a căzut luptînd pînă la ultima suflare. După un sfert de oră, de la același microfon, amiralul K. Dönitz, desemnat de Hitler ca succesor, a repetat și el aceste știri. Imediat după anunțul oficial public[1], Dönitz și anturajul său au încercat o serie de manevre politico-militare de ultimă oră, pentru a diviza pe principalii parteneri ai coaliției antihitleriste. Dar „amurgul zeilor" celui de-al III-lea Reich nu mai putea fi împiedicat să se consume pînă la final.

Ultimele episoade ale marii încleștări în Europa — așa cum sînt ele relatate de surse din U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie și Franța — sînt prezentate de Magazin istoric, prin mărturiile unor persoane care s-au aflat în contact direct cu evenimentele de acum patru decenii. Ele atestă atît suprema încordare dintr-un asemenea moment istoric, cît și tensiunea din culisele deciziilor ce aveau în vedere ceea ce atunci era ziua de mîine...

La Marele cartier general sovietic

S.M. ȘTEMENKO *(1907-1976), general, șeful Direcției operații a Marelui stat major al armatei roșii.*

Fragmente din volumul II al lucrării memorialistice Gheneralnîi ștab v godî voinî *(Marele stat major în anii războiului), apărută în 1973:*

După sinuciderea lui Hitler și capitularea Berlinului, fasciștii și-au mobilizat toate forțele pentru a opune rezistență în sud. În funcția de comandant al trupelor de uscat ale celui de-al III-lea Reich, care își trăia ultimele clipe, a fost numit Ferdinand Schörner. Cunoșteam bine această căpetenie militară a Reichului. Era credincios lui Hitler, căruia îi cîștigase încrederea prin servilism și prin duritatea sa deosebită față de prizonierii de război și de populația din regiunile ocupate. La un moment dat, Hitler îl numise pe Schörner șef al statului major pentru educația național-socialistă a trupelor. Dar succesele tot mai mari ale armatei roșii îl obligaseră pe Führer să-l transfere din nou în cel mai important sector al Frontului de est, cînd i-a conferit și gradul de feldmareșal. În ultimele sale zile, Hitler a mai acordat acest înalt grad militar încă unui nazist, Ritter von Greim, numit în locul „trădătorului" Göring, la comanda forțelor aeriene militare[2]. Dar ce mai putea schimba acest lucru? Cînd se lanseaza barcile de salvare de pe o nava care se scufundă, nici cel mai iscusit amiral nu o mai poate salva[3]...

Între 2 și 4 mai, la cartierul general al lui Dönitz a avut loc consfătuirea căpeteniilor militare ale Germaniei fasciste, la care au participat Dönitz, Keitel, Jodl și alții. Acolo s-a pus problema capitulării în fața anglo-americanilor și continuării rezistenței față de armata roșie. La 5 mai, sfera tratativelor privind armistițiul era clară pe o serie de fronturi. Dönitz a difuzat chiar prevederile unor convenții în raioanele nordice. Despre toate tratativele și despre rezultatele lor, noi primeam regulat informări de la misiunile noastre în străinătate; foarte detaliate erau în special cele ale generalului I.A. Suslopărov.

Curînd, generalul-colonel Jodl a fost trimis [de către Dönitz] în grabă la Reims, la cartierul general al lui Eisenhower. El a primit instrucțiuni de a semna armistițiul, însă în așa fel, încît să cîștige cît mai mult timp pentru a-i salva pe germanii care se retrăgeau din est. Pe frontul sovietic se duceau lupte grele. Inamicul nu dădea nici un semn de încetare a operațiilor militare. În după-amiaza zilei de 6 mai, Jodl a început tratativele, declarîndu-le deschis aliaților noștri intenția „de a păstra pentru națiunea germană un număr cît mai mare de nemți și a-i salva de bolșevism". În plus, el a adăugat că nimic nu poate obliga trupele generalilor Löhr și Rendulic și ale feldmareșalului Schörner să execute ordinul de capitulare, atîta timp cît acestea se pot retrage în raioanele ocupate de trupele americane. Altfel spus, Jodl refuza capitularea trupelor germane pe Frontul de est. Totuși, declarațiile sale au fost respinse și, cum el nu avea împuterniciri pentru a

---

[1] În zorii zilei de 1 mai 1945, generalul H. Krebs, ultimul șef de stat major al Wehrmachtului, venit la postul de comandament al generalului V.I. Ciuikov, pentru a obține o încetare a focului, a comunicat știrea sinuciderii lui Hitler, care a fost raportată mareșalului G.K. Jukov și de către acesta, prin telefon, lui I.V. Stalin.

În 1968, publicistul sovietic L. Bazimenski, referindu-se la documente din arhivele U.R.S.S., arată că moartea lui Hitler a survenit în urma otrăvirii cu un amestec de cianură. Istoricul britanic D. Irving, într-o lucrare apărută în 1977, menționează că Hitler s-a împușcat, luînd, totodată, și otravă.

[2] La 23 aprilie 1945, cînd armata roșie încheia încercuirea Berlinului și ierarhia nazistă luase cunoștința că Hitler se decisese să rămînă în capitala Reichului, în a cărei despresurare mai credea, Göring a trimis o telegrama Führerului în care, în calitate de succesor desemnat al lui Hitler, printr-un decret din 29 iunie 1941, îi cerea asentimentul să preia „completa conducere a Reichului, avînd deplina libertate de acțiune internă și externă". „Dacă pînă la ora 22.00 nu va fi primit nici un răspuns — se spunea în textul telegramei — voi considera că v-ați pierdut libertatea de acțiune și că sînt îndeplinite condițiile decretului". Telegrama, a cărei remitere a fost întîrziată de Martin Bormann, șeful Cancelariei partidului nazist, i-a fost prezentată ca un „ultimatum" și o încercare de „uzurpare", ceea ce i-a declanșat lui Hitler o explozie de furie. Hitler i-a răspuns lui Göring că a comis „înaltă trădare", dar că viața îi va fi cruțată dacă demisionează din toate funcțiile. Simultan cu telegrama, Bormann a comunicat cartierului general SS din Bertechsgaden un ordin de arestare a lui Göring. A doua zi, Hitler l-a convocat pe generalul Ritter von Greim, care se găsea la Munchen. În 26 aprilie, von Greim a sosit la bunkerul lui Hitler, unde a fost adus rănit de schijele antiaeriene sovietice. Acolo i s-a comunicat numirea de comandant-șef al Luftwaffei, în locul lui Göring. La 30 aprilie, înaintea zorilor, Greim a fost trimis cu un avion din Berlin, avînd ordinul de a organiza bombardarea trupelor sovietice, care se apropiau de Cancelaria Reichului și de a-l aresta pe H. Himmler, despre care tîrziu, în seara de 28 aprilie, se aflase, dintr-o emisiune a postului de radio Londra, că avusese negocieri secrete cu contele Bernadotte, de la Crucea Roșie suedeză, căruia îi oferise și capitularea armatelor germane de pe Frontul de vest *(Magazin istoric, nr. 4/1985)*.

[3] Întreruperile în text și parantezele drepte aparțin redacției noastre.

semna capitularea trupelor germano-fasciste, i s-a spus că tratativele vor fi întrerupte. Jodl a fost nevoit să solicite împuterniciri le corespunzătoare...

În seara zilei de 6 mai, la generalul Susloparov, șeful misiunii militare sovietice [la Cartierul general al lui Eisenhower], a sosit aghiotantul lui D. Eisenhower, care i-a transmis invitația acestuia de a veni urgent la statul său major. Dwight Eisenhower l-a primit pe I.A. Susloparov la reședința sa. Cu zîmbetul pe buze, i-a relatat despre vizita generalului hitlerist Jodl și despre propunerea acestuia de a capitula în fața trupelor anglo-americane și a continua lupta împotriva U.R.S.S.

— Ce părere aveți, domnule general? — a întrebat D. Eisenhower.

I.A. Susloparov a arborat și el același zîmbet. Însemna că se apropia sfîrșitul războiului împotriva Germaniei, deși inamicul încă uneltea cum să-i dezbine pe aliați. Susloparov mai știa că la statul major al lui Eisenhower se afla de cîteva zile amiralul german Friedeburg, care nu reușise nici el să-l convingă pe comandantul suprem [al forțelor expediționare aliate] să semneze un acord separat. Șeful misiunii militare sovietice a răspuns șefului comandamentului anglo-american că existau obligații, asumate în comun de către membrii coaliției antihitleriste, privind capitularea necondiționată a inamicului pe toate fronturile deci și pe Frontul de est.

D. Eisenhower s-a grăbit să îl înștiințeze pe Susloparov că el a cerut de la Jodl capitularea totală a Germaniei și că nu va accepta nici un fel de altă capitulare. Germanii au trebuit să accepte acest lucru. Apoi Eisenho-

Reims, 7 mai 1945. Reprezentanții celui de-al III-lea Reich semnează primul act de capitulare necondiționată...

...și, 24 ore mai tîrziu, la Comandamentul general sovietic, din capitala Reichului, actul definitiv al capitulării necondiționate. Din partea Comandamentului suprem sovietic, actul a fost semnat de mareșalul G.K. Jukov (în imagine), din cea a Comandamentului american de generalul C. Spaatz a Comandamentului suprem britanic de mareșalul Artnur B. Tedder și a Comandamentului francez de generalul J. de Lattre de Tassigny

În cursul marii parade a victoriei, desfășurată în Piața Roșie din Moscova, la 24 iunie 1945, ostașii sovietici prezintă drapelele capturate de la inamic

wer l-a rugat pe Susloparov să comunice la Moscova textul capitulării, să obţină de acolo aprobare şi să-l semneze în numele Uniunii Sovietice. După spusele lui Eisenhower, semnarea era fixată pentru 7 mai orele 2.30 a.m. în localul secţiei operaţii a statului major al comandantului suprem.

În proiectul de protocol se prevedea capitularea necondiţionată a tuturor forţelor armate — terestre, navale şi aeriene — care se aflau în acel moment sub control german. Comandamentul german se obliga să dea ordin de încetare a acţiunilor militare la 9 mai, orele 00.01 (ora Moscovei). Toate trupele germane trebuiau să rămînă pe poziţiile lor. Se interzicea scoaterea din luptă a armamentului şi a altor mijloace de luptă. Comandamentul german garanta executarea tuturor ordinelor comandantului suprem al forţelor expediţionare aliate, precum şi a celor ale Cartierului general sovietic.

Şeful misiunii militare sovietice avea foarte puţin timp la dispoziţie pentru a primi instrucţiuni de la guvernul său. Imediat, a expediat o telegramă la Moscova, privind iminenta semnare a actului de capitulare, precum şi textul protocolului; în telegramă Susloparov solicita indicaţii. Pînă cînd telegrama sa a ajuns la destinaţie, s-au mai scurs cîteva ore. La Reims era trecut de miezul nopţii. A sosit momentul semnării actului de capitulare. De la Moscova nu se primise nici o instrucţiune. Situaţia şefului misiunii militare sovietice era deosebit de complicată. Totul depindea acum de el. Să-şi pună semnătura în numele statului sovietic sau să refuze?

I.A. Susloparov înţelegea foarte bine că manevra căpeteniilor hitleriste privind capitularea numai în faţa aliaţilor putea avea, în cazul celei mai mici neatenţii din partea lui, urmări catastrofale: El a citit şi răscitit textul capitulării, fără a găsi însă nici o capcană. Văzînd, cu ochii minţii, scene de război în care, clipă de clipă, piereau oameni, şeful misiunii militare sovietice a luat hotărîrea să semneze documentul de capitulare. La rubrica observaţii se menţiona că prezentul protocol privitor la capitularea militară nu exclude ca, ulterior, să fie semnat un alt document de capitulare a Germaniei, mult mai perfecţionat, dacă vreun guvern aliat va solicita acest lucru...

La 7 mai 1945, orele 2.41, în sala de lucru a ofiţerilor cu operaţiile din statul major al comandantului suprem al trupelor aliate anglo-americane, s-a semnat protocolul de capitulare a Germaniei. D. Eisenhower l-a felicitat pe I.A. Susloparov pentru semnarea actului. Acesta din urmă a înaintat raportul său la Moscova. Între timp, de acolo s-a primit o depeşă: să nu se semneze nici un document!...

Cînd s-a primit ştirea despre evenimentele petrecute la Reims (capitularea), A.I. Antonov, şeful Marelui stat major, m-a invitat la el şi mi-a ordonat să elaborez proiectul de directivă al Cartierului general cu privire la capitulare...

Curînd după aceea, am fost chemaţi la Kremlin... În biroul lui I.V. Stalin se aflau şi membrii guvernului. Ca de obicei, comandantul suprem [Stalin] păşea încet, în lungul covorului. Întreaga lui înfăţişare exprima o mare nemulţumire. Acelaşi lucru am citit şi pe feţele celor prezenţi. Se discuta capitularea de la Reims. Comandantul suprem trăgea concluziile; judeca cu glas tare. A făcut observaţia că Aliaţii au pus la cale o înţelegere unilaterală cu guvernul lui Dönitz. O astfel de înţelegere aducea mai mult a conspiraţie, a spus el. În afară de generalul I.A. Susloparov, la Reims nu a participat nici o persoană guvernamentală sovietică. Reieşea că faţă de statul nostru, capitularea nu a avut loc, şi asta în condiţiile în care noi am suferit cel mai mult de pe urma agresiunii hitleriste şi am adus cea mai mare contribuţie la victorie. O asemenea „capitulare" putea avea consecinţe nefaste...

— Tratatul semnat de Aliaţi la Reims — a continuat I.V. Stalin — nu poate fi anulat, dar nici acceptat. Capitularea trebuie să constituie un act istoric deosebit de important; să fie primită nu pe teritoriul învingătorilor, ci acolo de unde a pornit agresiunea fascistă: la Berlin. Şi să nu aibă un caracter unilateral, ci să fie semnată, în mod absolut obligatoriu, de către comandamentul suprem al tuturor puterilor coaliţiei antihitleriste. Totodată, actul sa fie semnat de catre o căpetenie a fostului guvern fascist sau de către un întreg grup de nazişti, răspunzători pentru toate atrocităţile comise faţă de umanitate...

S-a trecut apoi la dezbaterea problemelor referitoare la tratativele cu Aliaţii. În cursul discuţiilor, eu şi Antonov am înţeles că I.V. Stalin şi V.M. Molotov conveniseră cu reprezentanţi ai Aliaţilor ca procedura de la Reims să fie considerată o capitulare preliminară. Aliaţii fuseseră de acord şi cu faptul ca acest lucru nu suferea amînare, stabilind ca semnarea actului de capitulare, în forma lui definitivă, să aibă loc la 8 mai, la Berlin...

Apoi comandantul suprem a cerut să i se facă legătura telefonică cu Berlinul şi i-a comunicat personal lui G.K. Jukov [aflat la comanda trupelor sovietice care cuceriseră capitala celui de-al III-lea Reich] că este împuternicit să accepte capitularea Germaniei fasciste în numele U.R.S.S. După aceea, a fost întocmită o notă succintă în acest sens, expediată imediat telegrafic de la Cartierul general către Berlin.

— Războiul încă nu s-a terminat, a adăugat comandantul suprem, ordonînd să fie elaborată o directivă pentru toate frunturile.

I-am prezentat apoi proiectul elaborat de noi, pe care l-a semnat, operînd mici modificări. În directivă se menţiona capitularea de la Reims şi se ordona:

„1. Să fie emisă o circulară către trupele germane şi comandamentul lor, în care să se arate că germanii au semnat actul de capitulare militară; această circulară să fie difuzată în seara zilei de 8 mai atît prin radio, cît şi prin manifeste, cu propunerea de a depune armele

2. După ora 23.00 a zilei de 8 mai, deci în dimineaţa zilei de 9 mai, să se ceară comandamentului trupelor germane aflate pe frontul din faţă să înceteze acţiunile militare, să depună armele şi să se predea.

3. Dacă trupele germane nu vor executa această cerere, nu vor depune armele şi nu se vor preda, să se dea o lovitură hotărîtoare, angajînd toate forţele, asupra trupelor germane inamice şi să se îndeplinească misiunile stabilite de Cartierul general pentru fiecare front..."

Documentul a fost semnat la 7 mai, orele 22.35...

Imediat după aceasta, de la Direcţia pentru misiuni speciale, s-a comunicat că Eisenhower trimite la Berlin, pentru a primi capitularea Germaniei, pe mareşalul de aviaţie Arthur Tedder, locţiitorul comandantului suprem al forţelor expediţionare aliate, şi zece ofiţeri din statul său major. Împreună cu ei mai veneau la Berlin, pe calea aerului, 11 corespondenţi şi fotoreporteri. Cu aceleaşi avioane urmau să sosească — în acelaşi scop al semnării actului de capitulare necondiţionată — Keitel, Friedeburg, Stumpf şi alţi trei ofiţeri germani.

Trebuiau date dispoziţii pentru libera trecere a acestor avioane.

Bineînţeles, activitatea operativă pe timp de război îşi urma cursul normal. Ca şi înainte, era mult de lucru. Dar cu cîtă bucurie munceam?...

Noaptea aceea ni s-a părut extrem de scurtă şi fără asemănare cu nici o altă noapte. De somn nici nu putea fi vorba. Cu toţii aşteptam. Şi cu toţii eram cu gîndul acolo, la Karlshorst, unde în acele ore se încheiau ultimele pregătiri pentru semnarea capitulării Germaniei[1].

Exact la miezul nopţii, în sala fostului liceu militar au intrat mareşalul Uniunii Sovietice G.K. Jukov, A.I. Vişinski, V.D. Sokolovski, K.F. Teleghin şi alţi generali şi ofiţeri sovietici; reprezentanţii comandamentului aliat: mareşalul de aviaţie al forţelor armate britanice Arthur W. Tedder, comandantul forţelor aeriene strategice ale S.U.A., generalul Karl Spaatz, precum şi comandantul-şef al armatei franceze, generalul De Lattre de Tassigny. Toţi s-au aşezat la mese.

G.K. Jukov a deschis şedinţa şi a ordonat să fie invitaţi în sală reprezentanţii comandamentului general german: feldmareşalul Keitel, generalul-colonel Stumpf, amiralul Friedeburg. După o scurtă verificare a împuternicirilor, delegaţia germană a semnat în primele minute ale zilei de 9 mai 1945 actul capitulării militare a Germaniei fasciste. Actul care consfinţea, din punct de vedere juridic, înfrîngerea militară totală a Reichului hitlerist...

La procedura de semnare a actului de capitulare a participat şi I.A. Susloparov. Abia aici a aflat el că Stalin personal i-a comunicat telefonic lui Vişinski că nu are de făcut nici o obiecţie la activitatea lui Susloparov de la Reims.

[1] La Karlshorst, în partea de est a Berlinului, în clădirea cu două etaje a fostei cantine a şcolii de ofiţeri de geniu, a fost amenajată o sală în care trebuia să aibă loc ceremonia semnării actului de capitulare necondiţionată a Germaniei.

Armata americană în centrul Germaniei

O. BRADLEY *(1893-1981), general, comandant al celor patru armate terestre americane de pe frontul împotriva Germaniei.*

Fragmente din lucrarea A General's Life. An Autobiography *(Viaţa unui general. O autobiografie), scrisă împreună cu C. Blair şi apărută în 1983:*

Duminică, 1 aprilie, la orele 16.00, unităţile înaintate ale Diviziei 2 blindate, condusă de Isaac D. White, au realizat joncţiunea cu elemente din Divizia 3 blindată, comandată de Joe Collins. Cleştele fusese închis: Ruhrul era acum încercuit, chiar dacă cercul era subţire.

Aşa cum fusese prevăzut, două zile mai tîrziu, un minut după miezul nopţii de 4 aprilie, Ike a ordonat reintrarea Armatei 9 a lui Simpson în compunerea Grupului 12 armată, pe care îl comandam. A fost o zi fericită pentru mine. Cele patru armate americane de sub comanda mea erau compuse din 12 corpuri de armată, cuprinzînd, la rîndul lor, 48 divizii, cu un efectiv total de 1,3 milioane oameni, de departe cea mai mare forţă terestră de sub ordinele unui general american sau ale unuia britanic în cursul celui de-al doilea război mondial ori ale vreunui alt general în decursul istoriei Statelor Unite.

Întrucît nu mai era necesar să menţin un contact strîns cu Monty [Montgomery], mi-am mutat temporar cartierul general tactic înapoi la Luxemburg, iar apoi la Wiesbaden, în Germania.

Misiunea mea cea mai presantă era aceea de a curăţa bazinul Ruhrului. Potrivit datelor furnizate de serviciile de informaţii, acolo se aflau încercuiţi aproximativ 150 000 germani, sub comanda generalului Walter Model. Le-am ordonat generalilor Simpson şi Hodges ca pentru acţiunea de curăţire să fie alese trei corpuri de armată puternic întărite: Corpul 18 aeropurtat al [generalului american Matthew] Ridgway, Corpul 16 al [generalului britanic Kenneth] Anderson şi Corpul 3 al [generalului american] Van Fleet. Concomitent, forţele rămase sub comanda mea s-au pregătit să atace spre est pe direcţia Elba şi Mulde. Din fericire, aproape toate forţele din punga Ruhrului s-au predat fără luptă. La 18 aprilie, cifra totală a forţelor din acea arie ajunsese dublul celei estimate de serviciile de informaţii: 317 000. Un singur om nu s-a predat: Walter Model. Cînd a înţeles că era definitiv înfrînt, a intrat într-o pădure şi s-a împuşcat [la 21 aprilie 1945]. Matthew Ridgway mi-a oferit drept amintire maşina de comandament a lui Model, un Mercedes-Benz urieş.

Nu mi-am luat răgaz nici măcar o oră şi am lansat ultima mare ofensivă spre est, cea în care am acoperit distanţa de 120 mile de la Kassel pînă la Elba.

În cadrul ofensivei, rolul principal i-a revenit lui Hodges, al cărui obiectiv era Leipzigul şi, la 12 mile de acesta, rîul Mulde. Simpson primise ordin să înainteze pînă la Elba, să ocupe un cap de pod pe malul celălalt şi să „fie pregătit să continue înaintarea spre Berlin sau spre nord-est". Mă îndoiam că Ike va fi de acord să ne îndreptăm spre Berlin. Totuşi, în cazul că s-ar fi răzgîndit capul de pod ar fi constituit o bază de atac. Simpson mi-a interpretat ordinele în sens larg şi, optimist, a cerut statului său major să elaboreze, pentru orice eventualitate, planuri pentru un atac pe direcţia Berlin. Obiectivul lui Patton era rîul Mulde, în zona Chemnitz.

Declanşarea ofensivei fusese prevăzută pentru ziua de 14 aprilie sau în jurul acestei date, cînd voi fi fost convins că punga Ruhrului nu mai constituia un pericol pentru spatele nostru. În general, rezistenţa a fost slabă, iar ritmul ofensivei ridicat, deşi unele unităţi au întîlnit grupuri de germani disperaţi, care păreau hotărîţi să se bată pînă la unul. Primele care au ajuns la Elba au fost trupele Diviziei 2 blindate, de sub comanda lui White, în ziua de 11 aprilie la orele 20.00, în punctul Schönebeck, la sud de Magdeburg. A doua zi, trupe din Corpul 13 armată, comandat de Gillem, au atins Elba în punctele Wittenberg şi Tangermunde, aflate la numai 53 mile de Berlin. Trecuseră doar 19 zile de cînd Simpson traversase Rinul şi în acest interval Armata 9 parcursese 226 mile. „A fost un război fulger, dar în sens invers, nota istoricul Armatei 9, Charles B. MacDonald. În aceste zile, mai repede decît Armata 9 s-au deplasat

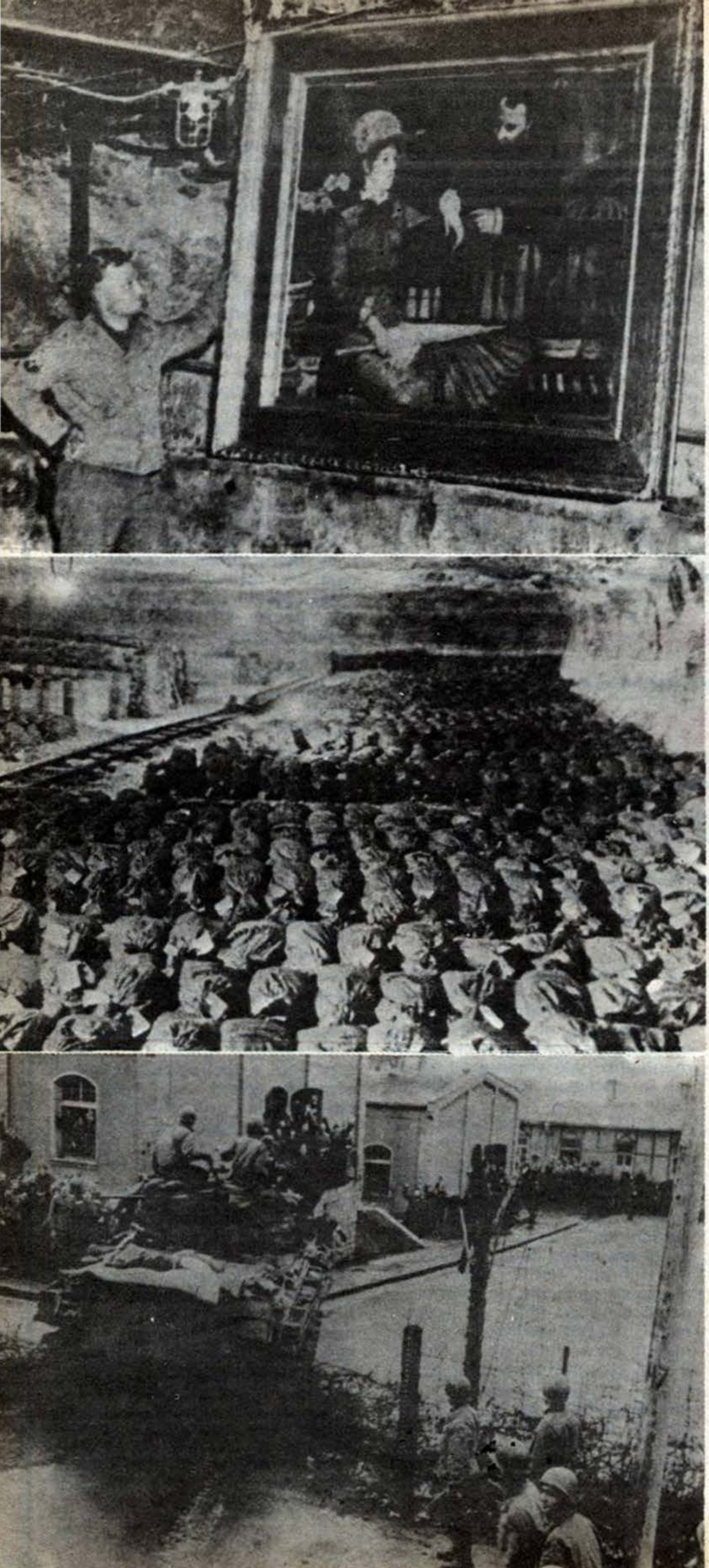

doar cîteva rămăşiţe în retragere din armata germană împrăştiata, sfărîmată si învinsă".

Era în continuare valabil ordinul pe care îl dădusem lui Simpson anume de a ocupa un cap de pod pe malul celălalt al Elbei. Trupele Diviziei 2 blindate de sub comanda lui White, au trecut Elba la 12 aprilie, fiind confruntate de îndată cu o rezistenţă acerbă. A doua zi, elemente din Divizia 30 infanterie au trecut Elba pentru a întări capul de pod asediat. Unităţi înaintate din Divizia 83 infanterie au traversat şi ele Elba prin punctul Barby situat cîteva mile mai la sud. Puternica presiune exercitată asupra capului de pod realizat de Divizia 2 blindată l-a determinat pe McLain, comandantul Corpului 19 din Armata 9, să-l abandoneze (cu pierderi puţine) şi să se retragă pe malul vestic al Elbei, dar capul de pod al Divizlei 83 de la Barby a rezistat şi a fost extins, în pofida unei opoziţii puternice.

În cursul înaintării lor de la Kassel spre Elba, trupele mele din centru şi sud au întîlnit primele dovezi zguduitoare ale atrocităţilor naziste. În centrul frontului de înaintare, trupe aparţinînd Corpului 7, comandat de Joe Collins, au descoperit un lagăr de muncă forţată în apropiere de Nordhausen. Un lagăr similar a fost găsit si în sud, la Ohrdruf. Deţinuţii de la Nordhausen fuseseră întrebuinţaţi într-o fabrică subterană de V-uri [rachete cu care nazistii au bombardat Anglia], din apropiere; cei de la Ohrdruf, într-o fabrică de muniţii din vecinătate.

Americanii care au văzut primii aceste lagăre aü fost stupefiaţi, îngroziţi şi scîrbiţi. Un medic militar din trupele de uscat care a vizitat lagărul de la Nordhausen a relatat: „Şiruri nesfîrşite de schelete îmbrăcate în piele ni se înfăţişau ochilor. Oamenii zăceau în poziţia în care îi doborîse foamea, palizi şi într-o murdărie umană de nedescris. Veşmintele vărgate şi numerele de deţinuţi atîrnau agăţate de aceste schelete, ca o ultimă dovadă sau ca un ultim simbol al

Pictură de Manet, descoperită într-o salină de la Gotha, în apropiere de Merkers, alături de numeroase alte obiecte de artă prădate de naziști din teritoriile cotropite...

...ca și o imensă cantitate de valută străină, lingouri și monede de aur

Aprilie 1945. Armata 7 americană pătrunde într-unul din lagărele organizate de naziști și eliberează deținuții

celor care îi înrobiseră şi îi uciseseră... Mi-a atras atenţia în mod deosebit o fată care să fi avut vreo 17 ani. Zăcea în locul unde se prăbuşise, goală şi cangrenată. Am reuşit cu greu să-mi stăpînesc tulburarea — nu puteam pricepe cum şi de ce fusese posibil ca războiul să facă asemenea lucruri... Am coborît scările spre o murdărie de nedescris, însoţiţi de o duhoare oribilă, de şobolan mort. Acolo, pe paturi din scînduri, am văzut oameni prea sleiţi de puteri pentru a mai putea îndepărta de lîngă ei pe cei morţi. Un băieţandru adus de spate, de naţionalitate franceză, se ghemuise lîngă un camarad mort, ca şi cum ar fi vrut să se încălzească... În încăperile întunecoase din pivniţă erau alţi deţinuţi, care zăceau bolnavi, în propria lor murdărie, devoraţi de diaree şi malnutriţie. Intrînd în aceste celule din pivniţă în căutarea supravieţuitorilor, aveai impresia că păşeşti în evul mediu".

Ca şi cum grozăvia din lagărul de la Nordhausen n-ar fi fost de ajuns, avioane aliate bombardaseră cu puţină vreme înainte — fără să ştie — o parte din clădirile în care se aflau deţinuţii. Joe Collins avea să-şi amintească: „Într-una din clădirile... în care am intrat, ce nu fusese lovită de bombe, privelişte era de o grozăvie cumplită. Sute de oameni, în uniforme vărgate de deţinuţi, morţi şi muribunzi, zăceau de-a valma pe pardoseala umedă şi murdară acoperită cu paie, singurul acoperămînt ce le fusese permis. Însoţiţi de un medic militar, am privit înăuntru pentru a evalua problema cu care eram confruntaţi; aerul era pătruns de duhoarea celor morţi, iar cei în viaţă ne-au întîmpinat cu gemete şi implorări sfîşietoare de a le da de mîncare".

Aşa cum avea să scrie Collins ulterior, trupele sale au găsit „aproape trei mii" de cadavre în acele clădiri, „din care marea majoritate muriseră de foame sau de boală înaintea bombardamentelor". Au mai găsit în viaţă aproximativ 650 persoane, dar „foarte mulţi dintre aceştia" au murit, în pofida asistenţei medicale imediate şi intense. Abia reuşind să-şi stăpînească furia, Collins a ordonat „notabilităţilor" oraşului să care cadavrele descărnate, unul cîte unul, pînă la un teren situat pe o poziţie dominantă, unde au fost îngropate cu onorurile cuvenite...

Pe 12 aprilie 1945, Ike şi cu mine ne-am deplasat cu avionul la Herzfeld, la cartierul general al lui Patton, pentru a-i expune noua misiune. A fost o zi pe care, din mai multe motive, n-o voi uita niciodată.

Două nemţoaice de treabă dezvăluiseră unor soldaţi din Corpul 8 armată american existenţa unei impresionante comori naziste într-o salină adîncă de la Gotha, în apropiere de Merkers. Acolo, soldaţii au găsit lingouri şi monede de aur în valoare de 250 miilioane de dolari, împreună cu o mare cantitate de veselă din aur şi argint şi obiecte de artă prădate de naziști din muzee şi locuinţe particulare, aflate pe teritoriile ocupate. Patton ne-a dus la salină. Am coborît circa 600 m sub pămînt, cu un ascensor, pentru a trece în revistă comoara, a cărei privelişte era impresionantă. Patton a glumit spunînd că ar trebui să păstrăm secretul şi, în anii de pace ce vor urma, cînd bugetul armatei va fi drastic redus, să scoatem la iveală cîte un pic din această comoară în fiecare an, pentru a ne plăti soldaţii şi a cumpăra arme.

Patton mai avea ceva să ne arate, ceva cu totul diferit: lagărul de muncă forţată de la Ohrdruf. Referitor la aceasta vizită, mi-am notat: „Duhoarea morţii ne-a copleşit încă înainte de a fi trecut de îngrăditura. Peste 3 200 cadavre scheletice fuseseră azvirlite goale în nişte gropi mari. Altele zăceau pe alei, acolo unde se prăbuşiseră. Pe pielea gălbejită ce acoperea trupurile ascuţite şi descărnate se tîrau păduchi. O santinelă ne-a arătat cruste groase şi negre de sînge închegat acolo unde, în căutare de hrană, deţinuţii scoseseră măruntaiele celor morţi... Eram prea revoltat ca să mai pot vorbi; moartea, atît de pîngărită de degradare aici, ne buimăcise şi ne amuţise".

Ohrdruf şi Nordhausen n-au fost decît începutul unei istorii oribile. În săptămîna ce a urmat, trupele noastre au descoperit lagăre în care degradarea morală şi bestialitatea fuseseră identice, dacă nu mai mari — Belsen, Buchenwald, Dachau şi altele. Inutil să mai adaug că cele descoperite acolo au şocat întreaga lume. Sper că omenirea nu va uita niciodată acest lucru.

Tragedia din lagărul Dora-Nordhausen a revenit în actualitate în toamna lui 1984. La 17 octombrie, şeful Biroului de anchete speciale din Ministerul justiţiei al Statelor Unite, Neal Sher, a dezvăluit că expertul în rachete Arthur Rudolph, de origine germană, a renunţat la cetăţenia americană şi a părăsit teritoriul S.U.A. Acest Birou este însărcinat cu căutarea criminalilor de război naziști în S.U.A. Ulterior, s-a aflat că în noiembrie 1983 Rudolph a ajuns la o înţelegere cu Ministerul justiţiei pentru ca, în schimbul nedării sale în judecată, să plece din Statele Unite, fapt produs în martie 1984, şi să renunţe la cetăţenia americană, procedură încheiată în mai anul trecut la Consulatul S.U.A. din Hamburg. Acest aranjament a fost confirmat de Rudolph într-un interviu telefonic acordat de la locuinţa sa din Hamburg unui corespondent al Agenţiei Associated Press şi transmis la 20 octombrie 1984.

Conform declaraţiilor lui Neal Sher, în intervalul septembrie 1943-aprilie 1945, A.L.H. Rudolph a fost conducătorul producţiei rachetelor V-2 într-o uzină subterană situată în Germania centrală, la care erau folosiţi deţinuţi din lagărul Dora-Nordhausen. Aceştia, după cum a spus N. Sher, „trebuiau să lucreze 12-13 ore, dormeau în tunele, erau brutalizaţi de paznici şi mii au murit de subalimentaţie, oboseală sau dezinterie". Numărul celor morţi în urma acestor condiţii s-a ridicat la 20 000 oameni, între care, conform lui N. Sher, „se includ evrei, deţinuţi politici, intelectuali şi ostaşi prizonieri din Franţa, Polonia, Rusia, Danemarca, Iugoslavia, Olanda, Belgia şi Italia". Răspunderea lui Rudolph a fost stabilită pe baza declaraţiilor unor martori supravieţuitori, a documentelor de arhivă germane şi americane, a lucrărilor apărute despre lagărul Dora-Nordhausen.

După război, Rudolph a făcut parte dintr-un grup de 120 specialişti germani în rachete, care au fost aduşi în Statele Unite. Înaintea acestui act, conform unor documente publicate la 8 noiembrie 1984 de cotidianul New York Times, autorităţile americane din Germania îl considerau „nazist sută la sută, tip periculos". Un document semnat în 1946 de guvernatorul militar S.U.A. pentru Germania, colonelul C.F. Fritzche, îl indica pe Rudolph drept „un nazist înfocat". Alte documente ale Corpului de contrainformaţii american îl descriau ca „o ameninţare de securitate" şi propuneau internarea lui. Dar — cum scrie New York Times — cînd s-a decis aducerea lui în Statele Unite, autorităţile americane au emis rapoarte revizuite, din care au omis aceste constatări.

În Statele Unite, A. Rudolph a răspuns de programele de proiectare, creare şi testare a rachetelor militare „Redstone" şi „Pershing", precum şi de proiectul rachetei „Saturn V", care a permis trimiterea astronauţilor americani pe lună.

Dezvăluirile în „afacerea Rudolph" confirmă că nici după patru decenii, cazul Dora-Nordhausen, ca şi al lagărelor naziste ale morţii, în general, nu poate fi considerat ca încheiat.

Cursa britanică în nordul Reichului

B.L. MONTGOMERY *(1887-1976), mareşal britanic, comandant al Grupului 21 armate.*

Fragmente din volumul The Memoirs of Field-Marshal Montgomery *(Memoriile mareşalului Montgomery), apărut în 1958:*

Pe 3 mai, feldmareşalul Keitel, cu consimţămîntul amiralului Donitz, a trimis o delegaţie la cartierul meu general de la Lüneburg, pentru a deschide negocierile în vederea capitulării. Acest grup, care a sosit la orele 11.30, era format din: amiralul von Friedeburg, comandant-şef al marinei germane; generalul Kinzel, şeful statului major al feldmareşalului Busch, care comanda forţele germane de uscat de pe flancurile mele de nord şi vest; contraamiralul Wagner; maiorul Freidel, ofiţer de stat major. Acestui grup de patru i s-a alăturat mai tîrziu colonelul Pollek, şi el ofiţer de stat major.

Cu toţii au fost aduşi la comandamentul meu de campanie şi aliniaţi sub drapelul britanic, care flutura falnic în vînt. I-am lăsat să aştepte cîteva minute şi apoi am ieşit din rulotă şi m-am îndreptat spre ei. Au salutat toţi sub drapelul nostru. Era un moment mare; ştiam că nemţii veniseră să capituleze şi că războiul se sfîrşise...

L-am întrebat pe interpretul meu: „Cine sînt aceşti oameni?" După ce mi-a spus, am adăugat: „Şi ce vor ei?"

Amiralul Friedeburg mi-a citit atunci o scrisoare de la feldmareşalul Keitel, în care îmi oferea capitularea celor trei armate, care se retrăgeau în faţa ruşilor, între Berlin şi Rostock. Am refuzat să iau în considerare propunerea, spunînd că aceste armate ar trebui să se predea ruşilor. Am adăugat că, firesc, dacă vor fi soldaţi germani care vor veni către frontul meu cu mîinile ridicate vor fi automat luaţi prizonieri...

Am hotărît atunci să-i surprind rapid cu ceva şi i-am spus lui von Friedeburg: „Aţi fi de acord cu capitularea tuturor forţelor germane opuse flancurilor mele de vest şi nord, inclusiv trupele din Olanda, Friesland (cu insulele Frisice şi Helgoland) Schleswig-Holstein şi Danemarca? Dacă veţi face asta, o voi primi ca pe o capitulare operativă tactică a forţelor inamice direct opuse mie şi acelora de ajutor din Danemarca".

Mi-a spus că nu poate fi de acord. Dar este doritor să ajungem la o înţelegere în privinţa populaţiei civile din acele zone; am refuzat să discut această problemă. Am spus apoi că dacă germanii refuzau să predea necondiţionat trupele în teritoriile pe care le numisem, voi ordona ca lupta să continue; mult mai mulţi soldaţi germani vor fi astfel ucişi şi, posibil, şi civili, din cauza focurilor de artilerie şi atacului aerian. Le-am arătat apoi pe o hartă situaţia actuală de luptă pe întreg frontul vestic; nu cunoşteau situaţia reală, de aceea au fost foarte tulburaţi. În acel moment, am socotit că nu-mi va mai fi greu să-i fac să accepte cererile mele. Dar m-am gîndit că un interval pentru masă ar fi binevenit, timp în care ei să poată reflecta la cele spuse de mine. I-am trimis să servească masa singuri, într-un cort, fără prezenţa altcuiva, în afara unui ofiţer de-al meu. Von Friedeburg a plîns în timpul mesei, iar ceilalţi nu au fost prea vorbăreţi.

După masă, am trimis din nou după ei. De data asta întîlnirea a avut loc în cortul meu de conferinţe, cu harta operativă pe masă. Am început discuţiile dîndu-le un ultimatum. Trebuiau să predea necondiţionat toate trupele din zonele pe care le numisem; odată executat, acest lucru, aveam să discut cu ei procedeul cel mai bun de ocupare a zonelor şi tratamentul civililor; dacă refuzau, aveam să continui lupta. Şi-au dat seama imediat că eram hotărît să şi pun în practică ceea ce afirmasem. Erau conştienţi de disperarea cauzei lor, dar mi-au spus că nu aveau împuterniciri să accepte cererile mele. Totuşi, acum erau gata să recomande feldmareşalului Keitel capitularea necondiţionată a tuturor trupelor opuse flancurilor de vest şi nord ale Grupului 21 armate. Doi din ei urmau să se întoarcă la O.K.W., să se întîlnească cu Keitel şi să revină cu acordul acestuia.

Am redactat apoi un document care rezuma deciziile la care ajunsesem în timpul întîlnirii noastre, document despre care am precizat că trebuie semnat de

Montgomery, Eisenhower, Jukov şi de Lattre de Tassigny, după victorie

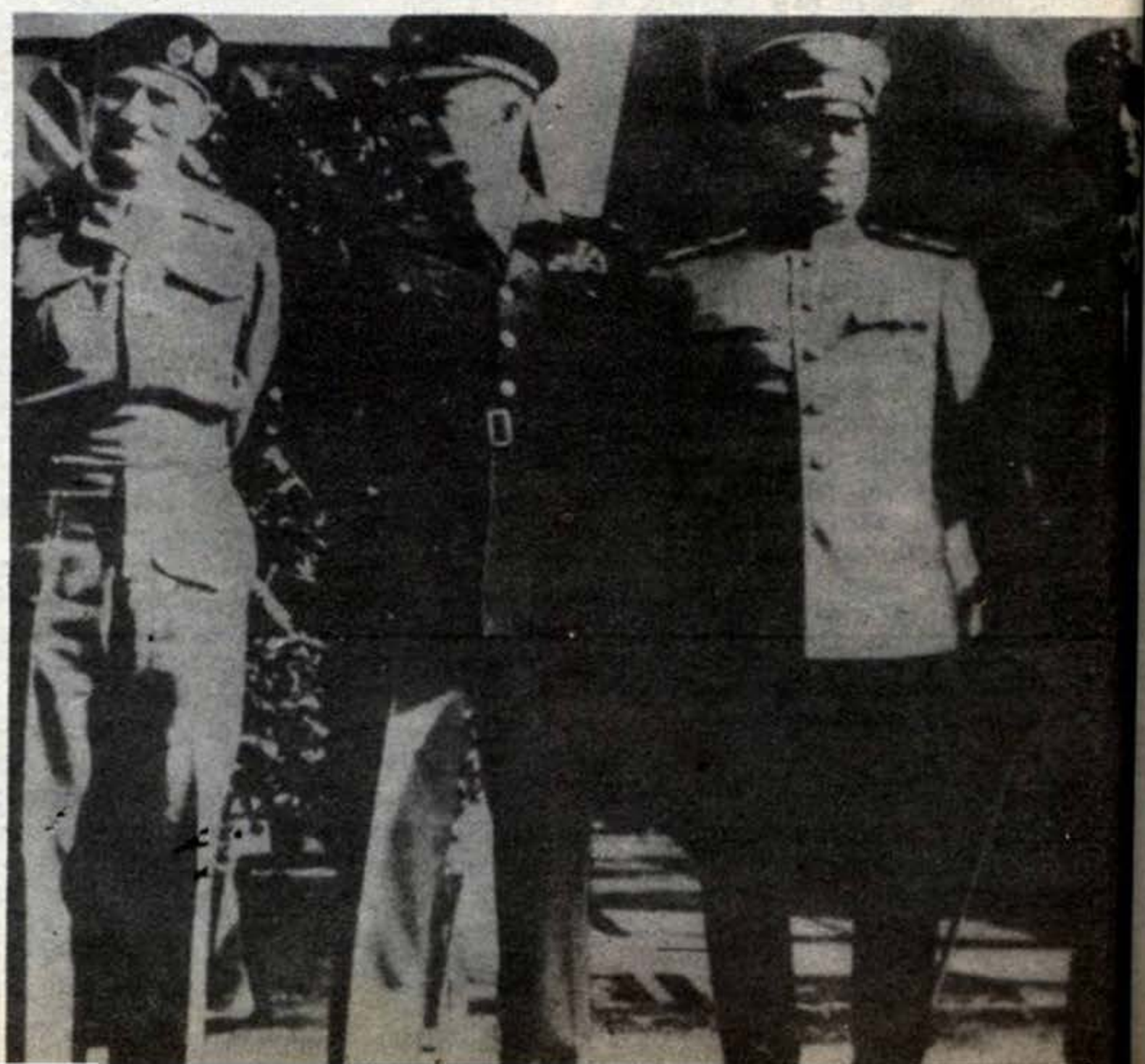

mine și de von Friedeburg și că putea fi dus apoi la Flensburg și înmînat lui Keitel și Dönitz. Apoi am adăugat că trebuie să fie înapoi la cartierul meu general tactic a doua zi, 4 mai, la ora 6.00 p.m. Generalul Kinzel și contraamiralul Wagner au rămas la cartierul meu general. Eram sigur că von Friedeburg se va întoarce cu puteri depline pentru a semna. De aceea, am decis să văd pe reprezentanții presei în ziua de 4 mai, la ora 5.00 p.m., să descriu corespondenților tot ce se întîmplase în ultimele cîteva zile și să le spun ceea ce *speram* să se întîmple la orele 6.00 p.m., în aceeași seară...

Von Friedeburg și Freidel s-au întors la cartierul meu general în timp ce se desfășura conferința de presă. Cînd l-am văzut intrînd în cort pe colonelul Ewart, ofițerul meu de stat major, am știut că avea răspunsul. Am terminat, totuși, ce aveam de spus și l-am întrebat pe Ewart dacă von Friedeburg se înapoiase. Mi-a spus că da. Le-am spus corespondenților că puteau să mă însoțească toți în cortul de conferințe și să fie martori la scena finală.

Delegația germană era din nou așezată sub drapelul britanic, în vecinătatea rulotei mele. L-am invitat pe von Friedeburg în rulotă, pentru a vorbi doar cu el. L-am întrebat dacă va semna condițiile complete ale capitulării, în forma cerută; a spus că o va face. Arăta foarte deprimat. I-am spus să se alăture celorlalți de afară. Era deja aproape ora 6.00 p.m. Am dat ordin ca ceremonia să aibă loc imediat, într-un cort ridicat în acest scop, special amenajat. Delegația germană a mers drept spre cort, sub privirile soldaților, corespondenților de război, fotografilor, cu toții foarte emoționați. Știau că era sfîrșitul războiului.

Aveam pregătit documentul de capitulare. Mobilierul din cort era foarte simplu: o masă rudimentară acoperită cu o pătură cazonă, o călimară, un toc militar obișnuit, pe care-l puteai cumpăra în orice magazin contra 2 penny, două microfoane BBC pe masă. Cînd am intrat, germanii s-au ridicat. Apoi ne-am așezat toți în jurul mesei. Era evident că nemții erau agitați; unul dintre ei și-a scos o țigară; voia să fumeze ca să-și calmeze nervii. I-am aruncat o privire și a pus imediat țigara la loc.

În acel cort din Lüneburg, în prezența presei și a altor spectatori, în mod public deci am dat citire în limba engleză Actului de capitulare. Am spus că dacă delegația germană nu va semna acest document imediat și fără să comenteze ceea ce avea să urmeze capitulării, voi ordona ca ostilitățile să continue. Am invitat apoi nominal pe fiecare membru al delegației germane să semneze documentul, ceea ce au făcut fără nici un comentariu. Apoi am semnat și eu, în numele generalului Eisenhower.

Actul era în engleză; germanii nu-l puteau înțelege, de aceea le-am dat copii în germană. Privind originalul, se observă că am scris 5 mai, am încercat apoi să-l schimb pe 5 în 4, am tăiat cu o linie, am semnat și am scris 4 alături. Originalul este dactilografiat pe o hîrtie de scris obișnuită a armatei. Mi s-a cerut să-l expediez la Cartierul general suprem. Am trimis în locul originalului fotocopii. Originalul este în posesia mea și nu o să mă despart niciodată de el; este un document istoric. Nu știu ce s-a întîmplat cu tocul pe care l-am folosit cu toții atunci. Cred că l-a șterpelit cineva.

Franța — părtașă la victorie

CHARLES DE GAULLE *(1890-1970), general, președintele Guvernului provizoriu al Republicii franceze.*

Fragmente din volumul III al lucrării Mémoires de guerre. *1944-1946. (Memorii de război), apărută în 1959:*

Irupția în inima Germaniei a 80 divizii americane, britanice, franceze, canadiene și poloneze, sprijinite de 12 000 avioane, aprovizionate de convoaie, ale căror încărcături totalizau 25 milioane tone și navigînd pe mări peste care domneau 1 000 nave de luptă, nu-i putea lăsa stăpînului Reichului nici cea mai mică iluzie că evitarea catastrofei ar fi posibilă. Cu atît mai mult cu cît, la începutul lui aprilie, rușii înaintau și ei fără întrerupere, trecînd Oderul de la un capăt la celălalt, începînd să amenințe Berlinul și mai avînd foarte puțin pînă să ajungă la Viena. Pentru Hitler, prelungirea ostilităților însemna ca pierderile, ruinele și suferințele poporului german să crească, fără altă compensație decît satisfacerea, vreme de încă cîteva săptămîni, a unui orgoliu maladiv. Führerul continua totuși să le pretindă alor săi o rezistență înverșunată. Trebuie spus că o și obținea. Pe cîmpurile de luptă ale Rinului, Oderului, Dunării, Padului, rămășițele amatelor germane prost aprovizionate, răzlețite, încorporînd în grabă, alături de ultimii veterani, oameni proaspăt instruiți, copii, pînă și infirmi, purtau cu aceeași energie, sub un cer pe care roiau avioane inamice, o bătălie a cărei singură ieșire era moartea sau captivitatea. În orașele zdrobite și în satele cuprinse de teamă din interiorul țării, populația ducea, într-o totală disciplină, o activitate care nu avea să mai schimbe cu nimic destinul.

Führerul voia însă, fără îndoială, ca opera lui, dacă tot era condamnată, măcar să se prăbușească într-un apocalips. Cînd mi se întîmpla să ascult posturile de radio germane, rămîneam uluit de caracterul frenetic pe care îl aveau emisiunile lor. Muzica eroică și funebră, declarațiile nesăbuite ale combatanților și ale muncitorilor, alocuțiunile delirante rostite de Göbbels, proclamînd la nesfîrșit că Germania urma să triumfe, toate acestea învăluiau dezastrul german într-un soi de fantasmagorie. Am socotit că trebuia să notez pentru istorie sentimentele pe care le nutrea în această privință Franța. Așa că, la 25 aprilie, am declarat pe calea undelor: „Filozofii și istoricii vor dezbate mai tîrziu motivele acestei înverșunări, care duce la ruină totală un popor mare — vinovat, desigur, a cărui pedepsire este, fără îndoială, un act de justiție —, dar a cărui distrugere ar fi deplînsă de rațiunea superioară a Europei. Cît despre noi, pentru moment, nu avem nimic mai bun de făcut decît să ne dublăm eforturile, alături de aliații noștri, pentru a

sfîrşi cu el cît mai curînd şi într-un mod cît mai definitiv cu putinţa"...

În timp ce Armata 1 [franceză] înainta în Germania împreună cu aliaţii noştri, alte forţe franceze executau pe coasta Atlanticului operaţii autonome. Era vorba de distrugerea poziţiilor izolate pe care se retrăsese inamicul. Doream această acţiune de luni de zile. În prezent o aşteptam cu nerăbdare, zilele războiului fiind numărate... Sentimentele mele erau împărtăşite de trupele „Detaşamentului de armată al Atlanticului". Aceşti 70 000 foşti luptători în maquis, ca şi regimentele din Algeria, Antile, Africa neagră, Somalia care veniseră să-i susţină, sperau din tot sufletul că nu trebuie să înceteze lupta înainte de a fi obţinut un succes însemnat. Conducătorul lor, generalul de Larminat, ţinea la asta mai mult ca oricine. Cu începere din 14 octombrie [1944], cînd îl chemasem la comandamentul forţelor din vest, el se dedicase organizării, instruirii şi înzestrării acelei mulţimi de militari înflăcăraţi, mulţime confuză însă şi neechipată, din care el trebuia să facă o armată... Generalul de Larminat îşi fixase ca prim obiectiv poziţiile inamice de la gurile Girondei...

La 14 aprilie [1945], trupele noastre au pornit la asalt, sprijinite de la sol de cele 300 tunuri ale lui Jacobson, din aer de cele 100 avioane ale lui Corniglion-Molinier şi din largul apei de navele lui Rüe. Generalul d'Anselme conducea atacul. El dispunea de divizia sa, 23, de o mare parte din Divizia 2 blindată şi de elemente de întărire. De la ofiţeri şi pînă la ostaşii de rînd, ai noştri au dus bătălia cu pricepere şi bravură. Pe 18 aprilie, după lupte grele, marele centru de rezistenţă instalat de inamic între fluviile Seudre şi Gironde era în întregime în stăpînirea noastră, inclusiv reduta de pe vîrful Coubre. În acest timp, pe malul celălalt, trupele lui Milleret au întîmpinat, spre capul Grave, o apărare înverşunată. La 20 aprilie însă, ele au lichidat ultimele grupuri de rezistenţă. De îndată, a fost pregătită debarcarea pe insula Oléron şi — pe ziua de 30 — gruparea generalului Marchand, susţinută de escadra navală, s-a stabilit pe insulă. Chiar de a doua zi, totul a luat sfîrşit, nu fără ca adversarul să fi luptat pînă la capăt, cu cea mai mare dîrzenie. Mii de germani au pierit atunci. 12 000 au fost luaţi prizonieri, printre care amiralul Michahelles. Operaţia Gironde a rămas un succes francez...

În timp ce, în bazinul Ruhrului, grupul de armate al generaluiui Bradley încercuia forţele germane ale feldmareşalului Walter Model, obligîndu-le să capitu-

Soldaţi francezi şi americani în faţa ruinelor casei lui Hitler

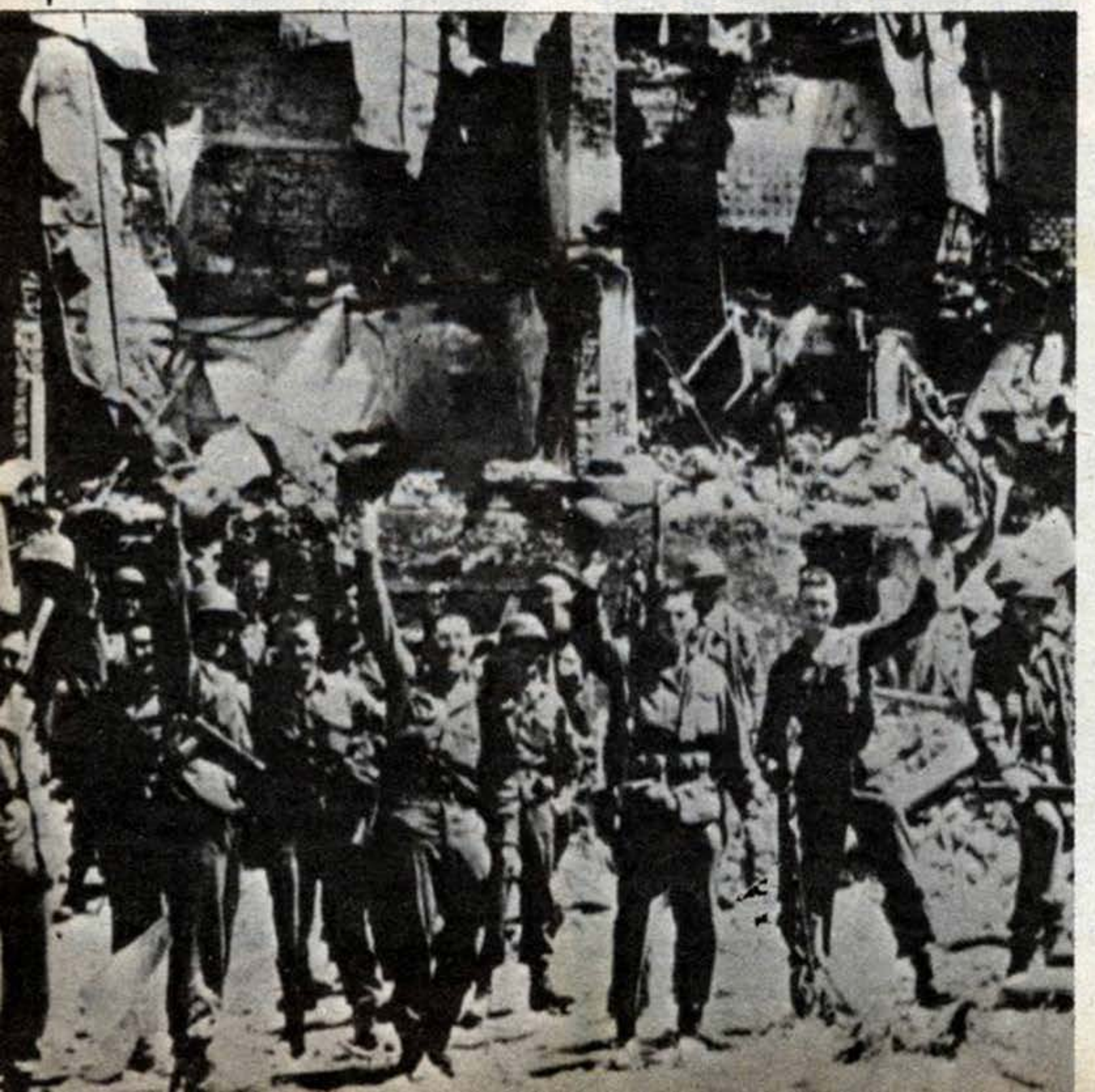

leze, trecînd apoi fluviul Weser, în inima Reichului, acela al generalului Jacob Devers înainta la sud de rîul Main. Devers însă, în loc să meargă şi el spre est, a încercat să coboare spre sud. Dacă francezii nu luau măsuri, devierea avea drept consecinţa strîngerea laolaltă a armatelor lui Alexander Patch şi de Lattre de Tassigny, blocarea acesteia din urmă cît mai aproape de Rin şi limitarea teritoriului german ocupat de noi la cîteva fîşii din ţinutul Baden. În cazul de faţă, operaţiile exercitau o influenţă directă asupra domeniului politic. De aceea am ţinut să-i precizez lui de Lattre, înainte chiar ca trupele sale să fi început trecerea Rinului, interesul naţional căruia i-ar servi acţiunea armatei sale. Am convenit că, oricum, Armata 1 ar trebui să ocupe oraşul Stuttgart. În fapt, capitala Württembergului era pentru trupele noastre poarta deschisă către Dunăre, Bavaria şi Austria. În plus, stăpînirea ei ne asigura un zălog important pentru susţinerea planurilor noastre în ce priveşte zona de ocupaţie franceză...

La sfîrşitul lui aprilie, Bradley a atins Elba şi a făcut joncţiunea, în zona oraşului Torgau, cu trupele lui Jukov, care încheiaseră cucerirea Berlinului. La nord, Montgomery a cucerit Hamburgul şi, la începutul lui mai, a intrat în Kiel şi Lübeck...

Forţele germane de ocupaţie din Danemarca se aflau astfel rupte de Reich, ca şi cele care s-au menţinut în Olanda, sub conducerea lui Blaskowitz. La sud, trei armate aliate mărşăluiau asupra redutei Alpilor bavarezi şi austrieci, unde inamicul ar fi putut rezista. Patton a pătruns în Cehoslovacia, unde a cucerit Pilsenul, şi în Austria, a ajuns la Linz, foarte aproape de ruşii lui Tolbuhin, care au eliberat şi au depăşit Viena. Patch a pus mîna pe München şi a înaintat pînă la Innsbruck; de Lattre a lansat asupra Tirolului unităţile sale blindate şi diviziile marocane, o coloană urcînd pe rîul Iller, iar o alta mergînd de-a lungul lacului Konstanz. Avangărzile franceze au întîlnit în provincia Voralberg Armata 24 germană — nou înfiinţată, dar formată din resturi — al cărei şef, generalul Schmidt, s-a predat imediat. La 6 mai, drapelul francez flutura deasupra pasului Arlberg. Între timp, Divizia Leclerc, revenită în grabă din apus şi repusă în fruntea armatei lui Patch, a ajuns la Berchtesgaden.

Era sfîrşitul. Axa fusese învinsă. Căpeteniile ei se prăbuşeau.

PRIMĂVARA POPOARELOR

După 2 077 lungi zile şi 2 077 chinuitoare nopţi, la cumpăna dintre 8 şi 9 mai 1945, marea conflagraţie a secolului XX s-a încheiat oficial pe continentul european, prin înfrîngerea totală a celor care proclamaseră primii, în mod public, războiul total. Cine va uita dintre cei care au trăit atunci cea mai scurtă noapte, înmiresmată de bucuria frenetică de a trăi şi aromele inconfundabile ale primăverii, vestitoare ale unui nou început de viaţă? Cine dintre cei care au trăit-o va uita imaginea unică a Victoriei, pe care, spontan, a creat-o frontul învingătorilor pentru a îmbrăţişa Pacea?

„Noaptea aruncă mantia sa neagră peste pămîntul răscolit de obuze din timpul zilei, aducînd cu ea şi liniştirea pe frontul de luptă — citim în Jurnalul de operaţii al Diviziei 18 infanterie română, aflată pe frontul din Cehoslovacia. La ora 23, ca la un semnal, cerul a fost luminat de rachete de toate calibrele. Gloanţele trasoare se îndreaptă spre cer, ca şi cum ar încerca să izgonească umbra morţii, care a stăpînit timp de aproape şase ani văzduhul bătrînei Europe. Luptătorii vor să-şi manifeste în acest fel bucuria, pecetluind în ultima oră suferinţele celor şase ani îrecuţi de război. Cu toţii ne închinăm în faţa celor care au ştiut să se dăruiască total şi îi asigurăm că în mintea fiecăruia vor rămîne întipărite figurile acestor eroi“[1].

Pentru mulţi ostaşi români şi sovietici din Cehoslovacia, luptele au încetat însă abia după trei zile. În urmă cu cîţiva ani, discutînd cu inginerul Toma Victor, fost locotenent aviator, acesta îşi amintea că „la 12 mai 1945, orele 07.00, pe aerodromul Trencin, ofiţerul de serviciu anunţa: «echipajele la biroul operaţii»“. Astfel a început ultima misiune de luptă la care a participat: „atac asupra concentrărilor de blindate hitleriste în zona de sud a oraşului Olomuč“. Cînd ultimele unităţi germane au capitulat în zona de acţiune a trupelor române, la 12 mai 1945, aliniamentul atins era Humpoleč-Nem Brod-Chlun-Trhova-Kamenice. În vecinătatea frontierei cu Austria se afla Regimentul 2 care de luptă, iar Brigada de căi ferate se găsea la refacerea liniei Viena-Stockerau - Ziersdorf.

Finalul războiului în Europa, deschizînd anotimpul marilor speranţe, a declanşat cea mai uriaşă migraţiune pe care a cunoscut-o străvechiul nostru continent, o migraţiune fără precedent prin caracterul ei, ca urmare a înseşi marii conflagraţii. Drumurile Europei erau marlorete vii ale piscurilor şi abisurilor în care speţa umană fusese adusă de război: ostaşi, care se îndreptau spre casă sau urmau a fi desfăşuraţi pe teatrele de operaţii împotriva Japoniei, se încrucişau cu milioane de civili — supravieţuitori ai lagărelor naziste ale morţii, foşti prizonieri sau persoane ce fuseseră deportate la muncă în Germania, refugiaţi. Revenit dintr-o călătorie în Europa centrală, Grigore Preoteasa scria în România liberă, din 18 iulie 1945: „Marile drumuri care duc din centrul Europei spre răsărit prezintă călătorului un spectacol unic. Armate, grupuri de oameni, indivizi izolaţi, toţi călătoresc grăbit spre un loc pe care i-au părăsit cu mulţi ani în urmă. Această mare mişcare de mase umane, trecînd pe drumuri străbătute de mii de ani în toate sensurile, prin oraşe ale căror splendori zac azi în ruină ca după o uriaşă erupţie vulcanică, imprimă puternice imagini în mintea celui care le revede prima oară după marele război... Pe toată Valea Dunării şi pe drumurile care se scurg în această mare arteră, oamenii fac un singur lucru: merg la casele lor. După răvăşeala ultimilor ani, ei fac acest lucru cu o sălbatică voinţă de a prinde din nou rădăcini... Mişcarea maselor de oameni de pe Valea Dunării — din Austria, Cehoslovacia şi Ungaria — arată ca retragerea în matca lor a unor mari ape revărsate. Pentru a vă închipui acest lucru, gîndiţi-vă ce puteţi întîlni între Budapesta şi Viena pe autostrada principală şi pe drumurile de scurgere în ea: armata roşie, care se întoarce în patrie, unităţi ale armatei române, germani sudeţi plecaţi din Boemia şi unguri din Slovacia, deportaţi din lagărele nemţeşti din Polonia care se îndreaptă spre Apus, muncitori duşi cu forţa în Germania hitleristă şi care se îndreaptă acum înapoi spre răsărit. Toată această lume formează acum un alt fluviu, uman, care curge paralel cu Dunărea. Dacă îi întrebi pe oricare unde merge, îţi răspunde invariabil: acasă...“

Acasă... Poate la Galaţi, unde ruinele oraşului, distrus în mare parte de hitlerişti în retragere, aşteptau încă să fie înlăturate[2]. Sau la Iaşi. Ori în Bucureşti. Sau în atîtea şi în atîtea sate şi oraşe prin care trecuse tăvălugul războiului şi unde trebuia să înceapă epopeea reconstrucţiei. În general, sfîrşitul războiului a găsit cea mai mare parte a Europei în ruine şi paralizată din punct de vedere economic.

Ca principal teatru de operaţii şi de aplicare a „noii ordini“ hitleriste, continentul a suferit mai mult decît oricare regiune a lumii. Covîrşitoarea parte a tributului de 50 milioane vieţi dispărute în timpul războiului aparţine Europei. U.R.S.S. a pierdut o zecime din populaţie, respectiv 20 milioane oameni, din care jumătate civili. Cei puţin 4,5 milioane germani, inclusiv aproape un milion de civili, au murit. Pierderile umane britanice au fost de 450 000, inclusiv civilii, la care s-au adăugat 120 000 soldaţi din Imperiul britanic, iar cele americane (pe toate fronturile) au totalizat 290 000. Franţa a pierdut în luptă 200 000-250 000 oameni şi un număr egal de civili.

După estimările Marelui Stat Major român, pînă

[1] *Pe drumurile biruinţei, 23 August 1944-12 Mai 1945*, Editura militară, Bucureşti, 1984, pp. 489-490.

[2] „Bilanţul bombardamentelor asupra Galaţiului a înscris pagube în valoare de 20 miliarde, în care se evaluau distrugerea a 6 092 clădiri particulare, 28 clădiri ale statului, 560 clădiri de comerţ, 25 industriale, 24 tramvaie, 14 kilometri reţea electrică, instalaţiile din docuri, Atelierele C.F.R., Depoul C.F.R., magaziile C.F.R. ş.a. În industria metalurgică, statistica înregistra pierderi la instalaţii în următoarele proporţii: 20% la Titan, 60% la Greierul, 20% la S.N. Neptun, 40% la Atelierele Spulber, 40% la Iromet. Industria textilă pierduse trei fabrici“ (Muzeul de istorie Galaţi, *Danubius. Istorie-etnografie*, vol. II-III, Galaţi, 1969, p. 194).

la 23 august 1944, se înregistraseră 624 740 ostaşi dispăruţi, morţi, răniţi[1]. În cursul celor 263 zile de participare eroică la războiul antihitlerist (23 august 1944-12 mai 1945), din rîndurile armatei române s-au jertfit 169 822 ostaşi (morţi, răniţi şi dispăruţi). Acestora li se adaugă pierderile din rîndul populaţiei civile. După cum arată dr. A. Simion, „în cei patru ani ai ocupaţiei, ca urmare a terorii practicate de horthyişti, un număr de 217 942 români au fost nevoiţi să-şi abandoneze avutul şi să treacă în România; datorită acestui exod, ai asasinatelor şi deportărilor, populaţia românească din teritoriile ocupate de horthyişti a scăzut cu 16,6%"[2]. În lagărele naziste ale morţii, unde au fost deportaţi de autorităţile horthyiste, au pierit şi 100 000 evrei din Transilvania de Nord.

În urma războiului, conform unor date publice, au rămas 181 000 invalizi, 276 000 văduve şi 105 000 orfani (România în reconstrucţie, p. 14). S-a evaluat, de asemenea, că „tributul de sînge" al poporului român (morţi, răniţi şi dispăruţi) a reprezentat cinci la sută din populaţia întregii ţări (loc. cit.). Bugetul adoptat de Adunarea Deputaţilor la 30 aprilie 1947 rezerva pentru Casa invalizilor, orfanilor şi văduvelor de război suma de 3 171 847 000 lei.

De-a lungul Europei, în acea primăvară a popoarelor din 1945, o misiune titanică se cerea înfăptuită pentru a depăşi urmările materiale ale războiului. Producţia de cărbune (fără U.R.S.S.) scăzuse de la 526 milioane tone, în 1938, la 389 mi..oane tone, datorită subalimentaţiei minerilor şi uzurii utilajelor, cea de oţel cu 30 la sută, iar în Europa occidentală cu 50 la sută. În general, în Europa centrală şi apuseană, producţia industrială se redusese cu cel puţin 40 la sută, iar cea agricolă cu 45-50 la sută. Exista o lipsă acută de alimente şi se contura spectrul foametei. Între 1939-1945 deficitul balanţei comerciale s-a triplat, iar tonajul naval ce revenea Europei, raportat la cel mondial, scăzuse de la 70 la 32 la sută. Productivitatea muncii se înjumătăţise. Nu existau produse exportabile. În urma agresiunii hitleriste, U.R.S.S. a suferit, ca şi pe plan uman, cele mai mari pierderi materiale, fiind distruse 1 710 oraşe, peste 70 000 sate şi comune, 32 000 întreprinderi industriale, 98 000 colhozuri, 1 876 sovhozuri, 65 000 km de cale ferată.

Sacrificiile materiale ale României în războiul antihitlerist s-au ridicat la peste un miliard de dolari (cursul anului 1938). Numai valoarea prestaţiilor pentru frontul aliat s-a ridicat de la 23 august 1944 la 236 328 247 000 lei, dintre care o zecime în produse petroliere. Pe ansamblul industriei, producţia reprezenta, la sfîrşitul anului 1944, aproximativ 40-50 la sută faţă de nivelul antebelic, agricultura furniza doar o treime din producţia medie a anului 1938-1939, iar exportul României în 1945 constituia 1. la sută faţă de 1938. De pe urma războiului, cele mai mari pagube le-au suferit căile ferate (mii de kilometri de linii distruse, scoaterea din funcţiune a triajelor din Bucureşti, Ploieşti şi Braşov etc.) şi industria petroliferă (reducerea capacităţii de prelucrare a rafinăriilor cu 85 la sută la distilare şi cu 82 la sută la craking). Pagubele pricinuite de bombardamente industriei petroliere între 5 aprilie-19 august 1944 se cifrau la 24 480 700 000 lei. Un document oficial, din 10 august 1945, consemna că „în satele din Moldova, din cauza războiului, au fost distruse zeci de mii de locuinţe, mai ales în regiunea unde a fost frontul, din care cauză mii de locuitori trăiesc în bordeie sub pămînt, periclitîndu-şi viaţa". O evaluare aproximativă şi parţială consemna că numai în judeţele Iaşi, Bala şi Roman fuseseră distruse 17 000 locuinţe săteşti. Conform datelor Marelui Stat Major român, în cursul bombardamentelor aeriene din aprilie şi mai 1944, în rîndul populaţiei civile, s-au înregistrat 5 573 morţi şi 4 754 răniţi la Bucureşti, Ploieşti, Braşov, Turnu Severin, Constanţa, Galaţi, Cîmpina, Craiova, Piteşti. La Ploieşti 1 459 imobile au fost total distruse, 1 510 parţial, iar 1 480 avariate. Pentru intervalul 4 aprilie-20 iulie 1944, Prefectura Poliţiei Capitalei indica la Bucureşti 3 643 morţi, 2 388 răniţi, 4 566 imobile total distruse, 2 772 parţial şi 2 551 uşor avariate. După date provizorii, care se aflau la dispoziţia Institutului Central de Statistică, în urma bombardamentelor aeriene au fost lovite parţial sau total 26 760 clădiri. Numai la Bucureşti au fost distruse 10 221 imobile.

Muncile agricole din primăvara anului 1945 au fost afectate şi de existenţa a numeroase mine şi proiectile, rămase, îndeosebi, în zonele în care s-au desfăşurat operaţii militare. Acestea au provocat, în cursul anului, şi numeroase victime în rîndul populaţiei civile — 2 549 morţi şi 1 548 răniţi. Între 12 mai şi 15 decembrie 1945, echipele militare de deminări au cules: 824 690 mine anticar şi de infanterie, 378 338 proiectile de artilerie, 1 025 300 cartuşe infanterie, 24 954 grenade, 78 337 proiectile Brandt etc. În cursul acestei operaţiuni, s-au sacrificat 159 militari, morţi şi răniţi.

Istoria va reţine pentru totdeauna data de 23 August, care — aşa cum consemna reputatul istoric britanic J. Erickson — „s-a dovedit a fi una dintre zilele decisive ale întregului război". Ea „a transformat o înfrîngere militară a Germaniei într-o totală catastrofă, care s-a făcut simţită mult departe de perimetrul unui singur grup de armate... Întreaga Basarabie de sud, Delta Dunării şi trecătorile Carpaţilor se deschideau larg armatei roşii. Nici Dunărea, nici Carpaţii nu mai puteau împiedica înaintarea rusă.

Înaintea armatelor sovietice se aşterneau drumul spre Cîmpia ungară, spre porţile Cehoslovaciei şi Austriei, ca şi calea spre Bulgaria şi Iugoslavia, prăbuşirea întregului sistem defensiv german pe teatrul de operaţii sud-estic. Toate acestea au fost precipitate de lovitura Bucureştiului"[3].

Intrarea în forţă a armatei române, susţinută de întregul popor, în războiul antihitlerist, a pecetluit înclinarea definitivă a balanţei în favoarea popoarelor angajate în risipirea „nopţii şi ceţii" naziste, în împlinirea idealurilor de înnoire socială şi dornice ca din convulsiile războiului să se nască o lume nouă. Mesajul generaţiei care n-a avut nimic mai de preţ decît lupta, triumful idealurilor democratice şi antifasciste în cea mai înverşunată şi nimicitoare încleştare, răsună şi astăzi ca un memento de a nu mai îngădui vreodată repetarea acelor cutremurătoare capitole din istoria universală.

Prezentare ştiinţifică, selecţia memoriilor şi note:
dr. Eugen PREDA
Traducerea memoriilor:
Anca LĂZĂREANU, Rodica Mihaela SCAFEŞ,
Victor BOLDESCU, Victor CIOC

[1] *România în reconstrucţie* Ministerul informaţiilor, 1946, pp. 7-9.
[2] *Anale de istorie*, nr. 6/1984, p. 93.
[3] J. Erickson. *The Road to Berlin*, Londra, 1983, p. 360.

1914-1918, 1939-1945

AFRICA ÎN RĂZBOI, RĂZBOI ÎN AFRICA

MICHAEL CROWDER

Cîţiva ani înaintea izbucnirii primului război mondial, generalul francez Charles Mangin — unul dintre viitorii comandanţi ai bătăliei celebre de la Verdun[1] — recomanda, în cartea sa intitulată Forţa neagră, **folosirea masivă a trupelor coloniale africane pentru întărirea armatei din metropolă. El arăta că Franţa ar putea deveni „cel mai temut dintre combatanţi", dacă va recruta şi instrui cît mai mulţi africani, pentru a mări forţa de şoc pusă în serviciul unei strategii unice, decise la Paris.**

Chiar în timpul primului război mondial, previziunile generalului Mangin s-au dovedit exacte: în paralel cu bătălia de la Verdun, pentru a slăbi presiunea germanilor, Aliaţii au lansat o puternică ofensivă în nordul Franţei, pe riul Somme[2], unde, ca în toate bătăliile primei conflagraţii, roiul cel mai greu a revenit infanteriei. 18 batalioane de şoc au fost formate din africani. Ei au înfruntat barajele artileriei, sîrma ghimpată, rafalele de mitralieră — pe pămînt străin, în Europa de Vest, în timp ce ţările lor departe, în Africa, rămîneau sub dominaţie colonială. Aceste sacrificii ale africanilor nu au rămas fără „răsplată". Conferinţa de pace de la Paris (ianuarie 1919-ianuarie 1920), convocată de puterile victorioase, a decis în privinţa ţărilor de peste mări... doar schimbarea stăpînilor.

Avînd, în marea lor majoritate, acelaşi statut de posesiuni coloniale, ţările Africii au fost implicate, de asemenea, în cea de-a doua mare conflagraţie, soldată pentru ele, ca şi prima, cu mari jertfe umane şi materiale. Dar, spre deosebire de primul război mondial, în urma celui de-al doilea, nici una dintre puterile beligerante nu a mai cîştigat vreun teritoriu. Pe bună dreptate s-a spus că primul război mondial a însemnat ultimul capitol în lupta europenilor pentru împărţirea Africii. La aceasta a contribuit şi faptul că cele două războaie au adus o schimbare atît a concepţiei africanilor despre europeni cît şi a europenilor despre africani.

Impactul celor două războaie mondiale asupra mentalităţii africanilor constituie subiectul unui articol scris de istoricul britanic Michael Crowder, în revista History Today **(al cărei redactor şef a fost pînă în 1981), din ianuarie 1984. Specialist în istoria Africii, profesor la Universitatea din Botswana şi consilier ştiinţific la revista engleză menţionată, Michael Crowder a sintetizat, de fapt, în acest articol cîteva trăsături ale acestor influenţe, de care se ocupă pe larg în cele două capitole semnate de el în lucrările** The Cambridge History of Africa **şi** The Unesco General History of Africa.

În paginile următoare reproducem, într-o formă prescurtată, cu titlul şi subtitlurile noastre, articolul profesorului M. Crowder.

Florin HERA

„Trimiteţi albine"

Participarea africanilor la cele două conflagraţii — apreciată la două milioane şi jumătate de oameni în primul război şi la peste un milion în cel de-al doilea — a avut importante consecinţe sociale, economice şi politice atît pentru ţările posesoare de colonii cît şi pentru popoarele dominate. După cum a demonstrat istoricul Jide Osuntokun, comerţul de sclavi nu a atins nici măcar în perioada sa de apogeu un total per an care să depăşească a zecea parte din numărul bărbaţilor înrolaţi cu forţa în primul război mondial. El denumea această situaţie „noul negoţ cu sclavi".

În istoriografia colonială s-a creat un mit cu privire la modul în care africanii s-au înrolat, ca voluntari, în armatele europenilor. Adevărul este că mulţi egipteni s-au oferit să lupte alături de britanici pe considerentul că solda se ridica cu mult deasupra oricărui venit pe care l-ar fi putut obţine muncind pe plantaţiile de bumbac, de pildă. În Africa Occidentală franceză, la începutul primului război mondial s-a declarat mobilizarea generală pentru toţi bărbaţii adulţi, iar rezultatul a fost descris de guvernatorul Coastei de Fildeş, Gabriel Angoulvant, ca o

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 6/1972; 8/1973.

„adevărată vînătoare de oameni". Într-adevăr, pentru a scăpa de recrutare, mulţi tineri se automutilau, se refugiau în ţinuturi sălbatice sau, şi mai departe, prin ţările vecine. În Protectoratul Bechuanaland din Africa de Sud, agenţii trimişi în 1941 să recruteze soldaţi pentru Corpul African Auxiliar (African Auxiliary Pionner Corps) au fost alungaţi cu pietre.

Împuternicitul Marii Britanii în Bechuanaland susţinea, pe de o parte, că populaţia nu trebuie constrînsă să se înroleze, iar, pe de altă parte, dădea instrucţiuni să fie întocmite liste cu cei care nu răspunseseră la apelul de recrutare. Aceştia urmau să presteze anumite munci în aşezările din care făceau parte, astfel încît, în caz de nesupunere, să poată fi acuzaţi şi judecaţi într-un cadru legal de instanţele locale. În mod surprinzător, în timpul primului război mondial, conducerea Protectoratului Bechuanaland dovedise o atitudine mai flexibilă în această problemă. De exemplu, cînd Linchwe I, şeful din Bakgatla, a refuzat să mărească numărul de oameni care urmau să fie trimişi peste ocean, motivele invocate de el, şi anume că nu mai avea cine să lucreze pămîntul şi să îngrijească vitele, au fost acceptate. Darul său de 401 lire, 7 şilingi şi 6 peni, oferit în schimbul efectivelor solicitate, a fost primit cu mulţumiri şi, mai tîrziu, i s-a comunicat că suma a fost dăruită Societăţii britanice de Cruce Roşie.

Indiferent de modul în care au fost recrutaţi, soldaţii africani, folosiţi în marea lor majoritate ca hamali pentru drumurile greu accesibile, au adus o contribuţie importantă în acţiunile militare întreprinse de stăpînii colonialişti. Numărul victimelor (doborîţi de boli, răniţi şi căzuţi pe cîmpul de luptă), s-a ridicat, în decursul ambelor războaie, la cifre impresionante. Dar africanii şi-au ajutat stăpînii nu numai cu soldaţi şi hamali. Le-au fost pretinse, în plus, diverse produse, obţinute cu eforturi sporite în condiţiile în care mai toţi bărbaţii capabili de muncă erau plecaţi pe front. Ca şi în cazul recrutărilor, materiile prime şi produsele solicitate — alimente, vite, oi, cauciuc, ulei de palmier, bumbac şi minerale, cum ar fi cositor şi cupru, trebuiau adesea obţinute prin măsuri forte. Cererea crescîndă de pe piaţă nu avea, ca urmare, decît rareori ridicarea preţurilor, ceea ce desigur ar fi stimulat producţia. În mod curent, fără să ţină seama de realităţi, oficialităţile impuneau anume culturi şi recurgeau la rechiziţionarea forţată a alimentelor. În 1940, unei provincii dintr-o colonie franceză i s-a cerut livrarea unor mari cantităţi de miere. Ca răspuns, a fost primită următoarea telegramă: „De acord cu mierea. Trimiteţi albine".

Cînd Marea Britanie şi aliaţii ei au pierdut, după ocuparea Asiei de Sud-Est (1940–1942) de către japonezi principalele lor surse de aprovizionare cu cauciuc, cositor şi altele, Africa a devenit cel mai important furnizor al acestor produse. Pentru a-şi asigura cantităţi suficiente, guvernele ţărilor beligerante au intervenit tot mai mult în structura economică a coloniilor. Au înfiinţat instituţii de marketing, de control al preţurilor, şi au introdus planuri pe perioade de cinci ani.

Călcîiul lui Ahile

În timpul primului război mondial o parte din resursele Antantei destinate operaţiilor din Europa, Africa şi Orientul Mijlociu a trebuit realocată pentru rezolvarea problemelor din propriile colonii. Resursele fiind limitate, europenii au pierdut temporar controlul asupra Africii Occidentale franceze şi a teritoriului saharian din Libia, iar preţul cu care au fost înăbuşite revoltele din Nigeria, Nyasaland şi Africa portugheză de Est a fost foarte ridicat. Printre cauzele care au determinat izbucnirea răscoalelor s-au numărat nemulţumirea provocată de măsurile vremurilor de război, îndeosebi recrutările şi munca forţată, rezistenţa religioasă a musulmanilor siliţi să lupte împotriva sultanului şi a Turciei, reacţia la restricţiile economice impuse de război, şi, în fine, cea mai importantă: dorinţa de a-şi cîştiga independenţa. În cele din urmă, după o perioadă mai lungă sau mai scurtă, în marea lor majoritate, revoltele au fost reprimate cu cruzime. Răsculaţii au fost biciuiţi, trimişi să lupte în primele rînduri, iar unii dintre conducătorii lor executaţi. Sate întregi au fost rase de pe faţa pămîntului ca avertisment pentru alte eventuale mişcări. Dominaţia colonială a fost pe deplin restabilită. În următorii 20 ani, pînă la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, africanii nu au mai întreprins mişcări de amploare pentru eliberare. În această perioadă, eforturile lor au vizat, în special, obţinerea unor drepturi politice care să le permită participarea la conducerea treburilor statului.

Dar chiar dacă puterea colonială a fost întru totul restabilită şi consolidată ulterior, popoarele Africii au putut surprinde, în urma primului război mondial, o fisură în armura colonialiştilor; ele şi-au dat seama că omul alb avea, şi el, un călcîi al lui Ahile. Şi totuşi, aşa cum arăta istoricul Terence Ranger, campaniile europene din timpul primului război mondial au constituit „cele mai înfricoşătoare, mai destructive şi mai arbitrare demonstraţii de «putere absolută» pe care Africa de Est le-a cunoscut vreodată. Amploarea forţelor desfăşurate în acest război, cantitatea uriaşă de armament folosit, distrugerile imense, bolile, marele număr de victime, toate acestea au făcut să pălească chiar şi epoca primelor cuceriri coloniale".

Un alt istoric al administraţiei britanice în Africa, Margery Perham, scria că „mai importantă decît demonstraţia de putere a albilor a fost reacţia pe care războiul a provocat-o în rîndurile popoarelor africane, pînă atunci

În timpul campaniei din Africa germană de Est (primul război mondial) soldați din Brigada nigeriană debarca la Lindi, (actualmente Republica Unită Tanzania)

În p. 29: *corpul de cămile egiptean traversează Sahara (martie 1940)*

izolate și întreținînd relații exclusiv cu stăpînitorii europeni. Africanii au început să privească dincolo de granițele coloniilor și să devină tot mai conștienți că fac parte dintr-un continent, dintr-o lume". Istoricul Bethwell Ogot, din Kenya, constata că în timpul războiului din 1914-1918 „soldatul african a putut surprinde cu repeziciune slăbiciunea și puterea europeanului, considerat, pînă atunci, de către majoritatea africanilor drept un supraom. Un număr considerabil de voluntari europeni au fost instruiți în tehnicile războiului modern de subofițeri africani. Devenea tot mai clar că europenii nu erau nici atotcunoscători, nici atotputernici. Reîntorși la vatră, soldații și hamalii africani au răspîndit viziunea lor despre omul alb. Încrederea în sine și spiritul combativ pe care le-au dovedit poporul kenyan în anii '20 se datorează în mare parte acestor noi concepții".

Dacă după primul război mondial dominația colonialistă a fost reinstaurată, cea de-a doua mare conflagrație a inaugurat un proces de transformări radicale. La început, africanii s-au declarat dispuși să ajute puterile coloniale cu condiția ca, la încheierea ostilităților, să fie introduse reforme economice, politice și sociale. În același timp, puterile coloniale se străduiau să-și justifice dominația și să le promită africanilor o lume mai bună după obținerea victoriei.

Se punea tot mai acut problema relației dintre metropolă și colonie și, în special, a dreptului unui popor de a domina un alt popor, fie și pentru o perioadă limitată. În Anglia, sprijinul acordat de africani Aliaților era un argument convingător pentru politicienii din Departamentul coloniilor, care se pronunțau pentru reforme, susținînd, în același timp, că în țările din Africa este necesară o puternică dezvoltare economică și socială mai înainte de a le fi acordate chiar și cele mai modeste drepturi de autoguvernare. Pentru a pregăti coloniile în vederea preluării de către ele, într-un viitor relativ apropiat, a unor responsabilități politice, trebuiau inițiate și aplicate treptat măsuri constructive. Dar, cum Anglia și Franța nu aveau, nici cea mai vagă intenție să-și abandoneze imperiile din Africa, ele au pus în circulație noi formule și denumiri pentru a crea iluzia unor schimbări în structura relațiilor cu coloniile lor. În cazul Angliei, conceptul patern de „protectorat" a fost înlocuit cu cel de „partener"; Franța a schimbat denumirile de „imperiu" cu aceea de „uniune", „colonii" în „teritorii de peste mări" iar „indigenii" au devenit „autohtoni"[1].

Un edificiu șubred

Odată ce războiul a luat sfîrșit, tinerii africani scăpați cu viață s-au întors acasă, cu un orizont deschis spre lume. foarte mulți dintre ei cu o meserie învățată sau cu alte aptitudini dobîndite. În special trebuie menționat că mulți africani au învățat în timpul războiului să scrie și să citească. Acest lucru a fost valabil pentru africanii care au luptat în Europa și în Orientul Îndepărtat, unde au fost instruiți să se bată pentru apărarea păcii și a democrației. În India, de exemplu, ei au avut ocazia să asiste la demonstrațiile uriașe de protest ale supușilor Marii Britanii împotriva restricțiilor politice impuse de metropolă.

De-a lungul istoriei colo-

[1] Michael Crowder menționeaza de asemenea criticile aspre ale administrației Roosevelt la adresa puterilor coloniale europene, critici care ilustrau dorința S.U.A. de a putea pasi in condiții de egalitate in domenii pina atunci rezervate - *n.r.*

niale. Anglia și Franța reușiseră să-și conducă vastele imperii din Africa doar cu o mînă de funcționari superiori. Scriitorul Joyce Cary a condus departamentul Borgu din Nigeria — un teritoriu de mărimea Țării Galilor — fără nici un alt ajutor. Acest lucru a fost posibil din două motive: mai întîi, africanii aflaseră în urma unor experiențe deseori amare că, la nevoie, europenii se puteau bizui pe un rezervor imens de armament și forțe militare; în al doilea rînd, albul era considerat, așa cum am mai spus, drept un supraom care avea cunoștințe și posibilități inaccesibile africanilor. Demitizarea rasei albe a început odată cu primul război mondial. Primii care au realizat că zestrea albilor putea aparține tot atît de bine și celor cu pielea de culoare închisă au fost membrii unui grup restrîns, educați în Europa. După al doilea război mondial, concepțiile lor s-au răspîndit, devenind un factor de temut, deoarece inspirau încredere și forță africanilor în confruntarea lor cu sistemul colonial. În același timp, europenii au început ei înșiși să se îndoiască de justețea cauzei lor.

Cît de bine a sesizat consecințele ultimei conflagrații asupra dezvoltării social-politice a coloniilor Sylvia Leith-Ross, ale cărei memorii postume, *Stepping Stones* (Etape ale unei dezvoltări), au fost recent publicate. În 1907, ea a plecat în Nigeria ca soție a unui funcționar colonial britanic și, rămînînd la scurt timp văduvă, s-a stabilit acolo. În 1926, a devenit prima femeie din această țară îndeplinind funcția de inspector general al educației și învățămîntului. În timpul celui de-al doilea război mondial, a activat într-o rețea de informații din Lagos, care supraveghea loialitatea africanilor. Iată ce scria ea: „Pînă la al doilea război mondial — cel din 1914-1918 a afectat prea puțin Nigeria — rasa albă era considerată o rasă superioară datorită culorii pielii, civilizației și religiei sale. Toți albii veniți în această lume erau bogați și aveau cunoștințe și aptitudini deja formate. Prin urmare, pentru o perioadă de timp, i-au dominat pe africani...

De fiecare dată cînd ne revoltam împotriva nemților și îi criticam, ne criticam, în fond, și pe noi înșine.

În afara unui număr mic de persoane, care au putut dobîndi o educație superioară și au avut posibilitatea de a călători, africanii îi includeau pe europeni într-o categorie globală, astfel încît, ori de cîte ori atribuiam inamicului nostru vreun act de injustiție, cruzime sau trădare, în ochii africanilor aceste acuzații se răsfrîngeau, la modul virtual, și asupra noastră. A mai avut loc și o altă mutație, mai radicală, în atitudinea africanilor față de relația dintre albi și negri, mutație care nu a fost determinată de propaganda noastră împotriva altor europeni... Poate pentru prima oară, cu excepția unor cazuri izolate, în mintea lor s-a strecurat o urmă de dispreț: acești albi, care se socotesc «civilizați», se ucid în masă unii pe alții; orașele lor bogate pot fi distruse; casele lor luxoase arse. Ei înșiși pot fi torturați și lăsați să moară de foame, pot îngenunchea de frică, cerșind ajutor și bani. Discutînd cu africani înzestrați cu spirit de observație, care veniseră în contact cu infanteriștii sau marinarii noștri, constatai surpriza acestor africani față de faptul că, pentru prima oară în viața lor, întîlniseră europeni mai puțin cultivați decît ei înșiși... Ei își ascundeau cu grijă disprețul, arătîndu-se doar uluiți că s-au putut înșela pînă într-atît. Ca european, îți dădeai seama că această descoperire însemna, probabil, o lovitură de grație dată edificiului, deja șubrezit, al superiorității rasei albe"

În românește de
Mădălina NICOLAESCU

PLANSELE NOASTRE

Timp de 263 zile, de la 23 august 1944, pînă la 12 mai 1945, poporul român și-a adus o importantă contribuție la înfrîngerea fascismului. Secvențe din aprigele bătălii purtate de ostașii noștri, așa cum au fost surprinse de către artiștii plastici care i-au însoțit în acele zile pe drumul de lupte și jertfe în slujba victoriei.

① Ion Hagiu: **Grup de pușcași în luptele pentru eliberarea Transilvaniei;** Leonid Bulencea: **Paza unui pod pe frontul din Ungaria**

②③ Petre Șuteanu: **În avion;** Ion Hagiu: **Contraatac;** Roni Noel: **La atac;** Leonid Bulencea: **Cantonament pe frontul din Cehoslovacia**

④ Două sugestive imagini ale apropiatei victorii: Vasile Brătulescu: **Observator de artilerie în ziua de 8 mai 1945;** Paul Atanasiu: **9 mai 1945.**

Lucrările respective — ca și cele din numerele anterioare ale revistei noastre, unele din ele prezentate pentru prima oară publicului — se află în colecțiile Muzeului militar central (**Întregul popor român în lupta pentru obținerea victoriei,** p. 2).

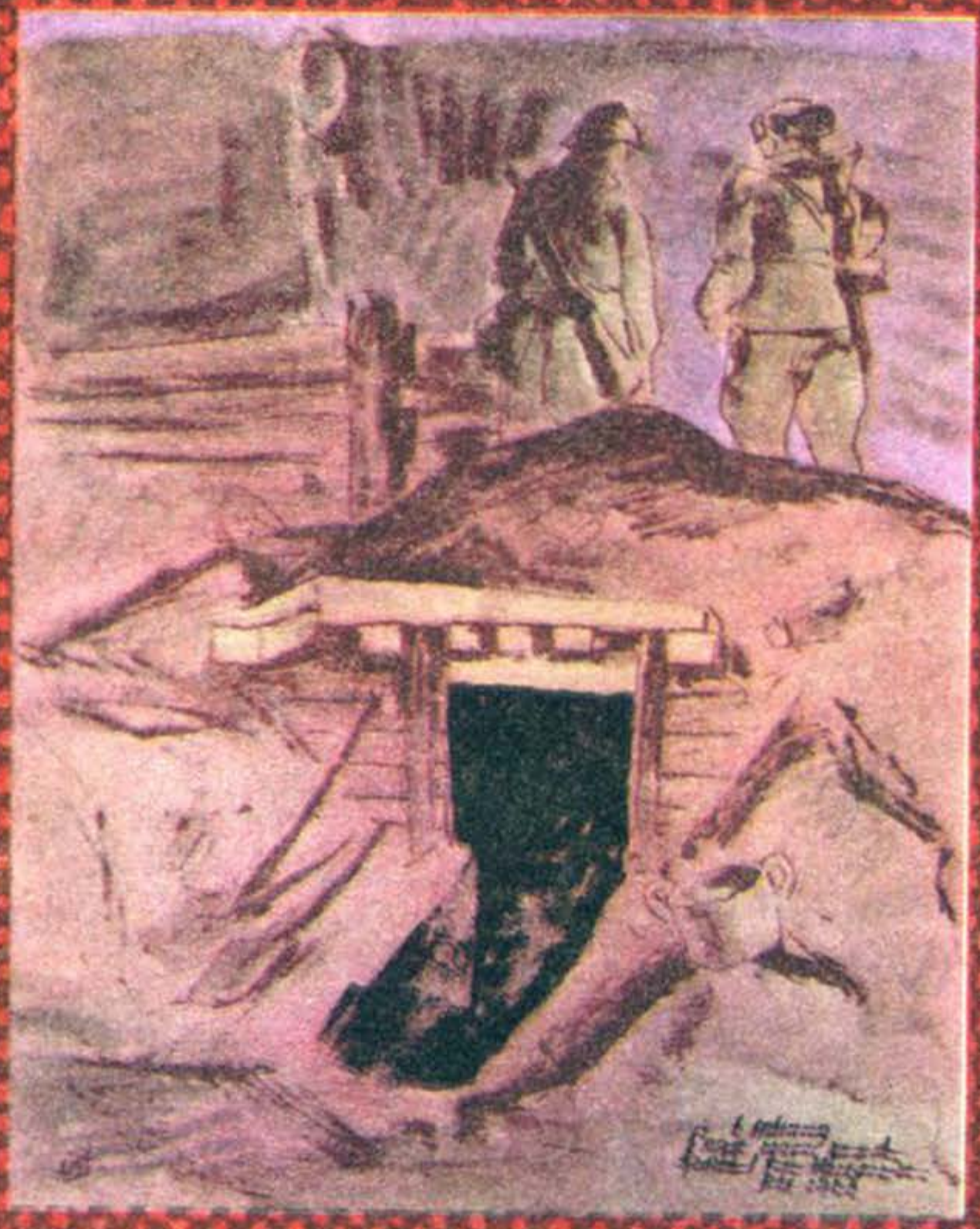

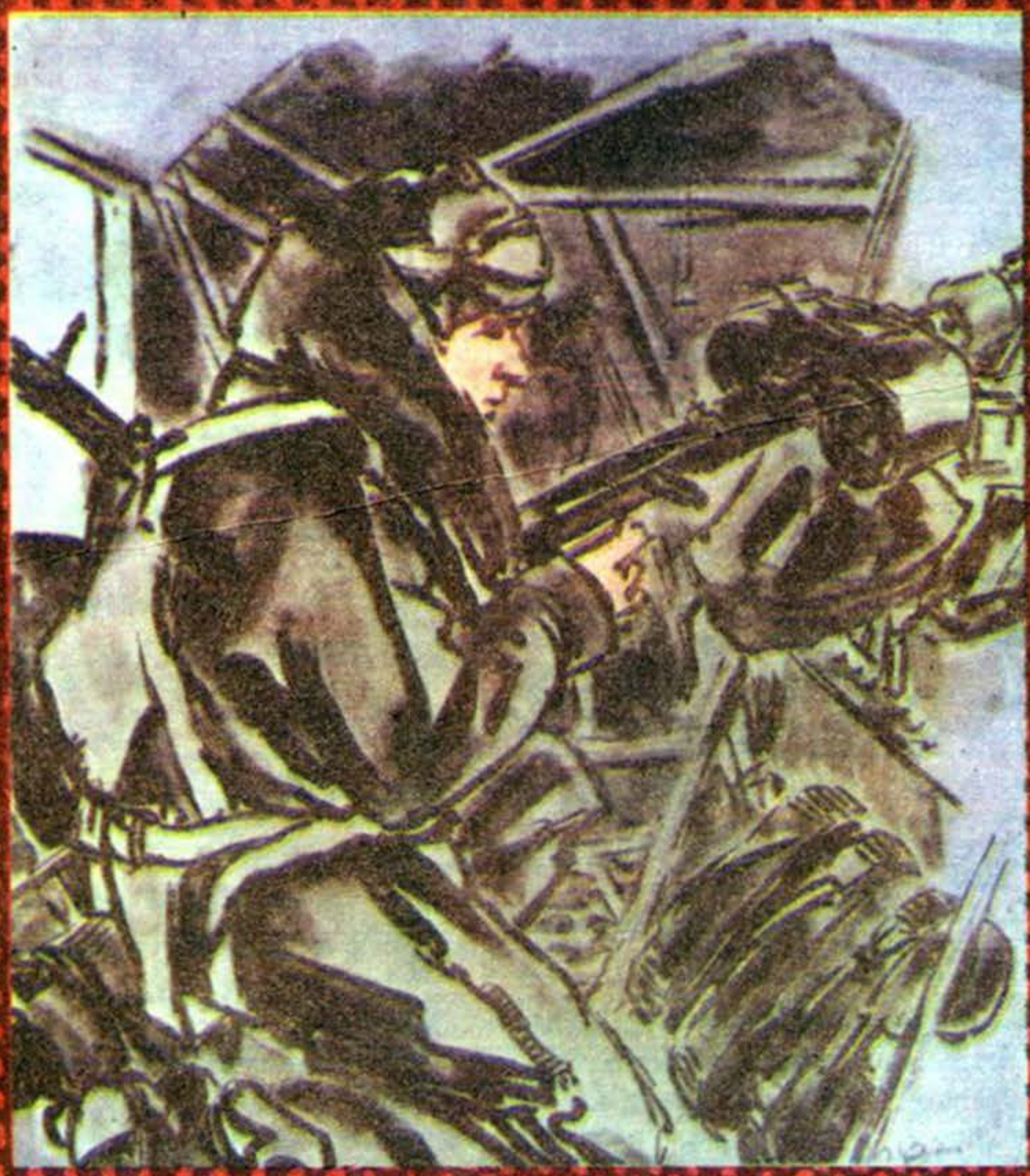

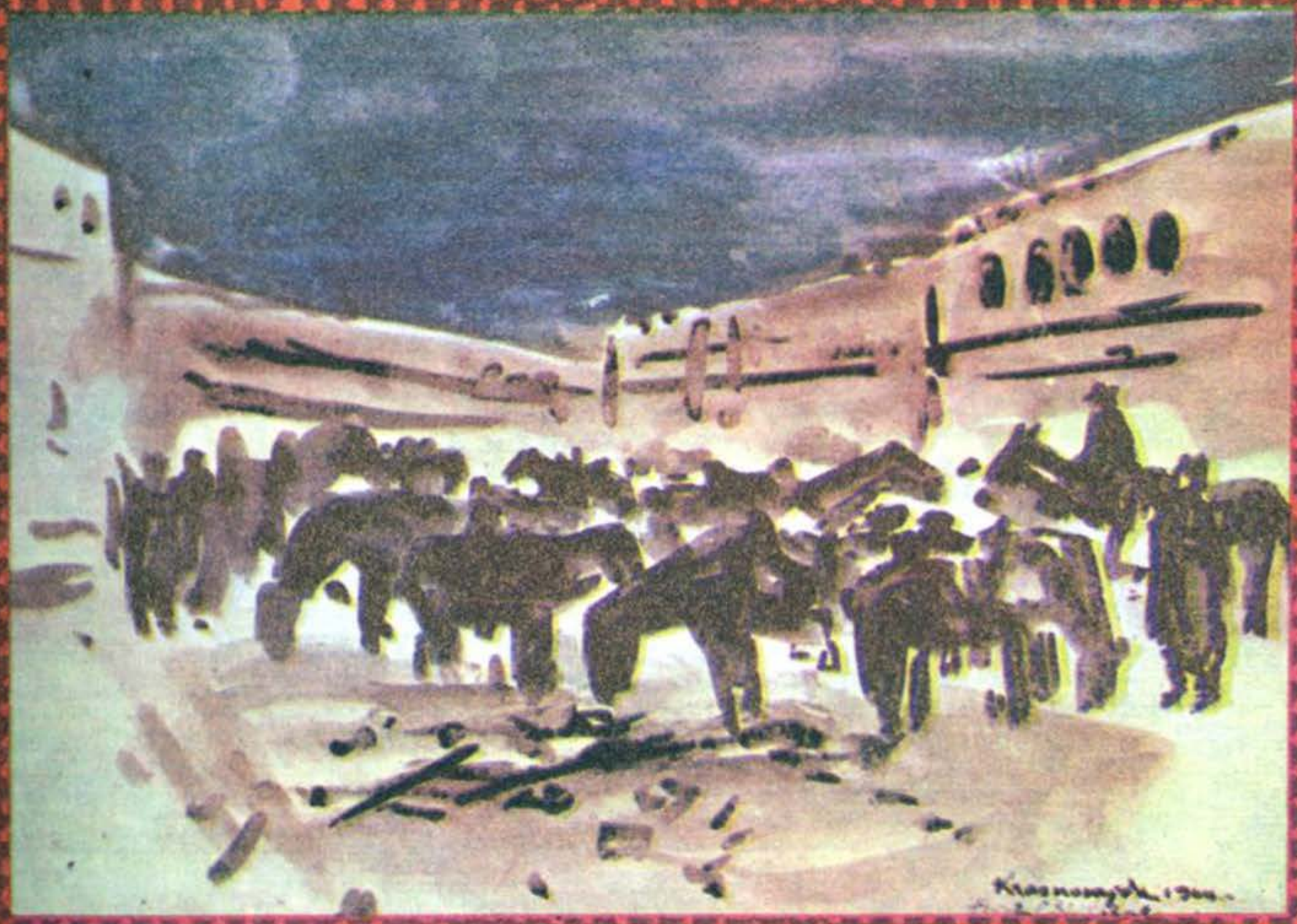

Prof. HENRI MICHEL, președintele Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial

O strînsă cooperare între toți istoricii

În iunie 1984, întorcîndu-mă de la Strasbourg la Paris, pentru o scurtă perioadă de cercetări în arhive, am avut mai multe întîlniri cu dl. Henri Michel, președintele Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, spre a discuta diferite chestiuni legate de colaborarea istoricilor noștri la colocviul ce va avea loc la Stuttgart — în cadrul celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice — în august 1985, colocviu consacrat Economiei de război. Discuțiile cu dl. Henri Michel se desfășoară întotdeauna într-o paletă mare de subiecte. Vasta sa cultură, experiența și verva-i deosebită fac timpul să se topească cu o repeziciune extraordinară. Rămîi cu regretul că tot n-ai reușit să-ți epuizezi întrebările, problemele... Henri Michel, deși „a la retraite", este, cred, unul dintre cei mai solicitați istorici francezi, în primul rînd de confrații săi — pentru a participa la nenumărate activități științifice — și de diferite organisme și organizații.

De altfel, personalitatea istoricului Henri Michel este cunoscută cititorilor Magazinului istoric, semnătura sa fiind prezentă în diferite rînduri în paginile revistei (nr. 10/1978, 6, 8/1980). Și de astă dată, domnia sa a avut amabilitatea de a răspunde cîtorva întrebări adresate în numele revistei:

— Ați fost ales președintele Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial, la ultima Adunare generală ce a avut loc la București în 1980, cu ocazia colocviului cu tema Propaganda în timpul celui de-al doilea război mondial, **ținut în cadrul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice. Puteți să ne împărtășiți unele gînduri ale dv. în legătură cu acest organism internațional de tradiție pe care îl conduceți?**

— Aș dori să remarc faptul că el a fost creat cu scopul realizării unei largi colaborări între istoricii din toate țările. Să nu uităm că, în acel timp, posibilitățile noastre de documentare erau foarte departe de cele de astăzi, ca munca aceasta era abia la început. Organismul internațional nou creat s-a dovedit viabil și a desfășurat o activitate impresionantă de-a lungul celor aproape două decenii care s-au scurs,iar contribuția sa la impulsionarea studiilor în acest domeniu de larg interes a fost extrem de importantă. Îmi face plăcere să amintesc faptul că împreună cu amicul și colegul Gheorghe Zaharia sîntem cei mai vechi membri ai Comitetului, colaborînd fără întrerupere încă de la fondarea sa, în 1967. Un lucru căruia îi acord o importanță deosebită este spiritul care caracterizează activitatea Comitetului internațional: colaborarea, deciziile luate în colectiv și întotdeauna în consens, înțelegerea reciprocă și rezolvarea tuturor problemelor prin formule general acceptate, cooperarea foarte bună cu toate comitetele naționale de istorie a celui de-al doilea război mondial, cooperarea cu alte organisme internaționale, ca, de pildă, Comisia internațională de istorie militară etc.

— Aveți, după cîte știu, și unele idei despre direcțiile de dezvoltare a activității științifice a Comitetului. Ați fi de acord să le împărtășiți și cititorilor revistei noastre?

— Aș putea începe prin a-mi exprima o dorință veche, aceea a stabilirii unei mai strînse colaborări cu istorici din Africa, Asia, alte continente, din țări care, într-un fel sau altul, au cunoscut războiul, au experiență, documente, istorici care au ceva de spus în problematica de care ne ocupăm. Există începuturi promițătoare ale acestei colaborări și sper în dezvoltarea ei[1]. Apoi, o altă chestiune pe care aș dori s-o menționez este aceea a lărgirii sferei de preocupări a Comitetului internațional. Ar fi vorba de perioada dinainte și de după al doilea război mondial. În acest sens, am și luat decizia ca revista noastră, al cărui director-fondator sînt și care se numea **Revue d'histoire de la 2-ème guerre mondiale**, să-și modifice titlul. Ea se intitulează acum **Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale et des conflits contemporains.** Recent, s-a creat și un institut ce poartă denumirea de „Institut d'histoire des conflits contemporains" (subordonat Ministerului Apărării Naționale și condus de succesorul meu, Guy Pedroncini). Problematica ce va fi abordată, în noua viziune, cuprinde perioada 1914-1962. Pe aceeași linie de extindere a colaborării științifice internaționale, a răspîndirii celor mai noi rezultate ale cercetării, continuăm să consacrăm numere ale revistei unor țări. Așa, de exemplu, în 1985, un număr al revistei (mai-iulie) va fi consacrat României, după cum alte numere vor fi consacrate Greciei, Italiei etc.

— Ne-ar interesa părerea dv. în legătură cu colocviul de la Stuttgart, ce se va desfășura în cadrul celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice, precum și asupra activităților viitoare a Comitetului internațional pe linia temelor unor noi colocvii internaționale.

— Tema asupra căreia am căzut de acord la București, în august 1980, **Economia de război**, permite o abordare pe multiple planuri — economic, financiar, politic, diplomatic, militar — a diferitelor probleme legate de pregătirea și desfășurarea războiului. Am discutat mult, cum bine știți, tematica acestui colocviu, în cadrul Biroului Comitetului internațional, în 1983, în 1984, la întîlnirile pe care le-am avut la Viena, la Moscova, și am ajuns, cred, la o formulă ce se anunță interesantă, în primul rînd prin faptul că permite rezervarea unui important interval de timp discuțiilor. Un lucru nou este acela că de această dată vom conlucra cu Comisia de istorie militară, o parte a dezbaterilor desfășurîndu-se în comun.

În ceea ce privește viitorul, am în vedere proiectul unui colocviu internațional cu o temă de larg interes, ce s-ar putea formula **D'une guerre à l'autre** (De la un război la altul), și pe care am putea-o realiza cu succes, în colaborare cu Comisia de istorie militară. De asemenea, mă gîndesc la o cercetare amplă a luptei de gherilă, ca fenomen cu particularități de la o țară la alta. Este și aceasta un subiect ce lărgește mult cîmpul cercetării, lesind din limitele cronologice stricte ale celui de-al doilea război mondial.

Așa cum am mai spus-o, în tot ceea ce întreprinde, Comitetul internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial se sprijină pe colaborarea largă a comitetelor naționale, pe colaborarea cu specialiștii în materie din toate țările. Cu colegii din România am avut întotdeauna o foarte bună colaborare și îmi permit să sper că ea se va dezvolta în anii ce vin.

Profit de această ocazie pentru a vă ruga să transmiteți colegilor din România, cititorilor revistei **Magazin istoric** un călduros salut din partea mea și urări de succese în activitatea lor.

Interviu realizat de
Viorica MOISUC

[1] De curînd, dl. Henri Michel ne-a informat că istoricii chinezi aderă la Comitetul internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial.

● Conferința de la Lima ● „Centuri de securitate“ la 300 mile în larg ● Ministrul Reichului = persona nongrata ● Boicot total al Axei ● Liste negre cu agenți ● Materii prime pentru Aliați ● 92 baze militare nord-americane ● 800 diplomați ai Axei alungați

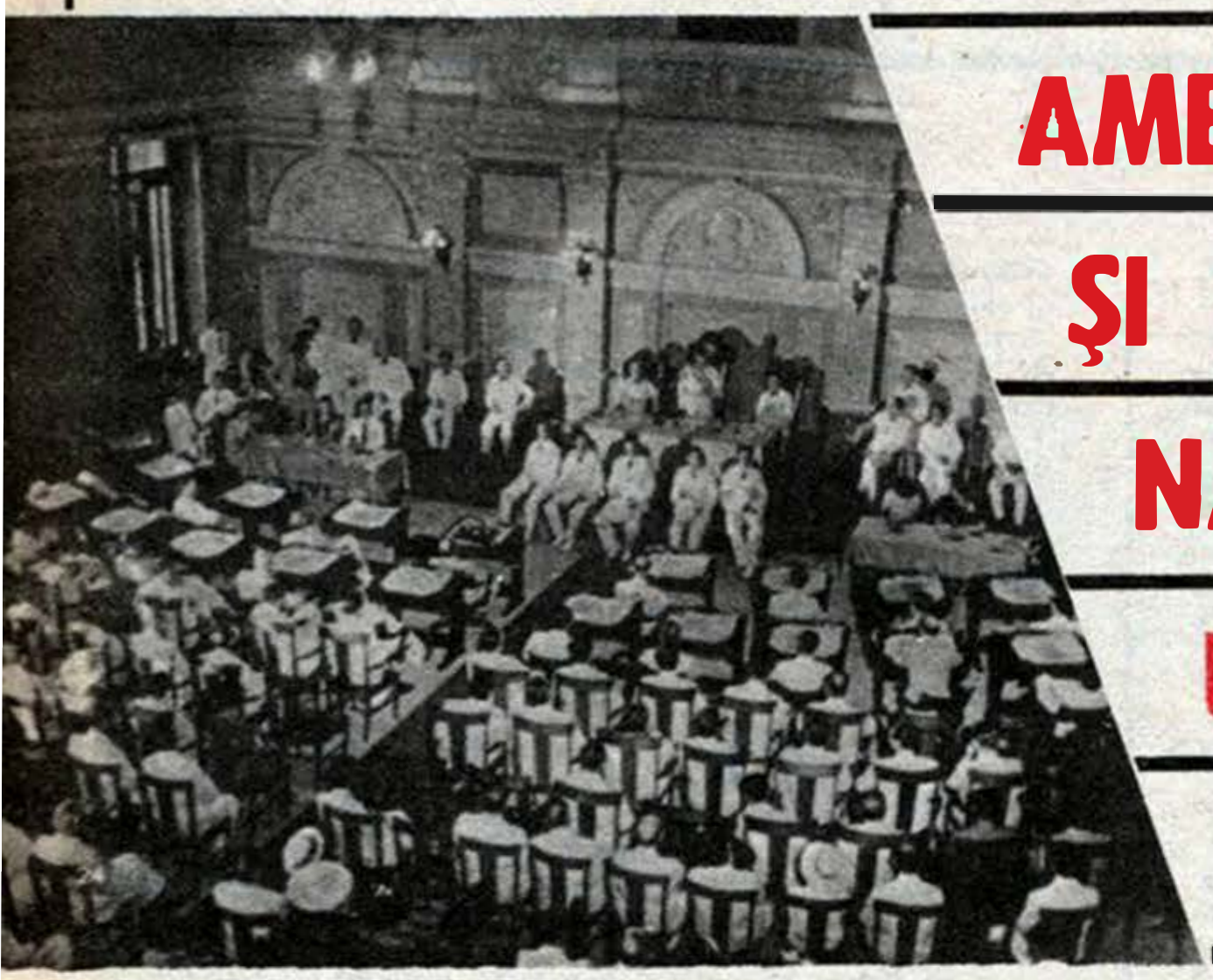

AMERICA LATINĂ ȘI VICTORIA NAȚIUNILOR UNITE

CONSTANTIN BUȘE

La 16 ianuarie 1942, Legația României la Rio de Janeiro trimitea la București o telegramă în care, referindu-se la Conferința miniștrilor afacerilor externe ai republicilor americane, deschisă cu o zi mai înainte, reproducea următorul extras din alocuțiunea rostită de subsecretarul Departamentului de stat al Statelor Unite ale Americii, Summer Welles: „Nu există reprezentant diplomatic al puterilor Axei, în orice colț al Americii s-ar găsi el, care, la cererea șefilor săi, să nu umble după informații despre preparativele de apărare a națiunilor americane, aflate actualmente în război, care să nu conspire în contra siguranței interne a fiecărula dintre noi, care să nu facă tot ce-i stă în putință pentru a stinjeni eforturile noastre de a garanta integritatea libertății și independenței“.

Într-adevăr, încă de la sfîrșitul deceniului trei al secolului nostru, Germania cucerise poziții solide în statele de la sud de Rio Grande, prin penetrarea tehnologiei, finanțelor, comerțului, propagandei și armamentului ei în țările latino-americane din zonă. Deteriorarea climatului internațional, îndeosebi după instaurarea dictaturii naziste în Germania și trecerea de către aceasta, alături de Japonia și Italia, la încălcarea tratatelor și la acte de agresiune împotriva altor state, politica fascistă de infiltrare economică și ideologică în țările Americii Latine au îngrijorat și preocupat permanent Statele Unite ale Americii, care considerau întreaga emisferă occidentală drept principala lor zonă de influență. Obiectivul fundamental al politicii externe a președintelui Franklin D. Roosevelt a devenit menținerea alături de Statele Unite, în orice împrejurări, a întregului ansamblu latino-american. Așa-numita politică de „bună vecinătate“ față de America Latină, pe care Roosevelt a pus-o în practică, trebuia și a reușit să ducă la realizarea acestui scop.

La rîndul lor, statele respective s-au raliat politicii antinaziste a Statelor Unite. Ridicîndu-se împotriva ofensivei economice, politice, culturale și ideologice a nazismului, națiunile latino-americane și-au apărat ființa, patria, identitatea, au apărat America, implicit Statele Unite. În memoriile sale, secretarul de stat american Cordell Hull avea să noteze: „Ajutorul de orice fel pe care l-am primit din America Latină în timpul celui de-al doilea război mondial a fost incomparabil mai mare decît în perioada primului război mondial“. Punîndu-și imensele resurse materiale la dispoziția industriei de război a Statelor Unite, acceptînd instalarea a zeci de baze militare americane pe teritoriul țărilor din această parte a lumii și contribuind la desfășurarea forțelor militare nord-americane pe diferite teatre de operații, prin utilizarea podurilor aeriene, create pe coastele sale, America Latină a fost mai mult decît aliatul Statelor Unite în al doilea război mondial, a fost complementarul geografic și economic al acestora, a constituit suportul lor moral-politic și militar-strategic. Nu se poate vorbi despre contribuția și efortul S.U.A. în al doilea război mondial fără contribuția și efortul popoarelor latino-americane.

În imagine: 23 septembrie-3 octombrie 1939. Imediat după izbucnirea războiului în Europa, la Ciudad de Panama se reunesc miniștrii de externe ai statelor americane.

Oamenii lui Göbbels și Himmler

Un sprijin important al Germaniei hitleriste în America Latină îl constituiau cele două milioane de germani, cei mai mulți cu cetățenie germană, concentrați în cîteva state latino-americane: Argentina — 250 000 persoane, industriași și fermieri, Brazilia, unde exista o adevărată *Deutschland über Meer*, cu un milion de germani, masați în statele São Paolo, Santa Catarnia și Rio Grande do Sul, Chile — 37 000 germani, Columbia — 4 000, Ecuador — 6 000, Venezuela — 5 000 etc. Cei mai mulți dintre ei, în cea mai mare parte oameni înstăriți, industriași, mari proprietari de terenuri agricole, de ziare și școli, erau adepți ai regimului nazist, căruia îi aduceau servicii importante.

Germania reușise să-și instaleze în mai multe state latino-americane numeroase firme comerciale, societăți financiare, servicii de linii aeriene, misiuni militare, societăți „culturale" etc., reprezentînd elementele unei puternice coloane a cincea.

Capitalul german cucerise relativ repede poziții însemnate în economia și comerțul cîtorva republici latino-americane. Astfel, încă în 1936, Germania exporta în Chile cu două milioane dolari mai mult decît Statele Unite, iar în 1937 și 1938, căile ferate și liniile aeriene chiliene au fost înzestrate cu echipament și avioane germane. De asemenea, Germania a ajuns pe primul loc între importatorii din Brazilia, fiind foarte aproape de a dobîndi aceeași poziție și între importatorii din Argentina. Ea dispunea de ambasade, legații și consulate cu un personal de trei-patru ori mai numeros decît alte țări, inclusiv Statele Unite. Astfel, dacă Statele Unite aveau un consulat în Argentina, Germania avea 14. Ambasada germană din Rio de Janeiro număra peste 100 persoane. Or, toți acești „funcționari" erau agenți naziști, oameni ai lui Göbbels și Himmler.

Armatele chiliană și argentiniană, instruite de instructori germani și înarmate după model german, cu armament german, reprezentau o sursă permanentă de preocupare pentru S.U.A. La fel cum motive de neliniște genera și existența în America Latină a șase milioane italieni, a circa 250 000 japonezi și a unui mare număr de falangiști sau franchiști, care visau restaurarea dominației spaniole în America. De aceea, este pe deplin explicabila stradania Statelor Unite de a întări panamericanismul și de a găsi mijloace pentru crearea și consolidarea solidarității între republicile americane, de a neutraliza sau lichida influența adversarilor lor potențiali. Un rol de o deosebită însemnătate în acest scop au jucat reuniunile panamericane.

Convocată din inițiativa președintelui Roosevelt, conferința extraordinară panamericană de la Buenos Aires, din decembrie 1936, a adoptat o convenție, prin care republicile se obligau să se consulte, în scopul îndepărtării pericolului, în cazul în care una dintre ele ar fi fost amenințată.

Doi ani mai tîrziu, între 8 și 27 decembrie 1938, la Lima s-a desfășurat a opta conferință panamericană cu participarea tuturor republicilor americane. Obiectivul ei: eradicarea amestecului puterilor fascisto-naziste în America. *Declarația de la Lima* sau *Declarația de solidaritate americană* preciza că în cazul în care pacea uneia dintre republici era amenințată de o putere străină, miniștrii de externe se vor consulta imediat, pentru adoptarea măsurilor necesare. Era pentru prima dată cînd republicile americane conveneau să acționeze unite, în fața unei situații internaționale grave. Cordell Hull, secretarul Departamentului de stat american, aprecia că reuniunea de la Lima „a creat un front comun împotriva oricărei amenințări la adresa păcii, în apărarea securității, a independenței teritoriale și a instituțiilor democrate din țările emisferei vestice". (*The Memoirs of Cordell Hull*, New York, vol. III, 1942, p. 508).

Referindu-se la această unitate, istoricul mexican Pablo Gonzales Casanova spunea: „ceea ce au făcut partidele comuniste din țările latino-americane în perioada 1934-1938, adică unirea tuturor forțelor democratice și progresiste pentru a împiedica instaurarea unor regimuri de dictatură fascisto-nazistă, au trebuit să facă oficialitățile, guvernele latino-americane, din proprie inițiativă, dar și din impulsul, sub presiunea și cu sprijinul Statelor Unite ale Americii. A fost nevoie de unitatea națională împotriva pericolului fascist și ea s-a realizat. A fost nevoie de unitatea continentală și ea s-a realizat".

În conformitate cu prevederile *Declarației de la Lima*, după izbucnirea războiului în Europa, prin agresiunea Germaniei împotriva Poloniei, guvernul Republicii Panama, la cererea Statelor Unite, a adresat o invitație oficială tuturor guvernelor latino-americane, pentru organizarea unei consfătuiri consultative a miniștrilor de externe. Între 23 septembrie și 3 octombrie 1939, s-a desfășurat la Ciudad de Panama prima reuniune a miniștrilor afacerilor externe ai statelor americane.

Imediat după declanșarea conflagrației, unele state latino-americane și Statele Unite s-au declarat neutre. La Conferința de la Lima, delegația Statelor Unite ceruse promovarea de către toate țările americane a politicii de neutralitate, crearea unei „zone de securitate" și realizarea colaborării economice între toate statele emisferei. Aceste cereri își aflaseră aprobarea în principalele documente adoptate de reuniune: *Declarația de neutralitate generală a republicilor americane; Declarația de solidaritate americană; Rezoluția privind drepturile și datoriile neutrilor; Declarația cu privire la contrabanda de război; Planul de cooperare economică.*

Se înființase și un Comitet internațional de neutralitate și un Comitet interamerican consultativ pentru finanțe și economie; s-a acceptat crearea unei „centuri de securitate" pînă la 300 mile în larg în jurul coastelor Americii, zonă în care erau interzise operațiile militare.

Ca și Statele Unite, republicile latino-americane care s-au declarat neutre, înainte și după Conferința de la Panama, erau favorabile Angliei și Franței. Din acest moment, poate fi urmărit modul în care America Latină a contribuit la victoria împotriva puterilor Axei, în cel de-al doilea război mondial.

Legația Romîniei transmite...

Succesele militare ale Germaniei din primăvara și vara anului 1940, cotropirea Danemarcei și Norvegiei, Olandei, Belgiei și Franței au provocat temeri serioase la Washington, în legătură cu posibilitatea ca bunurile și averile americane din aceste țări să fie pierdute și ca posesiunile coloniale din America, ale unora dintre țările ocupate, să nu cadă în mîinile puterilor Axei. Din aceste considerente, la inițiativa lui Cordell Hull, între 21 și 30 iulie 1940, a avut loc la Havana cea de-a doua conferință consultativă a miniștrilor afacerilor externe ai republicilor americane. Participanții au adoptat *o Convenție* cu privire la administrarea

provizorie a coloniilor și posesiunilor statelor europene în America, în care scop avea să se creeze Comisia interamericană a administrației teritoriale. Conferința a hotărît acordarea de ajutor reciproc de către statele americane în cazul unei agresiuni din partea unui stat neamerican, fiind vizați, desigur, membrii Axei.

Cîteva rezoluții au stabilit măsurile ce urmau a fi adoptate pentru lichidarea acțiunilor subversive, între care restrîngerea activităților politice și de propagandă ale reprezentanțelor diplomatice și consulare ale puterilor Axei. Argentina a semnat Convenția sau *Declarația de la Havana* cu unele rezerve.

Referitor la situația existentă în Bolivia, de pildă, la sfîrșitul lunii iulie 1941, este foarte concludent un raport al Legației României din Brazilia[1], datat 2 august același an: „Declararea de către guvernul bolivian a ministrului Reichului ca *persona nongrata* a fost precedată de decretarea stării de asediu după descoperirea unei mișcări menite să răstoarne actualul guvern. În această mișcare se pretinde că ar fi fost implicat și Partidul Național-Socialist german din Bolivia și ministrul german, dl Ernst Wendler. Participarea acestuia din urmă s-a căutat a se dovedi prin existența unei scrisori ce i-ar fi adresat-o atașatul militar bolivian din Berlin, maiorul Belmonte, în care se găseau detalii despre complot".

Intrarea Statelor Unite în război în urma atacului japonez din 7 decembrie 1941 împotriva bazei navale de la Pearl Harbor[2] a atras după sine abandonarea de către cele mai multe dintre republicile latino-americane a politicii de neutralitate, ruperea relațiilor diplomatice și proclamarea stării de război cu puterile Axei. Astfel, începînd din 8 decembrie 1941, Costa Rica, Republica Dominicană, Guatemala, Haiti, Honduras, Panama, El Salvador, Cuba și Nicaragua au declarat război Japoniei, apoi, la distanță de cîteva zile, Germaniei și Italiei.

În aceleași zile, guvernul mexican a condamnat agresiunea japoneză împotriva Statelor Unite, apoi a rupt relațiile diplomatice cu Japonia, cu Germania și Italia; Columbia și Venezuela au adoptat imediat exact aceeași poziție. Alte guverne latino-americane s-au angajat să ia alte măsuri, pentru a restrînge activitățile subversive ale puterilor Axei. La 12 ianuarie 1942, Mexicul și Statele Unite au încheiat un acord privitor la crearea unei Comisii mixte, care să se ocupe de rezolvarea problemelor apărării comune.

Prin Departamentul de stat, guvernul american a adresat note, la 9 ianuarie 1942, guvernelor republicilor latino-americane, în care cerea convocarea de urgență a celei de a treia conferințe consultative a miniștrilor afacerilor externe. Reuniunea și-a deschis lucrările la 15 ianuarie 1942, la Rio de Janeiro, principalele chestiuni dezbătute fiind cele cu privire la ruperea relațiilor diplomatice cu puterile Axei, boicotul total economic și financiar al Axei, producția și schimbul de materii și materiale strategice esențiale pentru apărarea comună, planul general pentru mobilizarea economică etc.

Ministrul de externe al Mexicului, Ezekiel Padilla, a propus o rezoluție, susținută de delegațiile Columbiei și Venezuelei, care cerea tuturor republicilor latino-americane să rupă imediat relațiile diplomatice cu Axa. S-a opus reprezentantul Argentinei, susținut de delegația chiliană. Ministrul de externe al Braziliei, Oswaldo Aranha, de orientare proaliată, a propus adoptarea unui ton mai „blînd", pentru a nu se produce o breșă în blocul interamerican, respectiv să se „recomande" țărilor latino-americane, care nu o făcuseră pînă atunci, ruperea relațiilor diplomatice cu puterile Axei. O altă rezoluție „recomanda" și ea încetarea imediată a relațiilor comerciale și financiare directe sau indirecte între statele americane și Axa.

Pentru lichidarea activităților subversive desfășurate de statele fasciste și de cetățenii lor din America, a fost instituit Comitetul extraordinar consultativ pentru apărare politică, cu sediul la Montevideo, în care intrau reprezentanții a șapte state: Argentina, Brazilia, Chile, Mexic, Statele Unite, Uruguay și Venezuela. În fiecare stat latino-american a fost creat un comitet național pentru apărare politică, care furniza informații Comitetului extraordinar. A fost constituit, de asemenea, un Comitet interamerican al apărării, cu sediul la Washington, din care făceau parte reprezentanți militari ai tuturor statelor americane, organ ce avea misiunea să coordoneze măsurile privind apărarea.

Una dintre rezoluțiile Conferinței de la Rio de Janeiro (15-28 ianuarie 1942), cerea corelarea eforturilor economice în vederea organizării apărării emisferei. America Latină trebuia să aprovizioneze Statele Unite cu materiile prime strategice de care avea nevoie industria de război. Chiar în timpul desfășurării Conferinței de la Rio de Janeiro, Statele Unite au încheiat acorduri și aranjamente cu 16 republici latino-americane, privind reducerea reciprocă a tarifelor vamale.

În noile condiții, Comitetul interamerican pentru neutralitate a fost transformat în Comitetul juridic interamerican cu sediul la Rio de Janeiro. În componența sa au intrat reprezentanți ai Statelor Unite, Argentinei, Braziliei, Mexicului, Venezuelei și Republicii Chile. La 27 ianuarie 1942, guvernul brazilian a rupt relațiile diplomatice cu puterile Axei, aproape 800 persoane din corpul diplomatic al Germaniei, Japoniei și Italiei fiind obligate să părăsească această țară.

Pentru procurarea materialului și armamentului necesar apărării, asupra statelor latino-americane a fost extinsă legea de împrumut și închiriere *(Lend and lease Act)*, adoptată de Congresul Statelor Unite la 16 septembrie 1940 și promulgată la 11 martie 1941, guvernul american alocînd, în acest scop, suma de 460 milioane dolari. Pentru cauza Aliaților, era vital ca economia și bogatele resurse ale statelor latino-americane să nu fie folosite de puterile Axei, ci să servească din plin luptei împotriva acesteia. În cadrul cooperării statornicite la nivel continental sau, cu deosebire, prin acorduri, tratate și înțelegeri bilaterale cu aproape toți vecinii de la sud, guvernul american s-a străduit să obțină acest lucru pe toate căile.

În iulie 1942, a avut loc la Washington o conferință privitoare la sistemele de control economic și financiar, în vederea suspendării tuturor legăturilor comerciale și financiare între America și statele agresoare. Orice tranzacție care ar fi putut prejudicia securitatea emisferei vestice a fost interzisă. Statele Unite erau interesate ca economiile latino-americane să fie cît mai stabile, astfel încît schimburile comerciale să se desfășoare în cele mai bune condiții. În vederea realizării acestui obiectiv, au cooperat Consiliul economiei de război, Consiliul producției de război și Departamentul de stat. Astfel, firma Metals Reserve Company, din Statele Unite, a încheiat un acord general cu

---

[1] La acea dată, România avea reprezentanțe diplomatice în Argentina, Brazilia, Chile, Mexic și Uruguay.

[2] *Magazin istoric*, nr. 2-12/1983.

Brazilia, pentru achiziționarea de bauxită, crom, mangan și alte minerale, cu Bolivia, pentru cumpărarea de tungsten și cositor, cu Mexic, pentru toate surplusurile de minerale care puteau fi exportate (mercur, zinc, grafit, antimoniu etc.), cu Peru, pentru antimoniu, cupru și vanadiu, cu Chile, pentru cupru (întreaga cantitate pe o perioadă de trei ani), mangan, plumb, zinc, molibden, antimoniu, wolfram, cobalt. În condițiile în care sursele de cauciuc natural din Asia de Sud-Est dispăruseră pentru Statele Unite și Marea Britanie, în urma cuceririlor japoneze, Rubber Reserve Company a ajuns la tranzacții pentru cumpărarea tuturor surplusurilor de nitrați din Chile și de bumbac din Peru. Deoarece sursele de petrol din Orientul Mijlociu fuseseră pierdute, ca și cele din sud-estul Asiei, intrate în stăpînirea japonezilor, anglo-americanii și-au acoperit o parte din necesități cumpărînd întreaga producție de petrol a Venezuelei: 30,5 milioane tone în 1939, 21,5 milioane tone în 1942, dar 46,3 milioane tone în 1945, capitalul britanic controlînd la această dată 30%, iar cel american 70% din producția venezueleană de petrol.

Statele Unite s-au aprovizionat și cu mari cantități de produse agricole de pe continentul american, între care zahăr, cafea și cacao, cereale și carne, fructe etc., chiar dacă unele dintre ele nu le erau de strictă trebuință.

Autoritățile de stat latino-americane au întreprins o gamă largă de măsuri economice, politice și de poliție, pentru a limita și apoi a lichida orice activitate a organizațiilor și persoanelor care ar fi putut dăuna intereselor statelor lor și, implicit, cauzei Aliaților. Firmele comerciale dușmane, germane cu precădere, au fost puse sub control, apoi li s-a suspendat activitatea, iar bunurile și capitalul le-au fost confiscate.

Încă din 1940, guvernul Columbiei a ordonat lichidarea Companiei aeriene germane, care efectua transportul aerian în Columbia. La fel au procedat, în 1941, guvernele Ecuadorului și Boliviei. S-au întocmit liste negre cu toți agenții ce desfășurau acțiuni și servicii pentru puterile fasciste și, de la sfîrșitul anului 1941, s-a trecut la arestarea lor. Organizațiile culturale, politice, sportive, cît și toate ziarele naziste au fost interzise, iar numeroase școli germane închise. Cetățenii statelor Axei au fost supuși unei supravegheri atente, în toată perioada războiului.

Stații de radio naziste capturate

Colaborarea de natură militară între Statele Unite și țările Americii Latine a funcționat ireproșabil. Încă înainte de Pearl Harbor, Mexicul a permis forțelor militare ale Statelor Unite să folosească bazele și aeroporturile sale. În 1942, cele două țări au lărgit bazele cooperării militare. La 14 martie 1942, între Mexic și Statele Unite s-a încheiat un acord de întrajutorare în caz de agresiune. S-a hotărît, de asemenea, că navele de război ale Statelor Unite puteau folosi apele teritoriale mexicane, iar trupele și aviația americană primeau dreptul de a traversa teritoriul Mexicului. Comisia mixtă militară a întocmit planuri pentru apărarea în comun a coastelor, iar guvernul maxican a dispus sechestrarea navelor germane și italiene, aflate în porturile mexicane. După ce submarinele germane au scufundat două nave mexicane în apele lor teritoriale, Mexicul a declarat război, la 22 mai 1942, Germaniei, Italiei și Japoniei și a încheiat un acord cu Statele Unite, prin care se angaja să asigure forța de muncă a 200 000 mexicani pentru plantațiile de zahăr și bumbac din sudul Statelor Unite.

Nicăieri în America Latină, coloana a cincea a Germaniei naziste nu a primit lovituri atît de dure ca în Brazilia, indiferent dacă elementele acesteia erau mascate sub firme comerciale, asociații culturale, cluburi, servicii de presă etc. Toate au fost închise, interzise, desființate. În martie 1942, poliția a descoperit și capturat șase stații de radio clandestine naziste și o cantitate însemnată de arme. Apoi a fost lichidată o organizație de spionaj, condusă de fostul atașat militar german și de foștii funcționari ai Ambasadei Germaniei la Rio de Janeiro.

După ce submarinele germane au scufundat primele nave braziliene, guvernul președintelui Getúlio Vargas a dispus confiscarea a 30% din averile și bunurile Germaniei din Brazilia. La 18 august 1942, cînd autoritățile braziliene au aflat că submarinele germane și italiene au scufundat, într-un interval de numai trei zile, cinci dintre cele mai mari nave braziliene[1], țara a declarat, în aceeași zi, război Germaniei și Italiei. Dar și pînă atunci, Brazilia adusese servicii inestimabile Statelor Unite și cauzei aliate. Astfel, în prima jumătate a anului 1942, bazele sale aeriene au oferit singura rută pentru zborul avioanelor Statelor Unite spre Anglia, Orientul Mijlociu, Orientul Îndepărtat și Uniunea Sovietică.

La întoarcerea de la Conferința de la Casablanca, în ianuarie 1943, președintele Roosevelt s-a oprit în Brazilia, la Natal, unde s-a întîlnit cu președintele Vargas. Acesta din urmă s-a angajat să colaboreze cu Statele Unite împotriva războiului submarin dus de germani, anunțînd, totodată, că prin acțiunile conjugate ale forțelor aeriene și navale ale Braziliei și Statelor Unite fuseseră distruse deja cel puțin zece submarine ale Axei. La Natal, pe coasta Atlanticului, Statele Unite au primit dreptul să construiască o mare bază navală și aeriană, care s-a dovedit a fi cea mai mare joncțiune aeriană din anii războiului și a jucat un rol de maximă importanță în tranzitul trupelor, rezervelor și materialului de război către fronturile Europei și Africii. La Natal a funcționat Statul major al Biroului de transporturi aeriene al forțelor militare ale S.U.A., iar Recife a devenit baza oficială a Flotei 4 a S.U.A., care asigura securitatea în jumătatea sudică a Atlanticului.

Statele Unite și-au construit baze militare, aeriene și navale, pe lîngă cele de la Natal și Recife, la Belém, San Luis, Fortaleza, Maceió, Salvador, Caravelas, Santa Cruz, efectivele lor încartiruite în aceste baze cifrîndu-se la 100 000 soldați. Baze militare americane s-au construit în Cuba, Peru, Chile și Panama, Uruguay și Guatemala, Guyana britanică, în Bahamas și Antile, astfel că. la sfîrșitul războiului, forțele militare ale Statelor Unite dispuneau de 92 baze în America Latină.

La 20 ianuarie 1943, Chile a rupt relațiile diplomatice cu puterile Axei, iar la 26 ianuarie 1944 Argentina a procedat la fel.

(Continuare în p. 45)

[1] Între 1939 și 1945, Brazilia a pierdut 31 nave comerciale, cu un deplasament de 150 000 tone.

ÎNDEMNATU-S-AU ŞI ION NECULCE...

GABRIEL ŞTREMPEL

Ureche. Costin. Neculce. Nume de mare rezonanţă în istoria culturii româneşti, ale căror opere au marcat importante pagini în dezvoltarea literaturii istorice de la noi[1]

Între ei, Ion Neculce este ultimul mare cronicar al Moldovei. El continuă opera — năprasnic întreruptă — a lui Miron Costin care, la rîndul său, o completase pe cea a lui Grigore Ureche.

Viaţa sa agitată, precum şi locul pe care îl ocupă opera lui Neculce în istoriografia românească sînt printre cele mai ispititoare sub raportul cercetării istorico-literare. Cînd a închis ochii — sînt 240 ani de atunci — ar fi putut pretinde, fără să exagereze, că a trăit în cei 73 ani ai săi mai mult decît alţi oameni într-o sută şi colindase prin ţări şi oraşe aşezate la mii şi mii de kilometri unele de altele. A umblat pe cărări întortocheate şi a navigat în viaţă pe ape tumultuoase. Nu va fi avut el multă carte, dar a avut un bun-simţ şi o bogată experienţă de viaţă, adesea reflectată în operă.

Din marile familii boiereşti

Ion Neculce a avut o ascendenţă din cele mai greu de urmărit. Abia în ultimele decenii a putut fi precizată filiaţiunea sa paternă. Tatăl său, Neculce vistiernicul — frate vitreg unui postelnic, Stamate, şi unei fete, Arhonda, măritată după un Miron, vameş — nu ştim de ce origine era şi căror orizonturi aparţinea. Nu este exclus ca el să fi fost macedonean de neam, dată fiind înrudirea sa cu familia Hurmuzachi. În orice caz, ştim că venise din sudul Dunării. Acest Neculce vistiernicul (vistiernic al doilea, sau al treilea), se ocupa cu negoţul prin părţile nordice ale ţării, ajungînd pînă prin Polonia. Aşa îl întîlnim în jurul anului 1660. Un deceniu mai tîrziu, prin 1669–1670, el se căsătoreşte cu una din fetele marelui vistiernic Iordache Cantacuzino[2] şi anume cu Ecaterina, sau Catrina, cum apare de obicei în documente. Din această unire a rezultat un singur copil, Ion, viitorul hatman al lui Dimitrie Cantemir, viitorul mare vornic al Ţării de Sus şi, mai presus de toate, cea mai înţeleaptă minte de cronicar din cîte a plăsmuit pămîntul Moldovei.

Genealogia dinspre mamă este mai bine-cunoscută, aceasta avînd înrîuriri fundamentale în formarea sufletului şi gîndirii cronicarului. Şi nu numai atît; îi va imprima din fragedă tinereţe o optică severă faţă de unele rude, pe care nu o va ostoi nici măcar adînca bătrîneţe.

Nûmărul mare de documente din epocă, precum şi relatările din numeroasele cronici de familii boiereşti, cronici mărunte, dar preţioase sub raport documentar, ne îngăduie alcătuirea unui ramificat arbore genealogic, ce-l proiectează pe Neculce înrudit cu marile familii boiereşti din Moldova şi cu majoritatea domnilor sub care a trăit. Mai mult, prin Cantacuzinii care au dominat viaţa politică a Ţării Româneşti o jumătate de veac, cronicarul, ca văr, sau nepot al lor, avea, cel puţin ipotetic, uşa acestora larg deschisă.

Iordache Cantacuzino, frate, printre alţii, şi cu postelnicul Constantin Cantacuzino[3] din Ţara Românească şi-a pierdut prima soţie (Catinca Bucioc, prin care era cumnat cu Vasile Lupu[4]). Recăsătorindu-se, a luat-o pe Alexandra, fiica mezină a marelui boier bucovinean Gavrilaş Mateiaş, cunoscută mai ales sub numele de Iordăchioaia vistierniceasa, pentru energia ei cu totul deosebită. Din această căsătorie vor rezulta trei fete şi un băiat. Una din fete a fost Catina, mama lui Neculce.

Averea lui Gavrilaş Mateiaş era imensă: stăpînea 82 sate întregi în jurul Cernăuţilor, cea a lui Iordache Cantacuzino de asemenea. Zestrea dată Catrinei se ridica la 21 sate întregi, în afara altor proprietăţi fragmentate. Printre sate şi Prigorenii, socotiţi de cronicar ca vatră a existenţei sale. Cum se explică atunci că o fată cu o avere atît de mare a fost măritată cu un boiernaş de mîna a doua, cum a fost Neculce vistiernicul? Documentele, precum şi Radu Grecianu, cronicarul lui Constantin Brîncoveanu, ne lasă să deducem că Ecaterina avea un grav defect de vorbire. Radu Grecianu, referindu-se, în cronica sa, la Neculce îl numeşte „Ion spătarul, feciorul Mutii".

Ion Neculce s-a născut în anul 1672, dar cum mărturiseşte singur într-un document, de mare valoare biografică, din 10 iulie 1732, a rămas orfan de tată de mic copil. La 15 iunie 1679, Catrina era măritată a doua oară, cu Enache grămăticul. Şi cum se în-

---

1–4 *Magazin istoric*, nr. 1/1981; 4/1983; 11/1982; 5/1984

tîmplă lucrurile în asemenea împrejurări, copilul a fost luat de bunică-sa Iordăchioaia, care l-a crescut la conacul său din Blăgeşti, lîngă Paşcani. L-a crescut în atmosfera moldovenească şi tradiţiile bucovinene, departe de mediile greceşti (Iordache Cantacuzino murise încă din 1663), ceea ce explică atîtea din trăsăturile fundamentale ale cronicarului de mai tîrziu: dragostea de pămîntul Moldovei, solidaritatea de castă cu boierii şi domnii de ţară şi ura, pînă a închis ochii, faţă de elementul grecesc, pe care l-a făcut vinovat, în cronica sa, de toate relele ce s-au abătut asupra ţării.

Tihna de la Blăgeşti a fost întreruptă însă brutal de nenumăratele incursiuni leşeşti şi de invazia lui Ioan Sobieski[1], în dispută cu Poarta pentru Camenița. Neculce aminteşte în cronica sa de distrugerile săvîrşite în părţile de nord ale Moldovei, acolo unde erau şi ocinile bunicii sale. În faţa acestui pericol, Iordăchioaia şi-a luat familia, inclusiv pe Ion, care avea atunci 14 ani, şi s-a refugiat la neamurile soţului său din Ţara Românească. Aceasta s-a petrecut în vara lui 1686, în toiul neînţelegerilor dintre Şerban Cantacuzino şi fraţii săi. Primii ani de domnie ai lui Brîncoveanu erau marcaţi de aceleaşi tulburări de familie, care au lăsat o impresie din cele mai neplăcute viitorului cronicar. Patru ani au stat rudele din Moldova pe moşiile stolnicului. Acolo a murit şi Iordăchioaia. Dar de educaţia viitorului cronicar nu s-a ocupat — în acel timp — nimeni. Nici o amintire a acelei şederi în Muntenia nu străbate în cronica sa. Iar maniera în care vorbeşte de Cantacuzini şi Brîncoveni în paginile inegalabilei sale scrieri ne face să credem că primirea şi tratamentul lui şi al celor ce l-au însoţit acolo n-au fost din cele mai calde.

„Atunce şi eu eram tînăr"

În 1690, cînd s-a înapoiat în Moldova, Neculce avea cam 18 ani. Va fi martor indirect al uciderii Costineştilor de către Constantin Cantemir şi va înfiera în cronică actul monstruos, deşi raporturile sale cu Antioh şi Dimitrie s-au dovedit atît de strînse. Treptat va intra în viaţa publică, străbătînd prin ani, urcînd scara onorurilor boiereşti şi, mai ales, observînd şi înregistrînd cu severitate sau umor, după împrejurări, aspecte ale lumii prin care a trecut. Cu acel umor inegalabil, care ne descreţeşte frunţile ori de cîte ori deschidem paginile sale. Să nu uităm că din cei 82 ani, cîţi cuprinde scrierea sa, aproape 60 i-a trăit el însuşi, cronica avînd caracterul unor memorii, ceea ce-o particularizează în raport cu operele marilor săi predecesori, Ureche şi Miron Costin, sau cu ale colegului său de divan, Nicolae Costin.

În 1707, Neculce a gustat pentru prima dată din amarul exilului, de care va avea atîta parte în viaţă. Antioh Cantemir a fost înlocuit cu Mihail Racoviţă (în a doua domnie). În 1705, Neculce se aflase la Constantinopol printre boierii care-l reclamaseră pe Racoviţă pentru nişte bani luaţi ca bir şi nedepuşi la Poartă. „Atunce şi eu eram tînăr, şi fusesem mai nainte ag[ă] — scrie cronicarul — şi m-am tîmplat în T[a]rigrad, de unde am văzut acea pîr[ă]". Venind în ţară, Mihail Racoviţă i-a urmărit pe pîrîşii săi la Constantinopol. Ion Neculce a fugit în Polonia. N-a stat decît patru luni acolo, căci domnul l-a iertat, dar nu i-a încredinţat nici o funcţie în divan, cum nu i-a încredinţat nici Nicolae Mavrocordat, urmaşul lui Racoviţă.

O imagine din ultimii ani de viaţa ai principelui Dimitrie Cantemir, căruia Neculce îi dedică în cronica sa substanţiale pagini...

Cu urcarea pe scaun a lui Dimitrie Cantemir, în 1710, viaţa lui Neculce a luat o întorsătură cu totul neaşteptată. Este cumpăna dintre cele două epoci distincte din biografia sa, care ne pune în faţa unei întrebări, greu de dezlegat: ce l-a apropiat pe Neculce de învăţatul voievod pînă acolo, încît l-a urmat în exil[2], a trăit departe de casă şi de rosturile sale nouă ani de zile şi a ocupat o cincime din ampla sa cronică cu povestea dramatică a acelor vremi? Credem că răspunsul trebuie căutat în trei direcţii.

Mai întîi, Neculce, om al ordinei, conservator mărturisit în toate paginile sale, avînd despre domn şi domnie concepţii sacre, era — credem — adeptul politicii lui Cantemir de întărire a puterii centrale şi de limitare a

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 4/1968, 10/1973, 1/1985.

puterii intrigantei boierimi, care schimba domnii după placul ei. În al doilea rînd, dușman neîmpăcat al lui Constantin Brîncoveanu, era normal să se apropie de Dumitrașcu Cantemir, ce venise de la Constantinopol cu mandatul ultra secret de a-l prinde pe Brîncoveanu. Este de observat că Neculce s-a bucurat de mare trecere și la Antioh, fratele mai mare al lui Dimitrie Cantemir, vrăjmaș și acela al Brîncoveanului. În sfîrșit, speranța izbăvirii de sub apăsarea otomană în care a crezut Cantemir, dar care s-a dovedit deșartă, l-a învăluit și pe credinciosul său hatman.

Nu este aci locul pentru speculațiuni cu privire la ceea ce s-ar fi putut petrece atunci, în 1711, la Stănilești și la consecințele pentru destinele Moldovei, și, probabil, ale Țării Românești. Vom spune doar că letopisețul lui Neculce rămîne, pentru cele întîmplate atunci, un excelent document memorialistic, reconstituit, după toate aparențele, îndată după așezarea sa în Rusia sau, cel mult, după părăsirea Harkovului și stabilirea în Polonia, probabil în apropierea granițelor Moldovei. Acolo va avea de așteptat șapte ani lungi și dureroși de pribegie, fără

nului iaste ca săninul ceriului și ca încetul mării; acmu iaste senin și să face nuor, acmu iaste marea lină și să face fortună"

Scrisă în inima sa

De la înapoierea din pribegie, în anul 1719, și pînă la moartea sa, întîmplată în anul 1745, viața lui Neculce s-a scurs fără tumulturi, fără ieșiri din matcă. Și-a gospodărit averea, și-a așezat copiii, a îndeplinit oarecari funcții boierești, inclusiv pe aceea de mare vornic de Țara de Sus — sub Grigore II Ghica, ce-l vizitează la Prigoreni, împreună cu boierii și mitropolitul, în 1732, cînd cronicarul împlinea 60 ani — dar, mai ales, și-a scris mare parte din cronică. Numai în octombrie 1739, Neculce are de dat oarecari explicații domnului, asupra purtării sale din timpul unei scurte ocupații moschicești, cînd vin la Iași și cei doi feciori ai lui Antioh Cantemir, fugiți în Rusia, și cînd va fi manifestat oarecare entuziasm întîlnindu-se cu ei. Apoi, stabilind pînă la detalii, ca un om cuminte ce era, bilanțul său contabil, pentru urmași, inclusiv de unde să fie luați

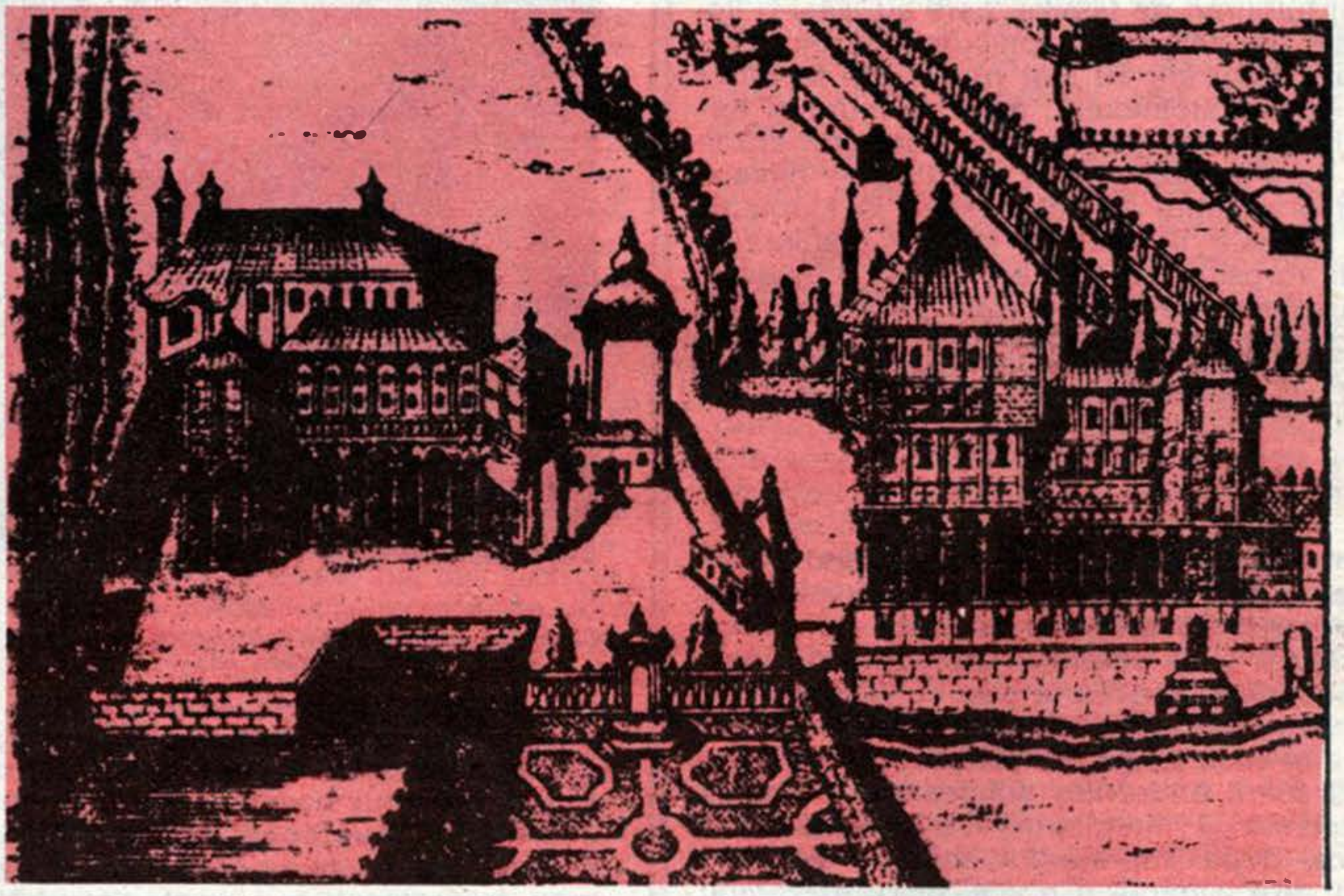

... și palatul cantemiresc din Istanbul, înălțat pe malul Bosforului

să-și revadă casa, după ce stătuse aproape doi ani în Rusia. Experiența amară a exilului l-a făcut să noteze în cronica sa: „Cu domnul niciodată să nu pribegești, măcar cum ar hi, și nu numai în țară străină, ce nici în Țarigrad cu dînsul să nu mergi, fiind tu moldovan". Și, în continuare, una din rarele și frumoasele sale comparații: „Nădeidea dom-

banii pentru îngropăciune și pomeni, printr-un document-diată din 25 februarie 1745, semnat de mîna sa tremurîndă, și-a așteptat obștescul sfîrșit, care se pare că n-a întîrziat prea mult. A fost îngropat la Prigoreni, nu departe de Iași, alături de soția sa Maria, fata hatmanului Lupu Bogdan, cu care se căsătorise în vara anului 1701.

Referindu-ne — în limitele spațiului de care dispunem — la opera cronicarului, împletită, cum spuneam, cu viața sa, pe mai bine de trei pătrimi din întinderea ei, vom alege, din noianul de probleme, pe acelea care îl individualizează pe marele zugrav al societății și moravurilor vremii sale. Neculce începe *Letopisețul Țării Moldovei* cu domnia lui Dabîja vodă (acolo unde fusese întrerupt cel al lui Miron Costin) și îl sfîrșește cu a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat, așadar anii 1661-1743. „Iară de la Dabija-vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Țara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor", mărturisește Neculce în cronica sa. Epoca a mai fost tratată, fie în izvoade, adică în mici cronici de familie, cele mai multe pierdute astăzi, fie în cronici paralele, cum este *Cronica anonimă a Moldovei* (1661-1729) atribuită lui Alexandru Amiras, sau *Cronica Ghiculeștilor* (1695-1754).

Neculce, mare iubitor de istorii (ne-a rămas de la el un voluminos Cronograf, scris, în mare parte, de mîna sa, la tinerețe) a cunoscut, cu siguranță, toată această literatură, toate aceste izvoade, la care face aluzie în *Predoslovie*, și unde recunoaște că s-a folosit de ele, pînă la sfîrșitul ultimei domnii a lui Duca vodă cel bătrîn (1683). În realitate numai *Cronica racovițeană-buhușească*, atribuită pe vremuri lui Nicolae Muste, ce tratează anii 1661-1705, a fost folosită de Neculce pentru epoca pe care n-a trăit-o el singur. De la Duca vodă încoace, mărturisește el în aceeași *Predoslovie*, n-a mai avut nevoie de nici un izvor de inspirație, căci a fost martor al evenimentelor, „ce au scris singur, dintru a sa știință, cît s-au tîmplat de au fost în viiața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein să citiască și să scrie, că au fost scrisă în inima sa".

Deși a asistat, de-a lungul deceniilor, la dezagregarea societății moldovenești supraputse și a fost martorul neputincios al introducerii atîtor obiceiuri rele, aduse de la Istanbul, sau lăsate de streini, deși a fost sortit să prindă în *Letopiseț* cea mai tristă, cea mai întunecată perioadă din istoria Moldovei, Neculce, conservator pînă în adîncurile inimii al tradițiilor vechi de țară, reușește să dozeze accentele de durere pentru decăderea țării și să găsească elementele de umor în însăși situațiile care au generat, adesea, această decădere. Cum am putea uita, oare, amărăciunea din adîncuri strigată, față de violarea de către Dumitrașcu Cantacuzino a legilor nescrise, dar sfinte ale pămîntului în care s-a născut: „Oh, oh, oh, săracă țară a Moldovei, ce nărocire de stăpîni c-aceștia ai avut! Ce sorți de viață ț-au căzut! Cum a mai rămas om trăitor în tine de mare mirare iaste, cu atîtea spurcăciuni de obiceiuri, ce să trag pînă astăzi în tine, Moldovă!" Aceste accente de revoltă și disperare încheie însă cea mai caricaturală, cea mai batjocoritoare zugrăvire pe care un condei a putut-o plăzmui vreodată: portretul celui vinovat de aceste fărădelegi, bătrînul Dumitrașcu Cantacuzino, apropiata sa rudă. Nu este singurul portret pe care ni l-a lăsat Neculce. Aproape fiecare domnitor — adesea și alte personalități ale Moldovei, cum a fost cazul mitropolitului Dosoftei — este prins în paginile sale, cu trăsăturile caracteristice, fizice și morale. Astfel, despre învățatul mitropolit, notează în cronica sa: „Acestu Dosofteiu mitropolit nu era om prostu de felul lui. Și era ne[a]m de mazîl; preînvățat, multe limbii știe: elinește, lătinește, slovenesște și altă adîncă carte și-nvățătur[ă]. Deplin călugăr și cucernic, și blînd ca un miel. În țara no[a]stră pe ceasta vreme nu este om ca acela".

Cercetări mai vechi și mai recente cu privire la istoriografia moldovenească din vremea sa au dus la concluzia că aproape toate cronicile au fost scrise din îndemnul sau porunca domnilor sau marilor boieri. Spiritul obiectiv este strein acestui gen de producții de comandă. Neculce însă nu se situează pe linia lui Axinte Uricariul, nici pe aceea a lui Nicolae Costin, Nicolae Chiparissà, Vasile Buhăescu sau Radu Popescu din Țara Românească, toți slujitori ai vanităților domnilor ce i-au plătit. Neculce poate să fie — și este adesea — subiectiv, acrit de cîte i s-au întîmplat, maliții și greu iertător. Dar este spiritul lui, cel care îi îndrumă pana, și punctul său de vedere, atunci cînd ridiculizează slăbiciunile grecilor sau megalomaniile unui domnitor ca Mihail Racoviță. Nici unul din cei nouă domnitori, sub care a slujit țara, nu i-a putut deforma concepția sa despre adevărul istoric, nicî măcar Dimitrie Cantemir. Letopisețul său n-are nimica de-a face cu producțiile de comandă. Era un om prea demn, acest Neculce, prea mîndru, în accepțiunea dreaptă a cuvîntului, ca să poată izvorî de sub pana lui laude nemeritate. Cel mai bun exemplu îl constituie istoria domniei lui Dimitrie Cantemir, pe care a trăit-o atît de intens și a cunoscut-o în cele mai ascunse taine. Nici o frază, din întinsul capitol privitor la Cantemir, nu poate fi suspectată de părtinire. Neculce spune tot — și plăcut și, mai ales, neplăcut — despre marele său stăpîn.

20 variante

Istoricul, după cum notează Neculce, trebuie să scrie și să prezinte faptele așa cum au fost ele, iar istoria trebuie scrisă de „cei de locu, decăt cei streini". Rostul scrierii sale, mărturisește el în *Predoslovie*, este acela de-a transmite cititorului învățătura experienței faptelor trecute: „Deci, fraților cetitorilor cu cît vă viți îndemna a ceti pre acest letopisățu mai mult, cu atît veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi, ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cinste".

Scrierea lui Neculce, mai mult decît operele predecesorilor, este plină de referiri la istoria Europei sau a Asiei. Nu odată, Moldova este pusă în contextul politicii europene, evident cu informaţii trunchiate, adesea naive, mai rar greşite, care trădează un Neculce, dacă nu deplin cunoscător al politicii popoarelor din jur, în orice caz foarte dornic de a şti ce se petrece în lume. Din Persia pînă în Pomerania, de la Viena la Cracovia, Moscova şi Ţarigrad, el îl plimbă pe cititor pe toate meridianele, lărgindu-i orizontul şi punîndu-i adesea pe eroi să dialogheze, ca la o plăcută masă de han, pentru o mai uşoară înţelegere a fenomenelor politice. Şi aici Neculce rămîne un autentic artist, un rafinat corespondent politic, cum nu mulţi am avut în istorigrafia noastră.

Ecoul stîrnit de *Letopiseţ* şi difuzarea lui în epocă a fost mare. Dovadă numărul impresionant de copii pe care le atestă ediţiile critice. Cît priveşte mesajul său peste timp este colosal. Nu credem că greşim dacă afirmăm că opera lui Neculce este cea mai citită creaţie dîn toată vechea literatură. Şi mai mult chiar decît *Letopiseţul*, acele *O samă de cuvinte*, pe care le aşază în fruntea scrierii sale şi pe care le-a adunat cu grijă de folclorist, le-a conferit valoare documentară, dar n-a îndrăznit să le impună cititorilor, ca pe nişte adevăruri de necontestat. A lăsat la latitudinea fiecăruia să discearnă realitatea de legendă. Dar, după ce le-au folosit scriitorii, de la Bolintineanu la Coşbuc, prinzîndu-le în capodopere ale versului, au venit istoricii, istoricii de marcă ai veacului nostru şi au demonstrat cu documente că cele mai multe dintre legende n-ar fi tocmai legende, că lucrurile s-au petrecut aidoma şi că Neculce a avut dreptate să susţină că aceste *cuvinte* n-ar fi „basne", ci adevăruri transmise oral din generaţie în generaţie. Izvorul lor rămîne nordul Moldovei, lumea Alexandrei Mateiaş, bunica sa, locurile curate în care şi-a petrecut Neculce copilăria şi adolescenţa. Cu aceste povestiri ne-am hrănit imaginaţia şi noi, generaţiile veacului nostru, în copilăria noastră, în căutare de eroi şi fapte înălţătoare.

Neculce a avut norocul să-şi poată revizui manuscrisul operei şi să difuzeze mesajul lumii prin care a hălăduit, aşa cum a dorit-o singur. Dar nici el, mai mult decît Ureche sau Costineştii, nu şi-a putut tipări letopiseţul. O sută de ani au aşteptat manuscrisul corectat de el şi cele vreo 20 variante transmise de copişti — printre ei şi un nepot de soră, un oarecare Ioasaf Luca —, pînă cînd Mihail Kogălniceanu l-a inclus în prima ediţie a cronicilor moldoveneşti. De atunci şi pînă astăzi, zeci şi zeci de ediţii, niciodată suficiente, difuzează superba poveste a pămîntului Moldovei din vechime şi pînă la vremea sa, îmbrăcată în cea mai desăvîrşită limbă, pe care numai Creangă şi Sadoveanu au putut-o egala.

Oscar Wilde despre George Bernard Shaw: „Un om minunat; n-are nici un duşman şi nici unul dintre prietenii lui nu-l iubeşte..."

●

Într-o seară, după ce cinase la un restaurant unde fusese mizerabil servit, scriitorul Tristan Bernard îl cheamă pe patron şi — după ce-i plăteşte — îl îmbrăţişează cu multă efuziune. Nedumerit, birtaşul îl întreabă: „Domnule Bernard, dar de ce atîta tandreţe?". Scriitorul îi răspunde: „Pentru că din această seară, domnule, mă despart de dumneata pentru totdeauna!".

●

Unul din bancherii de Rothschild intră într-o zi în cabinetul unui ministru şi constată cu uimire răceala primirii. Fără să ridice privirea de pe hîrtia pe care scria şi pe un ton de indiferenţă, ministrul îl invită: „Luaţi un scaun!". Neobişnuit cu o primire atît de glacială, bancherul se întreabă dacă ministrul a auzit cu adevărat numele lui, atunci cînd a fost anunţat. De aceea el insistă: „Bine, dar eu sînt bancherul Rothschild!". „Atunci luaţi două scaune", răspunde imperturbabil ministrul.

●

La o recepţie la palat, pe vremea lui Napoleon, o doamnă din înalta societate, care era teribil de saşie, îl întreabă pe Talleyrand: „Prinţe, cum mai merg treburile externe ale Franţei?". Ministrul răspunde: „Cum vedeţi, doamnă!".

●

„Un măr, în fiecare zi, e excelent pentru sănătate", spunea Churchill unui prieten.

— Da, şi cînd ar trebui mîncat? Înainte de masă sau după masă? — s-a interesat acesta.

— O, nu trebuie mîncat, a răspuns Churchill. Îl ţii lîngă tine ca să-l poţi arunca în capul medicului cînd vine să-ţi prescrie reţete.

●

Într-o zi, medicul şi filosoful francez La Mettrie invitat al regelui Prusiei Frederic II, îi spune suveranului că cercurile Curţii îl invidiază pentru trecerea de care se bucură în ochii suveranului.

— Lasă-i în pace — răspunde regele —, portocala se stoarce şi, după ce i se soarbe sucul, se aruncă.

●

Dorind să obţină un paşaport pentru fiul său vitreg Costache Negri, poetul Costache Conachi îi face următorul portret, într-o jalbă adresată la 17 martie 1835, Sfatului administrativ: „...ochii negri, sprîncenili negri şi late, smolit gălbiu la faţă, parul negru castaniu, gura mică şi buzăli cam umflaţali, nasul cam lungareţ, musteţile în herad... lung în gît, lung în degitili mîinilor, la picioari mari, la zîmbiri cu mult libov, la stat nalt şi cam grebanos la speti, vîrsta anilor de 23."

IN EXCLUSIVITATE PENTRU MAGAZIN ISTORIC

În România acum cinci milenii: CULTURA CUCUTENI — UNICĂ ÎN EUROPA (II)

Dr. LINDA ELLIS,
Universitatea Harvard,
Cambridge-Massachusetts, S.U.A.

• Hausmanitul — o enigmă • Antrepozite supraetajate şi chiupuri înfundate • În căutarea resurselor minerale • Sarea şi demografia • Întrebări care-şi aşteaptă răspunsul

Continuăm prezentarea[1] cîtorva din inovaţiile tehnice — evidenţiate pe baza investigaţiilor de laborator întreprinse de savanta americană Linda Ellis asupra unor eşantioane de ceramică — aie oamenilor epocii cucuteniene, civilizaţie impresionantă ce a înflorit cu milenii în urmă pe pămîntul României.

Precursorii „roţii olarului"?

Şi mai interesant, din punct de vedere tehnologic, este procesul de făurire a vaselor. Pentru această perioadă nu se cunoştea decît olăria de mînă, în care forma vasului rezulta din încolăcirea bucăţii de ceramică prelucrată. *Totuşi, în cadrul culturii Cucuteni există importante dovezi că unii olari cunoşteau şi foloseau mişcarea rotativă.* Mă abţin să folosesc în legătură cu aceasta cuvîntul „roată", deoarece pentru a afirma existenţa unei asemenea unelte avem nevoie de probe fizice din săpăturile arheologice. Ceea ce trebuie adus în discuţie se referă însă la descoperirea făcută de cercetătorul sovietic V. Markevici, în aşezarea Varvarovka din R.S.S. Moldovenească: un suport din piatră de gresie, prezentînd dovada unei mişcări de rotaţie, găsit în contextul activităţilor de olărit.

Dar şi în aşezarea cucuteniană de la Ghelăieşti (Neamţ) am identificat unele elemente ,care îngăduie o atare presupunere: din analiza petrografică am constatat că ceramica produsă aici marchează un foarte puternic aliniament de granule de mică, atît în centrul pereţilor, cît şi de-a lungul laturilor. O asemenea „ordonare" a particulelor de mică este cu totul neobişnuită pentru ceramica neolitică şi, de altfel, nu am observat-o la nici unul din eşantioanele provenite din alte staţiuni cucuteniene; *consider că ea putea proveni numai din mişcarea de rotaţie pe care olarul o imprima vasului prelucrat la roată sau pe un alt suport ce asigura o mişcare rotativă.*

În orice caz, rămîne ca viitoare cercetări să stabilească dacă ingeniosul om de Cucuteni nu a inventat — printre atîtea alte dovezi ale iscusinţei sale — şi roata olarului.

Producţia ceramică specifică cucutenienilor a trezit admiraţia specialiştilor din întreaga lume, prin marea diversitate a vaselor şi mai cu seamă prin varietatea ornamentelor geometrice în două sau trei culori. Istorici de artă şi arheologi s-au preocupat pe larg de semnificaţia motivelor ornamentale, de predominanţa, într-o etapă sau alta, a unor anume motive decorative. Totuşi, aceste studii au urmărit într-o măsură mult mai restrînsă o latură esenţială a decoraţiei cucuteniene: ce substanţe foloseau drept coloranţi, de unde şi cum le procurau meşterii respectivi? Cum se ştie, culorile folosite erau alb,

[1] *Magazin istoric*, nr. 4/1985.

Din tezaurul artistic cucutenian:

chip uman modelat din lut şi pleavă...

roşu şi negru (uneori maro). Pentru culorile alb şi roşu, analizele XRF şi XRD au dat răspunsurile aşteptate: olarii cucutenieni adăugau carbonat de calciu sau o argilă uşor colorată, obţinînd astfel alb, iar pentru roşu foloseau, ca pigmenţi, oxizi de fier.

În cazul culorii negre, situaţia se complică însă, căci substanţa folosită este alcătuită din oxizi de mangan sau de feromangan, îndeosebi hausmanitul. Acest mineral se găseşte foarte rar în natură şi nu este uşor de distins faţă de alţi oxizi negri de mangan; aşadar, este puţin probabil ca el să fi fost procurat din minereuri naturale. Atunci cum? Experienţa de laborator a arătat că hausmanitul se formează în condiţiile arderii ceramicii la o temperatură ce depăşeşte 1000°, temperatură care nu se atingea în chip obişnuit în condiţiile tehnice existente atunci.

Subliniez că nu poate fi vorba de un accident, deoarece utilizarea acestui procedeu de colorare l-am întîlnit nu numai în ceramica produsă la Gheläieşti, ci şi la Poduri, Tîrgu Ocna-Podei şi chiar la mare distanţă, în staţiunea cucuteniană de la Bilcze Zlote. Nu ştim cum au ajuns olarii cucutenieni să cunoască proprietăţile mineralului respectiv, dar *trebuie să subliniem capacitatea generală a lor de a obţine temperaturi superioare, de peste 1000°*.

Acest lucru, cum am spus, nu era posibil în condiţiile obişnuite ale cuptoarelor neolitice, care constau dintr-o boltă conică sau în formă de

...chiup mare...

...vas cu suport înalt...

cupolă, în care erau plasate laolaltă atît combustibilul cît şi ceramica. Pentru a obţine temperaturile ridicate de care aveau nevoie în realizarea slipului negru de hausmanit, *ingenioşii oameni cucutenieni au imaginat un nou tip de cuptor, cu aeraj de jos în sus, care, asigurînd o mai bună oxigenare, realiza, implicit, şi temperaturi crescute de ardere.*

Firească, această tehnologie reclama o specializare care nu se putea obţine decît în centre adecvate. Cercetările arheologice de la Ariuşd (care reprezintă aspectul vestic al culturii Cucuteni) au identificat existenţa a nu mai puţin de 12 cuptoare; în alte aşezări au fost descoperite, de asemenea, mai multe cuptoare. Existau, aşadar, anumite centre specializate în producţia de olărit, de unde apoi, pe calea schimburilor dintre comunităţi, produsele ceramice ajungeau în întreaga arie locuită de purtătorii acestei culturi.

Pentru existenţa unor asemenea centre pledează şi alt gen de descoperiri. În aşezarea de la Varvarovka, V. Markevici a cercetat o construcţie cu două etaje, în care a descoperit nenumărate obiecte din ceramică, poliţe pentru uscarea vaselor, unelte de lustruit, rîşniţe pentru măcinarea pigmenţilor minerali, un cuptor cu rebuturi ceramice ş.a.

Şi mai interesante sînt săpăturile de la Petreni, efectuate cu decenii în urmă, de savantul german von Stern, unde au fost descoperite opt astfel de construcţii cu două nivele. Von Stern considera că ele erau destinate unui scop religios, ori ca locuinţe memoriale pentru morţi, deoarece nu a depistat nici un fel de vatră pentru prepararea hranei. Aceste clădiri fuseseră, pur şi simplu, licsite de vase, îngrămădite unele în altele şi în şiruri de-a lungul pereţilor. Clădirile nu puteau fi nici depozite de hrană, deoarece nu au fost identificate urme de cereale sau de alte produse. Nu ne rămîne, aşadar, să considerăm decît că avem de-a face cu mari antrepozite de ceramică cucuteniană, care, apoi, pe calea schimburilor, ajungea în aşezări îndepărtate, unde fie nu erau meşteri specialişti, fie lipsea argila potrivită.

...vas binoclu...

„Istoria" ceramicii cucuteniene relevă, aşadar, un permanent proces de îmbunătăţire a tehnologiilor ei de producere. Este firesc să ne întrebăm: cărui scop îi servea această imensă producţie ceramică, atît ca varietate şi forme, cît şi, mai cu seamă, cantitativ? Cel mai important scop îl constituia, firească, cel de *depozitare a alimentelor*. Într-adevăr, numeroase descoperiri atestă existenţa unor vase mari, ce conţineau boabe carbonizate sau oase de animale. Numai într-o singură construcţie, aceea de la Kolomişcina au fost găsite, într-o încăpere ce măsura 24 m², 20 asemenea vase de mari dimensiuni cu-

prinzînd cereale carbonizate. Rolul de depozit al acestor vase este dovedit şi de alte elemente: pereţii denşi şi bine arşi (pentru a fi cît mai rezistenţi) şi gura, din ce în ce mai îngustă, pentru a împiedica pătrunderea a diverşi dăunători şi a feri produsele de umiditate.

...şi capac în formă de clopot

Numărul mare de vase-depozit era, desigur, efectul unei producţii agricole însemnate. Dar nu numai atît. În vremurile mai vechi (şi în comuna primitivă în chip deosebit), chiar şi în cele mai fertile regiuni, nu existau garanţii împotriva capriciilor vremii. Sănătatea şi longevitatea populaţiilor preistorice depindeau nu numai de productivitatea agricolă sau de abundenţa vînatului, ci şi de felul în care oamenii suportau asperităţile iernii, *ca* şi ale perioadelor infertile. Posibilitatea de depozitare a hranei, de creare a unor rezerve oferea deci unui număr mare de oameni o siguranţă suplimentară în privinţa celor necesare vieţii. *Aceasta este una din cele mai importante consecinţe ale producţiei ceramice cucuteniene, şi efectele ei se vădesc în considerabila creştere demografică* (care, totodată, trebuie văzută şi ca o îmbunătăţire a condiţiilor de trai). De altfel, acest fapt este constatabil şi pe cale arheologică. Spre sfîrşitul perioadei cucuteniene apar mari aşezări, ceea ce nu ar fi fost posibil dacă nu ar fi existat garanţii în privinţa asigurării necesităţilor de hrană.

Preocuparea pentru asigurarea existenţei unui număr cît mai mare de indivizi se relevă de altfel şi dintr-un alt „amănunt" — anume că cea mai mare arie de locuire pentru cultura Cucuteni o reprezintă Carpaţii Răsăriteni şi Subcarpaţii. Faptul nu este accidental. Regiunea amintită este cunoscută ca dispunînd de una din cele mai mari rezerve de sare din Europa de Răsărit. Exploatarea, controlul şi comercializarea acestei resurse esenţiale (nu numai în alimentaţia propriu-zisă, dar mai cu seamă pentru conservarea vînatului) au contribuit neîndoielnic la stabilitatea vieţii satelor cucuteniene în faţa contactelor culturale cu păstorii din stepele răsăritene; şi poate nu este întîmplător că depozitele de sare sînt în imediata vecinătate a celor de oxizi bogaţi în mangan, ambele produse fiind exploatate şi comercializate pînă la depărtări apreciabile.

Rod al iscusinţei minţii omeneşti, inovaţiile tehnice adoptate de cucutenieni au fost subsumate unui scop precis: acela de a da populaţiei autohtone posibilitatea să-şi asigure hrana pentru perioade îndelungate, ceea ce s-a reflectat în creşterea numerică şi în marea ei stabilitate. De unde rezultă că oamenii cucutenieni au înţeles necesitatea de a asigura eficienţa procesului de producţie. Într-atîta, încît au renunţat, pentru asigurarea unui număr sporit de vase, chiar şi la decorarea lor cu ornamente geometrice. Dacă în timpul primelor faze ale culturii Cucuteni, bogatele ornamente acopereau vasul de sus pînă jos — uneori şi în interior —, spre sfîrşitul perioadei, ca un efect al producţiei de serie, suprafaţa ornată s-a redus pînă la a dispare aproape complet.

În confruntarea cu necesităţile vieţii cotidiene, omul cucutenian a ales eficienţa în dauna efectului cromatic.

În româneşte de
Marius ALEXIANU

AMERICA LATINĂ

ŞI VICTORIA

NAŢIUNILOR UNITE

(Urmare din p. 37)

Pînă la sfîrşitul conflictului mondial, toate statele americane s-au declarat în stare de război cu Axa[1], dar o implicare efectivă în operaţiile militare aliate au avut numai Brazilia şi Mexicul.

Brazilia a participat cu un corp expediţionar de 30 000 soldaţi la luptele pentru eliberarea Italiei, în 1944-1945, iar un detaşament aerian mexican şi-a adus contribuţia, în cadrul forţelor aeronavale americane, la eliberarea Filipinelor şi Taivanului. Totodată, 250 000 cetăţeni mexicani rezidenţi în Statele Unite în anii războiului au servit în armata americană, participînd la luptele de pe diferite teatre de operaţii.

Cînd se producea actul capitulării Germaniei, în mai 1945, Consiliul producţiei de război al Statelor Unite recunoştea că fără producţia braziliană de materiale strategice[2] şi fără puntea aeriană asigurată de marea bază de la Natal, Statele Unite nu şi-ar fi putut realiza programele militare.

Era frumos, era onest, era şi adevărat.

---

[1] La 7 aprilie 1943 — Bolivia şi în noiembrie 1943 — Columbia; în februarie 1945, au declarat război Germaniei şi Japoniei — Paraguay, Venezuela şi Uruguay, iar Germaniei — Chile; la 17 martie, Germaniei şi Japoniei — Argentina; la 5 aprilie, Japoniei — Chile; la 6 iunie, Japoniei — Brazilia.

[2] În martie 1942, s-a încheiat un acord între Brazilia şi Statele Unite, prin care Brazilia se obliga ca în următorii cinci ani să livreze Statelor Unite tot surplusul de cauciuc, la preţul de 17,7 cruzeiro kilogramul. Statele Unite, în schimb, s-au angajat să acorde un credit de cinci milioane dolari, în vederea declanşării bătăliei pentru cauciuc în Amazonia sălbatică. Au fost angajaţi 50 000 muncitori care, pe apă şi pe calea aerului, s-au deplasat în jungla Amazoniei să recolteze cauciuc. În 1943, producţia a fost de 32 000 tone, iar în 1945 de 50 000 tone, toată ajungînd în Statele Unite. Din a doua jumătate a anului 1944, producînd cauciuc sintetic, Statele Unite s-au dezinteresat de cauciucul amazonian.

Vasile Pârvan — profesorul meu

„MUNCA E RITMUL VIEȚII"

Prof. dr. ION COMAN

Vasile Pârvan n-a fost numai un mare cercetător și savant, istoric și arheolog, ci și un profesor[1] care a lăsat amintiri neșterse în inimile studenților săi. Dacă profesoratul e vocație, acumulare neobosită de cunoștințe și împărtășire de adevăruri, dăruire și artă, acestea toate le-a concentrat în sine, la nivelul cel mai înalt, profesorul Vasile Pârvan.

În octombrie-noiembrie 1922, tineri absolvenți ai școlilor secundare din țară ne înscriam la diferite facultăți ale Universității din București, nu înainte de a ne informa asupra celor mai buni profesori care predau la aceste școli. Pe unii dintre ei îi știam încă din liceu, de prin manuale sau alte cărți pe care le publicaseră pînă atunci. Pe cei mai vestiți aveam să-i cunoaștem în mod direct aici, în cetatea științei. Circulau nume ca: Nicolae Iorga, Simion Mehedinți, Simion Mîndrescu, Constantin Rădulescu-Motru, Petre P. Negulescu, Iuliu Valaori, Dimitrie Gusti, George Murnu, Ioan C. Cantacuzino etc. Erau atunci, în 1922 și în următorii 2-3 ani, și cîțiva conferențiari de valoare ca: Tudor Vianu, Mircea Florian ș.a., dintre care unii au ajuns reputați profesori. Printre toate aceste nume, cel al lui Vasile Pârvan era rostit cu multă venerație. Bineînțeles că noi, tinerii studenți, eram foarte nerăbdători să-l cunoaștem.

Și iată că, într-o zi de noiembrie (1922), Vasile Pârvan se arătă în sala de cursuri, o anexă a Muzeului de arheologie de la Universitate, aflată la etajul I. Un om de circa 40 ani, de statură mijlocie, suplu, cu privire pătrunzătoare, îmbrăcat într-un costum negru, închis pînă sub bărbie, cu mers alert și pas sigur. Cu timpul aveam să ne obișnuim cu vestimentația atît de sobră a profesorilor. Fiindcă nu numai Pârvan umbla într-o astfel de ținută. Costumul negru era considerat un fel de uniformă a academicienilor și a corpului didactic din Universitate; doar puțini, Nicolae Iorga, Mihai Ciucă ș.a. își permiteau să vină la cursuri îmbrăcați în haine mai colorate.

Profesorul a început să vorbească, cu glas baritonal, despre cultura și spiritualitatea greacă sub Alexandru cel Mare (336-323 î.e.n.) și apoi sub diadohi (succesorii acestuia). Nu puteam pătrunde bine toată bogăția de sens a celor spuse, dar simțeam că ordinea lucrurilor rostite de Pârvan nu putea fi modificată nici ca fond, nici ca formă. Cînd a terminat prelegerea, s-a lăsat o tăcere lungă. Aproape nu ne venea să ne ridicăm spre a saluta ieșirea „vrăjitorului". Poate că „vraja" geniului lui Pârvan sporea în fața neștiinței și a tinereții noastre. Fapt cert este însă că, de cîte ori îl ascultam la cursuri sau la conferințe publice, impresia era aproape aceeași, uneori cu adaosul că, în vreme ce vorbea, timpul părea că se oprește pe loc. Magistrul exercita această fascinație datorită inepuizabilei Clio, ar fi zis el, adică, datorită marelui său fond științific și poetic, care apare și în unele din operele sale scrise și, îndeosebi, în evocările din *Memoriale*.

În timpul studiilor universitare, efectuate la București și apoi în Germania, V.Pârvan acumulase un tezaur de cunoștințe cu prețul unor eforturi uriașe. În străinătate, stătea închis în casă zile întregi, ca Eminescu, mîncînd rar și pe apucate. Cînd apărea în mijlocul cunoscuților, toți îl întrebau: „Ce faci domnule? Unde ai dispărut?". În acea perioadă a studiat miile de inscripții publicate în colecțiile de inscripții grecești și latine, din care a extras informațiile despre cultura și civilizația greco-latină, cu specială privire asupra legăturilor acestei culturi cu evoluția istorică și creațiile materiale și spirituale ale traco-geto-dacilor. Rezultatul concret al acestor studii a fost volumul *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1967, 12/1982.

apărut la București, în 1911, o lucrare de referință pentru cunoașterea culturii și civilizației strămoșilor noștri. Cursurile de istorie veche ale lui Pârvan, care atrăgeau și prin ineditul descoperirilor sale arheologice și comparatismul pe care-l susținea tot timpul între cultura clasică sau traco-geto-dacică și alte culturi ale antichității, ne cucereau prin documentația amplă, adîncimea și frumusețea umanismului lor.

Și totuși, la cursurile sale Pârvan nu făcea paradă de erudiție; sobrietatea sa severă nu-i permitea acest lucru. Dar, cuvintele sale, aparent simple, ascundeau uriașe cunoștințe din diverse domenii: istorie, filologie, epigrafie, numismatică, teologie, filozofie, sociologie, geografie și, mai ales, arheologie, discipline pe care le stăpînea ca un specialist în fiecare din aceste domenii și pe care le confrunta și le îmbina cu un deosebit spirit critic și simț de echilibru. Corobrarea izvoarelor literare cu cele arheologice îi permitea să nu greșească nici în stabilirea cronologiei faptelor, nici în interpretarea sensului evenimentelor sau a viziunii istorice de ansamblu. Cunoscînd la perfecție limbile vechi ale documentelor — greaca și latina — Pârvan nu traducea și nu interpreta niciodată un text subsumîndu-l unei anumite teze, așa cum s-a făcut uneori după el. Severul său spirit critic nu-i îngăduia fantezii în exegeza documentelor.

Cursurile lui Pârvan fermecau prin adîncime, adică prin surprinderea și descifrarea cauzelor și relațiilor profunde ale evenimentelor, ale faptelor și epocilor de cultură, de civilizație, ori ale complexelor economice și sociale, în „mișcarea continuă a lumii". Profesorul avea o minte ascuțită care pătrundea lucrurile pînă în adîncul lor și le proiecta, apoi, pentru noi, cu o desăvîrșită claritate. El se definește pe sine însuși cînd zice: „Istoricul are nevoie de a fi un suflet clar și vibrant... Cine nu are acest suflet, zadarnic încearcă opere istorice de caracter general... Din fragmente aproape informe de gînduri și aspecte formale, din adîncimile divinatoare ale propriului suflet, trebuie să refacem ideal cursul rîului ascuns, să aruncăm pod peste prăpastia între două proeminențe bine definite". Pârvan avea acel „suflet clar și vibrant" necesar pentru a da cursurilor și cărților sale o autoritate neobișnuită.

Lecțiile lui Pârvan emanau o frumusețe gravă, uneori strălucitoare și emoționantă, alteori dramatică și cutremurătoare, după cum era și tema tratată. Avea un fel propriu de a evoca oameni și fapte, de care reușea uneori să ne apropie aproape pînă la identificare, grație capacității sale de a sculpta în fața noastră, ca în piatră, chipurile sau evenimentele despre care vorbea.

Se interesa îndeaproape de studenții săi, pe care-i iubea ca puțini alți dascăli. Erau în el o duioșie caldă, o delicatețe și o afecțiune deosebită pentru tineri, îndeosebi pentru cei ce i se păreau că au capacitate de cercetare și dragoste pentru istorie. Într-o zi, după ora de curs, el invită în cabinetul său de lucru pe unul dintre noii săi studenți. Privindu-l atent, Magistrul își dădu seama că tînărul nu părea prea bine hrănit și-l întrebă: „Ai mîncat ceva azi?" „Am mîncat, d-le profesor", răspunse stînjenit acesta. Cum nu era convins de adevărul celor aflate, Pârvan îl chemă pe omul de serviciu al catedrei și-l rugă să-i aducă gustarea obișnuită — care de multe ori ținea locul celor trei mese ale zilei — constînd dintr-o mică bucată de brînză și cîteva felii de pîine. Apoi îl îndemnă pe student să mănînce, gustînd și el, de formă, pentru a-și încuraja invitatul. În camera simplă, austeră, plină de cărți și diverse portrete și hărți, gazda se interesă despre mijloacele de studiu ale oaspetelui, despre profesorii săi de limbi clasice și de istorie din liceu, despre lecturile sale și dacă cursurile pe care le asculta aici îl interesau. După ce află o seamă de amănunte despre tînărul său ucenic, îndeosebi numele dascălilor de clasicism ai acestuia, profesorul se întoarse, scoase din raftul bibliotecii o carte cu text grec și o deschise la întîmplare, punînd-o sub ochii studentului și invitîndu-l să citească. Tînărul rosti textul: *„Philokaloumen gar met' euteleias kai philosophoumen aneu malakias"*. Apoi, profesorul întrebă: „Poți să traduci? Ce cuvinte nu cunoști?" — „Nu cunosc cuvîntul *euteleia*", răspunse tînărul. După ce i se explică înțelesul cuvîntului, tînărul traduse: *„Noi [grecii] iubim frumosul cu simplicitate și facem filozofie fără slăbiciune" (Tucidide* I, 40). „Sînt cuvintele lui Pericle ce-i caracterizează pe atenieni și pe greci, în general", observă magistrul. „Îți dai seama ce înseamnă aceste două propoziții pentru un istoric al culturii grecești?", adăugă el. Și Pârvan făcu o lungă expunere despre spiritualitatea elenică. Cred că este de prisos să mai spun ce a resimțit fericitul invitat.

Dacă Pericle afirma: „Noi [grecii] ne folosim mai mult de bogăția faptei decît de strălucirea cuvîntului", Pârvan recomanda, la rîndu-i, acest realism ucenicilor săi. Un realism care înfrumusețează viața prin judecată și muncă, prin simplitate și ținută firească.

În același timp, vorbind despre moarte și viață la strămoșii noștri, el sublinia, din diferite unghiuri, valoarea și frumusețea *vieții*, a *personalității umane* și a genezei și evoluției patriei noastre daco-romane.

„Viața *e* totul", dar nu la simplul nivel biologic, ci la acela de făclie arzîndă creatoare de *personalități*. Profesorului Pârvan îi plăcea să vadă mijind mugurii personalității din fiecare ucenic al său. Pentru a dezvolta o personalitate, viața are nevoie de *libertate*,

dreptate, iubire și *jertfă*, toate răsărind din *muncă*. Nu orice fel de libertate face să înflorească și să rodească viața, ci numai libertatea împletită cu iubirea. „A nu iubi nimic — e iarăși tot a fi liber, dar a fi liber neuman, căci fără bunătate și iubire, fără încredere și fără visuri nu e viață omenească, ci e un chin zadarnic ca al geniilor căzute din paradis în infern".

Iată fragmente din imnul pe care Pârvan îl cîntă muncii: „Să muncim în libertate, să creem în libertate, e să cîntăm vieții cel mai frumos imn, pe care l-ar putea sufletul nostru cuprinde în adîncurile lui. Munca e ritmul vieții. Ea dă ca și libertatea tărie și frumusețe și caracter propriu ființei noastre. Ea aprinde în noi lumina. Iar de multa muncă a milioanelor de lucrători harnici, luminează omenirea ca soarele în amiază. Cînd o clipă muncitorul se oprește din lucru și își ridică ochii spre zările depărtate și apoi îl vezi sprijinindu-și mîna ușor pe unealta de muncă, stînd drept, neclintit, privind departe, ochii lui sînt senini ca cerul: el e *maiestatea*. De umărul lui se reazemă blînd o femeie: ea e *iubirea*. La picioarele lor se joacă neștiutori copilașii: ei sînt *speranța*. E pretutindeni pace, seninătate, lumină". Acest elogiu al libertății și al muncii care părea, în 1922-1923, prea încărcat de poezie, era, în fond, încununarea unei viziuni de viitor și a unei munci uriașe a profesorului Pârvan, care n-a cunoscut odihna în scurta lui viață. De aceea elogiul este așa de actual și astăzi cînd libertatea, dreptatea, munca, pacea și iubirea strigă din inima și de pe buzele tuturor popoarelor.

Profesorul Vasile Pârvan a fost un iscusit pedagog al tineretului universitar român din vremea lui și de după el, atît prin cursurile și conferințele rostite, cît și prin lucrările sale scrise sau prin rezultatele cercetărilor arheologice pe teren. Vara, pleca pe șantiere împreună cu studenții și pe cei mai înzestrați dintre ei îi lăsa chiar să conducă lucrările.

A fost, totodată, și un deschizător de drumuri și aducător de lumină în protoistoria românilor, adică în viața strămoșilor daco-romani care viețuiau pe ținuturile locuite de românii de azi, cum o arată numeroasele sale lucrări, începînd cu *M. Aurelius Verus Caesar și L. Aurelius Commodus. Studiu istoric* (1909) pînă la *Începuturile vieții romane la Gurile Dunării* (1923), la *Getica* (republicată în 1982 la Editura Meridiane) și la *Dacia* (traducerea după manuscrisul original francez inedit a apărut în 1972, datorită lui Radu Vulpe). Deși Iorga îi fusese profesor, Pârvan a fost ales cu un an înaintea lui, în 1913, ca membru al Academiei române. Cu acest prilej, el a subliniat astfel atașamentul său față de studiul istoriei și efectele spirituale ale acestuia asupra lui: „Știința pe care am cercetat-o și am iubit-o cu patimă mi-a dat o concepție gravă, aș putea zice tragică despre viață... M-am deprins a vedea doar două lucruri vrednice de străduințele și de iubirea noastră: cultul pios al amintirii lăsate în resturi și ruine și cultul entuziast al geniului omenesc continuu învins și continuu biruitor".

Vasile Pârvan îndeplinea patru mari sarcini oficiale. Era secretar general perpetuu al Academiei, profesor universitar, directorul Muzeului național de antichități și directorul Școlii Române din Roma. În afară de acestea, conducea săpăturile în unul sau două șantiere arheologice mari, ținea conferințe și prelegeri în străinătate (lucrarea *Dacia* reprezintă prelegerile ținute în martie 1926 la Cambridge, rostite liber, în engleză, dar redactate înainte în limba franceză); a fondat periodicul de limbă franceză *Dacia: Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie; Ephemeris Dacoromana* (Buletinul român) și *Diplomatarium Italicum* (Culegere de documente din Italia), anuarele Școlii Române din Roma, organizată tot de el, publica articole, în țară și străinătate, scria cărți, întreținea relații cu oameni de știință din întreaga lume. Acest volum uriaș de muncă și încordare intelectuală i-au șubrezit organismul. Din pricina eforturilor și a privațiunilor nu avusese nici în tinerețe o sănătate prea bună.

În vara anului 1927, ca pedagog și profesor de greacă și germană la Seminarul Central, pornisem cu un grup de studenți într-o excursie prin județul Vîlcea. Într-o dimineață de la sfîrșitul lunii iunie, am citit în presă că Magistrul s-a prăpădit. În plină strălucire, unul din Luceferii culturii române se stinsese. Vestea a căzut ca un trăsnet. Nimeni nu se aștepta la un sfîrșit atît de tragic. Atunci mi-am amintit cuvintele lui despre „geniul omenesc, continuu învins și continuu din nou biruitor". Mai tîrziu, am aflat că în timp ce lucra s-a simțit rău, a căzut și a fost transportat în grabă la un sanatoriu, unde a fost operat de apendicită. Dar organismul îi era atît de slăbit, încît nu a putut supraviețui acestei banale intervenții chirurgicale. Avea numai 45 ani.

Elevii lui Pârvan nu vor uita niciodată dragostea lui de țară care îi străbătea fiece gînd rostit sau scris și care îl călăuzea cînd ne vorbea despre geneza poporului român. El evoca această genezā în chip mișcător, dramatic: „Cum se prind de pămînt, proptindu-se în multele lor rădăcini, copacii înecați de apele furioase, ce vor să-i smulgă cu dînsele, așa ne-am prins noi cu toată tăria sufletului nostru de străvechea noastră țarină daco-romană, proptindu-ne în zidul munților noștri, ca să nu fim smulși și tîrîți de puhoiu...".

„BRUTALA PRIETENIE" (IV)

A. BUSUIOCEANU, FL. CONSTANTINIU

Cele douăsprezece luni care separă întîlnirea de la Feltre dintre Hitler şi Mussolini (19 iulie 1943)[1] de cea din urmă întrevedere a celor doi dictatori (20 iulie 1944) au abătut asupra Ducelui un adevărat torent de calamităţi: pierderea puterii în şedinţa Marelui consiliu fascist (24 iulie 1943)[2], urmată de arestarea sa, îndată după audienţa la rege (25 iulie) şi destrămarea regimului fascist. Eliberat de germani din detenţia de pe Gran Sasso (12 septembrie), Mussolini a devenit un adevărat prizonier al aliatului, cărula îi datorează „răpirea" şi plasarea sa în fruntea unui stat caricatural, Republica Socială Italiană, pe care a proclamat-o în nordul Italiei, la Salò (15 septembrie). Şef de partid şi de stat prin „graţia lui... Hitler" şi păzit cu străşnicie de către germani, el nu mai este decît un instrument docil în mîinile Führerului.

Uneori paharul se umple prea mult şi mînia înăbuşită a Ducelui se revarsă. În primele zile ale lui noiembrie, Mussolini îşi trimite fiul, Vittorio, la Berlin, pentru a se plînge lui J. von Ribbentrop, ministrul de externe al Reichului, că „diverse măsuri luate de autorităţile germane în Italia dau populaţiei impresia că Ducele este în realitate un organ executiv al guvernului german". În ciuda asigurărilor că Reichul nu intenţionează să-l trateze pe Duce ca pe un subaltern, Hitler este decis să ţină această republică de la Salò sub cea mai strictă supraveghere. Ba mai mult, îi smulge şi unele teritorii, precum Trentino-Alto Adige şi Friuli-Venezia Giulia (prima la graniţa cu Austria, a doua la graniţa cu Austria şi Iugoslavia). Hitler se gîndeşte chiar la includerea Veneţiei în Reich, sub formula unei legături federale. Göbbels, care mai crede încă în victorie, găseşte şi argumente: „După un război victorios, doar Reichul va fi în măsură să îi asigure Veneţiei turismul, cărula îi acordă o atît de mare importanţă". Pînă una-alta, Reichul jefuieşte tot ce poate din teritoriul italian controlat — de fapt ocupat — de Wehrmacht, de la mîncare pînă la oameni, duşi ca forţă de muncă în Germania: „Fie că le luăm noi pantalonii, fie că îi-i vor lua englezii, este acelaşi lucru", declară cinic Hitler, la 19 noiembrie 1943.

Regimul fascist instaurat la Salò e obiectul dispreţului şi urii imensei majorităţi a poporului italian. Greve, acte de sabotaj, acţiuni ale partizanilor sînt la ordinea zilei. Elementul cel mai energic în această mişcare de rezistenţă îl reprezintă comuniştii.

Tragicomedie la Rastenburg

Pentru a-şi forma o armată, republica de la Salò recurge la înscrieri de voluntari, pe care-i trimite pentru instruire... în Germania. Acolo zac deja internaţi circa 600 000-700 000 soldaţi italieni, care, după încheierea armistiţiului de către guvernul Badoglio[3] cu reprezentanţii coaliţiei antihitleriste (8 septembrie), au fost dezarmaţi şi făcuţi prizonieri. Aceste două probleme — internaţii şi aducerea în Italia a diviziilor armatei „republicane" (fasciste) italiene instruite în Germania — vor constitui obiectul ultimei întrevederi dintre Hitler şi Mussolini, care va avea loc în Germania.

Amploarea mişcării de partizani a limitat controlul autorităţilor fasciste numai asupra şesului din lungul fluviului Pad (Po). Regiunile muntoase sînt sub stăpînirea partizanilor. Sosirea a două divizii ar putea ameliora situaţia, deşi ministrul de război, mareşalul Graziani, se teme de masive dezertări, de îndată ce soldaţii vor ajunge „acasă".

Gafa lui Graziani

Întîlnirea dintre cei doi dictatori va fi „încununarea" unui nou voiaj al Ducelui prin Germania, în cursul căruia va vizita diviziile italiene. Plecat de la Gargnano la 15 iulie, Mussolini e însoţit de ministrul R. Graziani, contele S. Mazzolini, subsecretarul de stat la externe (titular e Mussolini!), F. Anfuso, ambasadorul Italiei fasciste la Berlin, şi Vittorio Mussolini, fiul Ducelui.

Fastuoasele manifestaţii şi parăzi, care, altădată, îl fascinaseră pe Duce, au dispărut fără urmă.

Călătoria nu are nimic triumfal, dimpotrivă, abundă în momente penibile. Alarmele aeriene frecvente obligă la opriri, iar pe călători la „dispersări". La München, trenul este învăluit de fumul negru lansat ca măsură de camuflaj. Se aud explozii îndepărtate, pe care şeful protocolului, uriaşul baron von Doernberg, le pune pe seama unor exerciţii militare. Mussolini îşi dă seama că gazdele îl iau de prost şi se

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 2-4/1985; 6/1967; 2/1980.

enervează. Drumul devine un calvar. „Noroc că sînt doar patru divizii" — îi spune feldmareşalul W. Keitel lui Anfuso, într-unul din puţinele momente de humor ale acestui sumbru voiaj.

Delegaţia italiană este marcată de propria-i nimicnicie. S-a dus făloşenia din trecut a Ducelui. E îmbătrînit, slăbit, deprimat; de fapt e numai o umbră a celui de altădată. Sennenlager, locul unde se află Divizia „Littorio", reaminteşte evenimente triste. Aici, în anul 9 e.n., trei legiuni romane ale lui Octavian August, conduse de P. Quintilius Varus, guvernatorul Germaniei, au fost distruse de către teutoni, făcînd să eşueze încercarea împăratului latin de a transforma teritoriul german dintre Rin şi Elba într-o provincie romană. În faţa ofiţerilor italieni, Graziani ţine un discurs, în care, „inspirat" de amintirile istorice, comite o gafă: „Din zilele strămoşilor noştri romani, ne-am aflat adeseori în situaţii grele sau chiar am fost bătuţi, dar întotdeauna ne-am bătut cu îndîrjire. Varus şi-a pierdut legiunile şi..." abia atunci îşi dă seama că evocă un moment penibil al raporturilor străvechi dintre înaintaşii celor de azi şi, printr-o prezenţă de spirit salvatoare, face o adevărată piruetă verbală: „...şi acum Germania ne restituie legiunile".

Drumul acesta chinuitor, atît pentru oaspeţi cît şi pentru gazde, se apropie de sfîrşit, cînd, parcă pentru a le pune răbdarea la grea încercare, se produce un incident neobişnuit. E 20 iulie. Baronul von Doernberg este vizibil tulburat, suita germană la fel. Trenul îşi încetineşte mersul şi se opreşte. Se dau dispoziţii pentru închiderea ermetică a ferestrelor şi uşilor vagoanelor şi pentru lăsarea camuflajului. Ipoteza unei alarme aeriene este exclusă; ca şi în ocaziile precedente, călătorii ar fi trebuit să părăsească trenul, ori acum, dimpotrivă, sînt ferecaţi în el, cum sînt ferecate şi gurile însoţitorilor germani.

În sfîrşit, trenul se pune din nou în mişcare şi ajunge, la orele 16, în staţia „Goerlitz" (numele-cod al staţiei de cale ferată de lîngă cartierul lui Hitler de la Rastenburg, în Prusia Orientală). Baronul von Doernberg ridică camuflajul de la ferestre şi pe peronul marii staţii apar Hitler, Himmler, Ribbentrop, Bormann, şefii militari etc. Atunci ce-a fost?

În fauna nazistă

Răspunsul îl dă Hitler însuşi: „Duce, o maşină infernală tocmai a explodat lîngă mine..." Este calm, doar mîna îi tremură puţin cînd face salutul nazist, iar un mic plasture pe mîna dreaptă e singura urmă vizibilă a exploziei, de la orele 12.42, a bombei plasate, de către colonelul conte Klaus von Stauffenberg[1], în baraca unde Hitler se afla într-o conferinţă militară cu colaboratorii săi.

Este evident că, în asemenea împrejurări, vizitele nu sînt oportune. Imediat după atentat, în timpul prînzului, secretara sa Christa Schröder i-a sugerat să renunţe la întîlnirea cu Mussolini. „Dimpotrivă, e necesară — a fost răspunsul lui Hitler —, ce-ar scrie presa mondială dacă aş amîna-o?" În chip paradoxal, atentatul l-a adus pe Hitler într-o stare de euforie. Christei Schröder, Führerul i se pare „viguros şi voios". Îi spune, sigur de el: „Crede-mă, este un moment de cotitură a Germaniei. De acum înainte lucrurile vor merge iarăşi bine. Sînt bucuros că aceşti porci de ciini s-au demascat singuri".

Într-o astfel de stare de spirit — care spre seară se va risipi — Hitler îl întîmpină pe Duce şi-l conduce de la „Goerlitz" la Rastenburg. Aici totul este sub cea mai straşnică pază. Au trecut doar patru ore de la explozie, toţi sînt încă şocaţi de eveniment, iar ramificaţiile complotului abia încep să se dezvăluie. Hitler are o conversaţie cu Himmler, care pleacă de îndată la Berlin pentru a lichida conspiraţia; apoi Hitler îl conduce pe Mussolini la baracă. Aici, craterul creat de explozie, birourile prăbuşite, mobilele sfărîmate, totul pare regizat anume ca să impresioneze. Hitler relatează cele întîmplate în aceeaşi stare de euforie: „Eram în picioare, aici, lîngă masa asta; încărcătura a explodat exact în faţa picioarelor mele. E clar că nu mi se poate întîmpla nimic; destinul meu este, desigur, să-mi continui drumul şi să-mi împlinesc datoria... Ce s-a întîmplat astăzi, aici, este un semn al destinului. Acum, cînd am scăpat de la moarte... sînt mai convins ca oricînd că marea cauză pe care o slujesc va învinge, cu toate pericolele actuale, şi că toate se vor termina cu bine". Mussolini pare convins: „Ne găsim într-o situaţie dramatică, s-ar putea zice aproape disperată, dar ceea ce s-a întîmplat aici, astăzi, îmi dă un nou curaj. După acest miracol, cauza noastră nu mai poate suferi un eşec, aşa ceva ar fi de neconceput".

Musafiri şi gazde merg apoi să ia ceaiul şi aici oaspeţii italieni, Mussolini şi Graziani, asistă la o scenă care îi face pur şi simplu să înlemnească. În starea de surescitare creată de atentat, liderii nazişti uită că sînt de faţă şi străini şi îşi aruncă imputări unul altuia, într-o atmosferă în care tensiunea sporeşte sub ochiul morocănos al lui Hitler, el însuşi în tranziţie de la euforie la furie. Dönitz critică aviaţia şi pe Göring, şeful ei, care, la rîndul său, îl atacă pe Ribbentrop. Schimbul de cuvinte este violent: Göring, despre care Göbbels spunea că nu poate să se ridice pe picioare din cauza greutăţii decoraţiilor purtate, urlă literalmente la ministrul de externe: „Traficant de şampanie, tacă-ţi fleanca!" şi-l ameninţă cu bastonul său de mareşal. Ribbentrop se vrea urban: „Sînt încă ministru de externe şi numele meu este *von* Ribbentrop". Subliniază particula nobiliară de care este

[1] *Magazin istoric*, nr. 2/1967, 6/1980.

atît de mîndru şi la care ţine atît de mult, poate tocmai pentru că o căpătase de la o mătuşă, prin adopţiune, la 31 ani!

Hitler, care pînă atunci a rămas tăcut, intră şi el în scenă. Cum cineva a pomenit de execuţia lui Roehm şi a altor conducători ai S.A. (noaptea cuţitelor lungi), Führerul sare ca ars, străbate camera în lung şi în lat şi începe şi el să urle: se va răzbuna mai cumplit decît în 1934 pe cei care au complotat împotriva lui: „O să le închid nevestele şi copiii în lagăre de concentrare, o să fiu necruţător, o să..."

Ce sentimente va fi încercat Mussolini, asistînd la o asemenea scenă? Deci nu numai fasciştii italieni se răfuiesc între ei, ci şi naziştii germani! În cele din urmă, Hitler îşi dă seama că oferă un spectacol penibil oaspeţilor, astfel că îi invită la tratativele pentru care au venit.

Mussolini reînnoieşte felicitările privind eşecul atentatului în care vede... „o mare dovadă a intervenţiei divine!" Hitler este înclinat spre confidenţe: dimineaţa, cînd se îndrepta spre baracă, a avut o presimţire, exact ca în timpul primului război mondial, cînd, aflîndu-se într-o groapă, a avut senzaţia că primul obuz va cădea peste el; a fugit îndată cu un camarad şi, în urma lor, proiectilul a nimerit exact pe locul unde stătuseră. Ducele supralicitează: „numai un om norocos poate să fie conducătorul unei mari naţiuni... Napoleon obişnuia să-şi aleagă generalii dintre acei a căror viaţă arăta că erau norocoşi!"

Fiul lui Mussolini trage cu urechea

O dată încheiată această parte protocolară a discuţiilor, Hitler se lansează ca de obicei într-o lungă expunere, împănată cu date tehnice, despre ceea ce avea să fie racheta balistică V_2. Explică amănunţit — aşa cum îi place să facă pentru a-şi impresiona interlocutorul — fenomenul de frecare cu aerul la reintrarea în atmosferă a rachetei şi măsurile luate pentru a evita explozia. E bucuros că apropierea rachetei de obiectiv nu poate fi detectată şi că deci populaţia nu va putea fi prevenită. „Am să bombardez Londra pînă cînd o voi distruge complet!"

În privinţa Frontului de est

În grădina Cancelariei din Berlin. ostasi sovietici arată locul unde fusese înmormîntat cadavrul ars al lui Hitler

însa nu se poate afirma nimic optimist. (După cum se ştie, la 23 iunie 1944, armata sovietică declanşase ofensiva în Bielorusia, provocînd prăbuşirea grupului german de armate „Centru", una dintre cele mai mari catastrofe ale Wehrmachtului — 28 divizii pierdute.) În acest punct al expunerii sale, care, firesţe, eludează datele prea crude ale realităţii, Hitler îi cere lui Mussolini să trimită din Italia un nou contingent de voluntari, pentru a fi utilizaţi în unităţile antiaeriene, care asigură protecţia întreprinderilor germane; în caz contrar, are să recurgă la divizlile italiene „la fel cum o face cu diviziile germane". Cum crede însă că voluntarii suplimentari italieni vor fi găsiţi şi trimişi în Germania, speră că cele patru divizii italiene existente vor constitui, împreună cu alte patru divizii germane, o armată compactă — pentru a apara teritoriul italian.

Împărtăşeşte apoi hotărîrea sa de a angaja şi mai mult populaţia în producţia de război. „Toţi tinerii de la 15 ani vor trebui să activeze în apărarea anţiaeriană, iar femeile pînă la 50 ani vor lucra în fabrici". Încheie expunerea reafirmîndu-şi hotărîrea de a nu capitula niciodată.

Apoi ia cuvîntul Ducele; date fiind cele întîmplate, are să fie scurt: ofensiva începută de Aliaţi, la 12 mai, provocase o „criză de expectativă", iar căderea Romei fusese o grea lovitură pentru

moralul populației. Mișcarea de rezistență se extinsese. „Nesiguranța generală a molipsit pînă și poliția și administrația, încît nu se mai poate avea încredere decît în Partidul Fascist Republican și în organizațiile sale. Lupta împotriva partizanilor a fost încredințată «brigăzilor negre», ai căror membri luptă cu hotărîrea dată de convingerea că victoria partizanilor înseamnă sfîrșitul lor și al propriilor familii". Se declară de acord cu folosirea a două dintre diviziile italiene pentru apărarea antiaeriană germană, rugîndu-l însă pe Führer să le păstreze numele și drapelul. Înmînează apoi lui Hitler un memorandum în problema soldaților italieni internați în Germania, a căror soartă este legată de aceea a vreo zece milioane de concetățeni. Îi spune direct Führerului că așteaptă de la el un „cadou", care va spori prestigiul guvernului italian. Hitler își aruncă repede privirile peste text. Se propune, între altele, îmbunătățirea situației lor materiale, folosirea internaților țărani în agricultură, selecționarea lor după capacitățile profesionale. „Din punctul italian de vedere — se spune în memorandum — se exclude cererea repatrierii în Italia a internaților, cu atît mai mult, cu cît sînt convins că ar fi nociv să fie reintegrate patriei elemente care, în fața unor condiții morale determinate, ar putea trece ușor în tabăra inamicului". Hitler se vrea înțelegător: „Sînt întru totul de acord cu propunerile pe care le conține".

În acest timp, mareșalul Graziani discută cu feldmareșalul Keitel. În centrul negocierilor se află ideea șefului O.K.W.-ului de a folosi celelalte două divizii italiene din Germania în apărarea antiaeriană de pe Frontul de est. Graziani se opune cu fermitate, urlă și amenință cu demisia. Știe că fiul lui Mussolini trage cu urechea dincolo de ușă și vrea să se facă auzit și de el. Neobișnuit cu astfel de reacții, Keitel își retrage propunerea.

Sfîrșitul

A sosit ora despărțirii. Führerul își conduce oaspeții la tren. Are din nou, ca și dimineața, o presimțire, de astă dată că e ultima lor întîlnire? Oricum, devine patetic: „Știu că pot să mă bizui pe dumneavoastră și vă rog să mă credeți atunci cînd spun că vă socotesc cel mai bun prieten al meu și poate singurul din lume". Apoi, ca și cum acest moment de efuziune l-ar fi făcut să se jeneze de sine însuși, îi spune șoptit — după cum scrie F.W. Deakin — ambasadorului său pe lîngă Duce, von Rahn: „Fii foarte atent!" Care va fi fost sensul indicației? Să-l păzească pe acest „unic prieten" de uneltirile și acțiunile adversarilor săi sau să-l supravegheze îndeaproape pentru a preîntîmpina o defecțiune? Poate Hitler se va fi gîndit la amîndouă posibilitățile și a preferat o formulă echivocă pentru a nu-și exprima temerile.

Din stația „Goerlitz", trenul pornește spre Italia. Delegației italiene îi parvine, prin radio, comunicatul oficial despre atentatul de la Rastenburg. Ducele se poate consola; ajuns acasă, la Gargnano, o spune satisfăcut: „În ce privește trădările nu mai sîntem singuri".

•

La ceva mai mult de o lună după ultima întîlnire a lui Hitler cu Mussolini, Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din România dă o grea lovitură Reichului nazist. Deschizînd poarta Focșanilor, ea creează în dispozitivul german cel mai larg flanc deschis din istoria modernă a războiului (formularea îi aparține istoricului britanic B.H. Liddell-Hart) și privează economia de război germană — conform mărturiei fostului ministru al armamentului al celui de-al treilea Reich, Albert Speer *(Magazin istoric*, nr. 11/1982) — de una dintre cele mai importante resurse de petrol. Hitler însuși îi mărturisește lui Ante Pavelić, șeful statului fascist croat, la 18 septembrie 1944, că acțiunea României a declanșat una din cele trei crize cu care Wehrmachtul a fost confruntat în vara acelui an (celelalte două fiind deschiderea celui de-al doilea front în Franța și prăbușirea grupului de armate „Centru" în Bielorusia). În cartea care ne-a dat titlul acestui serial, *The Brutal Friendship*, F.W. Deakin subliniază și el însemnătatea strategică a întoarcerii armelor de către România împotriva Germaniei hitleriste. Cercetări recente — aprofundate și coroborate — au arătat că, prin consecințele sale strategice și politice, actul de la 23 August 1944 a scurtat războiul antihitlerist cu 200 zile[1].

În toamna anului 1944, ansamblul acțiunilor militare ale coaliției antihitleriste a adus Reichul în pragul falimentului. În noiembrie, Hitler a părăsit Rastenburgul și s-a întors la Berlin. Așa cum avea să-i spună el însuși generalului A. Jodl, cu puțin înainte de a se sinucide: „Trebuia să împlinesc această decizie [sinuciderea — *n.n.*], cea mai importantă din viața mea, în noiembrie 1944, și să nu mai fi părăsit niciodată cartierul general din Prusia Orientală". La 29 aprilie 1945, ascuns în bunkerul său, Hitler a aflat de execuția Ducelui[2], a amantei sale, Clara Petacci, și a altor lideri fasciști și de expunerea cadavrelor lor, legate de picioare, cu capul în jos, la o stație de benzină din Milano[3]. Aceasta l-a hotărît, mai mult ca oricînd, să se asigure că, după propria-i sinucidere, corpul său și al Evei Braun vor fi arse. Neașteptată această ultimă legătură între Hitler și Mussolini! Neașteptată dar firească pentru exponenții celor mai odioase dictaturi din istoria umanității — fascismul și nazismul.

---

[1] *Magazin istoric*, nr. 8/1981; Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme*, București, 1984.

[2] *Magazin istoric*, nr. 12/1975; 7/1970.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

VICTOR DUCULESCU
O CERINȚĂ A CONTEMPORANEITĂȚII – ABOLIREA POLITICII DE DOMINAȚIE
drumurile lui Ion Neculce
ARHIVELE OLTENIEI
Dr. NESTOR VORNICESCU
PRIMELE SCRIERI PATRISTICE ÎN LITERATURA NOASTRĂ

• **IZVOARELE RĂSCOALEI LUI HOREA. SERIA A. DIPLOMATARIA. VOL. III** *(sub redacția acad. prof.* **Ștefan Pascu**, *volum întocmit de* **Alexandru Neamțu, Lelia Täuber, Ion Dordea, Volker Wollmann).**

Editura Academiei, București, 1984, 606 pp., 50 lei: *487 documente din perioada 3 decembrie 1784-30 aprilie 1785.*

• **DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN** *(sub egida Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară; volum întocmit de: colonel dr.* **Al. Gh. Savu** *— coordonator, colonel r. dr.* **Leonida Loghin**, *colonel* **Antone Marinescu**, *colonel* **Gică Pintilie**, *căpitan* **Alexandru Duțu**, *căpitan* **Gheorghe Nicolescu, Maria Sinescu, Monica Fleșcuțescu).**

Editura militară, București, 1984, 368 pp., 38 lei: *227 mărturii — în cea mai mare parte inedite — dintre 7 septembrie și 25 octombrie 1944.*

• **RĂSCOALA LUI HOREA** *(coordonatori* **Nicolae Edroiu, Pompiliu Teodor).**

Editura Dacia, Cluj Napoca, 1984, 318 pp., 24,50 lei: *studii și interpretări istorice semnate de acad.* **David Prodan, Maria Platon, Pompiliu Teodor, Nicolae Edroiu, Gyémánt Ladislau, Magyari Andrei, Alexandru Neamțu, Aurel Rădulțiu, Mircea Toca, Iosif Wolf.**

• **Ion Pârva — 1784 ÎN LOCURI ȘI MONUMENTE.**

Editura Sport-Turism, București, 1984, 236 pp., 13,50 lei: *itinerare istorico-turistice.*

• **ARHIVELE OLTENIEI.**

Editura Academiei, București, 1984, 252 pp., 23 lei: *numărul 3 din noua serie a publicației editate de Centrul de științe sociale Craiova.*

• **AMINTIRI DIN INFERN** *(traducere:* **Maria Grancea).**

Editura politică, București, 1985, 240 pp., 10 lei: *culegere de mărturii ale unor foști combatanți și ale unor supraviețuitori ai bombardamentelor atomice de la Hiroshima și Nagasaki.*

• **Dan Smântânescu — DRUMURILE LUI ION NECULCE.**

Editura Sport-Turism, București, 1984, 284 pp., 15 lei: *pagini de evocare istorico-literară.*

• **Victor Duculescu — O CERINȚĂ A CONTEMPORANEITĂȚII — ABOLIREA POLITICII DE DOMINAȚIE.**

Editura militară, București, 1984, 344 pp., 13 lei: *contribuții, cu o permanentă raportare la experiența istorică a popoarelor, la studierea unei probleme fundamentale a lumii de azi.*

• **Dr. Nestor Vornicescu — PRIMELE SCRIERI PATRISTICE ÎN LITERATURA NOASTRĂ. SEC. IV-XVI.**

Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1984, 638 pp.: *rezultatele unor îndelungate și minuțioase cercetări istorico-critice consacrate tradițiilor străvechi ale vieții spirituale din ținuturile carpato-danubiano-pontice.*

• Generai colonel (r) dr. **Vasile Cutolu — ISTORIA APĂRĂRII ANTIAERIENE A TERITORIULUI ROMÂNIEI.**

Editura militară, București, 1984, 196 pp., 10 lei: *din trecutul unei importante componente a sistemului apărării naționale.*

• **BIBLIOGRAFIA MILITARĂ ROMÂNEASCĂ. VOL IV** *(sub egida Bibliotecii centrale a Ministerului apărării naționale).*

București, 1984, 126 pp.: *1 109 titluri de lucrări românești editate între 1974 și 1982.*

U.T.C. —

TREPTE ÎN TIMP

(Urmare din p. 16)

sul la preocuparea consecventă a conducerii partidului și statului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu personal pentru valorificarea uriașelor resurse de energie ale tineretului, de creare a cadrului corespunzător pentru participarea activă, responsabilă a tinerei generații la conducerea întregii societăți, de asigurare a unor condiții optime și posibilități neîngrădite pentru ca tinerii să-și poată afirma plenar personalitatea, să-și împlinească aspirațiile și dorințele cele mai cutezătoare.

În întreaga sa devenire, tineretul României socialiste, factor istoric al mersului nostru înainte, își are izvorul nesecat de învățăminte în viața și activitatea secretarului general al partidului, înălțător exemplu de dăruire și abnegație revoluționară, de patriot înflăcărat, ctitor al inconfundabilei epoci pe care o trăim. A fi revoluționar, cutezător, a înfrunta permanent vechiul de pe poziția a tot ce e nou, a fi gata de a apăra cuceririle poporului, independența și suveranitatea patriei, a acționa permanent pentru întărirea prieteniei și frăției între toți tinerii patriei, fără deosebire de naționalitate, a fi pătruns de sentimentul dragostei de țară, a fi curajos, dîrz, a iubi adevărul și libertatea, a întări prietenia și solidaritatea cu tineretul de pretutindeni pentru o lume a păcii, mai dreaptă și mai bună — iată nobilele aspirații ale tineretului României de astăzi, aspirații care în acest an 1985 — Anul Internațional al Tineretului — pun în lumină cu toată claritatea statutul social activ al tinerei generații în societatea contemporană și în perspectiva evoluției acesteia. „În condițiile în care problema fundamentală a zilelor noastre este aceea a încetării cursei înarmărilor, care a atins oroporții fără precedent — arăta tovarășul Nicu Ceaușescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al C.C. al U.T.C., președintele Comitetului Național Român pentru Anul Internațional al Tineretului, președintele Comitetului Consultativ O.N.U. pentru Anul Internațional al Tineretului — a eliminării pericolului unui război nuclear nimicitor, tinerii de pe cele mai diferite meridiane ale lumii se află în primele rînduri ale forțelor angajate în lupta pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru trecerea la dezarmare, în primul rînd la dezarmarea nucleară".

Deviza Anului Internațional al Tineretului — *Participare, Dezvoltare, Pace* — exprimă cu toată claritatea opțiunile tinerei generații. Participarea la dezvoltare se îmbină firesc și fundamentat cu participarea la pace, dînd expresie dorinței tineretului de a lua parte activă la modelarea viitorului popoarelor, a propriului său viitor pașnic și prosper.

RASPUNSURI LA INTREBARI

Moscova, 19-30 octombrie 1943.

Conferința miniștrilor afacerilor externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii (IV)

Continuăm, în acest număr, publicarea documentelor Conferinței miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii. După cum am mai arătat, această conferință — prima la un asemenea nivel între principalii participanți la coaliția antihitleristă — a dezbătut un cerc larg de probleme privind atît operațiile militare, în special modalitățile de grăbire a înfrîngerii Germaniei naziste, cît și reglementările politice legate de încheierea victorioasă a ostilităților și organizarea relațiilor internaționale postbelice.

Astfel, în primele șase ședințe și în prima parte a ședinței a VII-a au fost dezbătute informările delegațiilor americană și britanică în legătură cu pregătirea debarcării aliate în nord-vestul Franței, proiectul american al Declarației celor patru puteri cu privire la securitatea generală, probleme legate de încheierea armistițiului și administrarea teritoriilor eliberate, situația din Balcani și primele tatonări de pace ale României, propunerile britanice cu privire la înțelegerile dintre aliații principali și cei mici din coaliția antihitleristă asupra problemelor postbelice, propunerile prezentate tot de Marea Britanie și intitulate „viitorul Poloniei, al țărilor dunărene și balcanice, inclusiv chestiunea unei confederații, precum și răspunderile comune față de Europa", în contrast cu crearea unor zone separate de responsabilitate și, în sfîrșit, propunerile americane și britanice cu privire la Germania.

Magazin istoric a publicat, de asemenea, extrase largi din minutele convorbirilor lui I.V. Stalin cu Anthony Eden și Cordell Hull.

În ultimele șase ședințe ale conferinței, marea majoritate a acestor probleme vor fi reluate, se vor aborda și restul problemelor înscrise pe ordinea de zi și se vor adopta documentele conferinței.

De asemenea, documentele ce vor fi publicate vor include a doua convorbire a lui I.V. Stalin cu Anthony Eden din timpul conferinței.

Ședința a șaptea (continuare)

25 octombrie

S-a trecut la examinarea situației sondajelor de pace din partea statelor inamice.

Eden. În ultimul an și jumătate, noi am transmis guvernului S.U.A. și guvernului sovietic informații despre toate încercările serioase din partea țărilor neprietene de a intra în contact cu noi[1].

Despre o ultimă asemenea încercare a României și despre răspunsul pe care trebuie să-l dăm, aș fi bucuros să aflu părerea colegilor mei. Din punctul meu de vedere, aici sînt două probleme: în

[1] La 24 octombrie, deci cu o zi mai înainte de ținerea ședinței, delegația britanică distribuise celorlalte delegații o informare cu privire la „demersurile de pace ale României din ultima vreme", informare inclusă și în stenogramele *Conferinței de la Moscova*, apărute la Moscova, în 1978, la pp. 299-301 și avînd următorul cuprins:

„I. Recent, ministrul plenipotențiar [nu-și prezentase încă scrisorile de acreditare] român desemnat în Turcia, dl Cretzianu, s-a adresat reprezentanților britanici la Ankara și le-a comunicat că a primit indicații din partea d-lui Maniu, precum și un mesaj din partea regelui, pe care ar dori să le transmită personal ambasadorului Majestății Sale. I s-au dat instrucțiuni acestuia din urmă să *nu* se întîlnească cu dl Cretzianu.

Dl. Cretzianu a fost mai înainte adjunct al ministrului afacerilor externe [secretar general în M.A.S. — *n.n.*] și și-a dat demisia în semn de protest față de politica progermană a mareșalului Antonescu. El este membru al opoziției și colaborator apropiat al d-lui Maniu, liderul Partidului Național-Țărănesc.

II. La 30 septembrie, atașatul militar român la Ankara a comunicat atașatului militar britanic că a primit indicații din partea mareșalului Antonescu să transmită un mesaj al Statului major român, referitor la faptul că autoritățile militare române vor putea să colaboreze, în anumite condiții, cu Aliații.

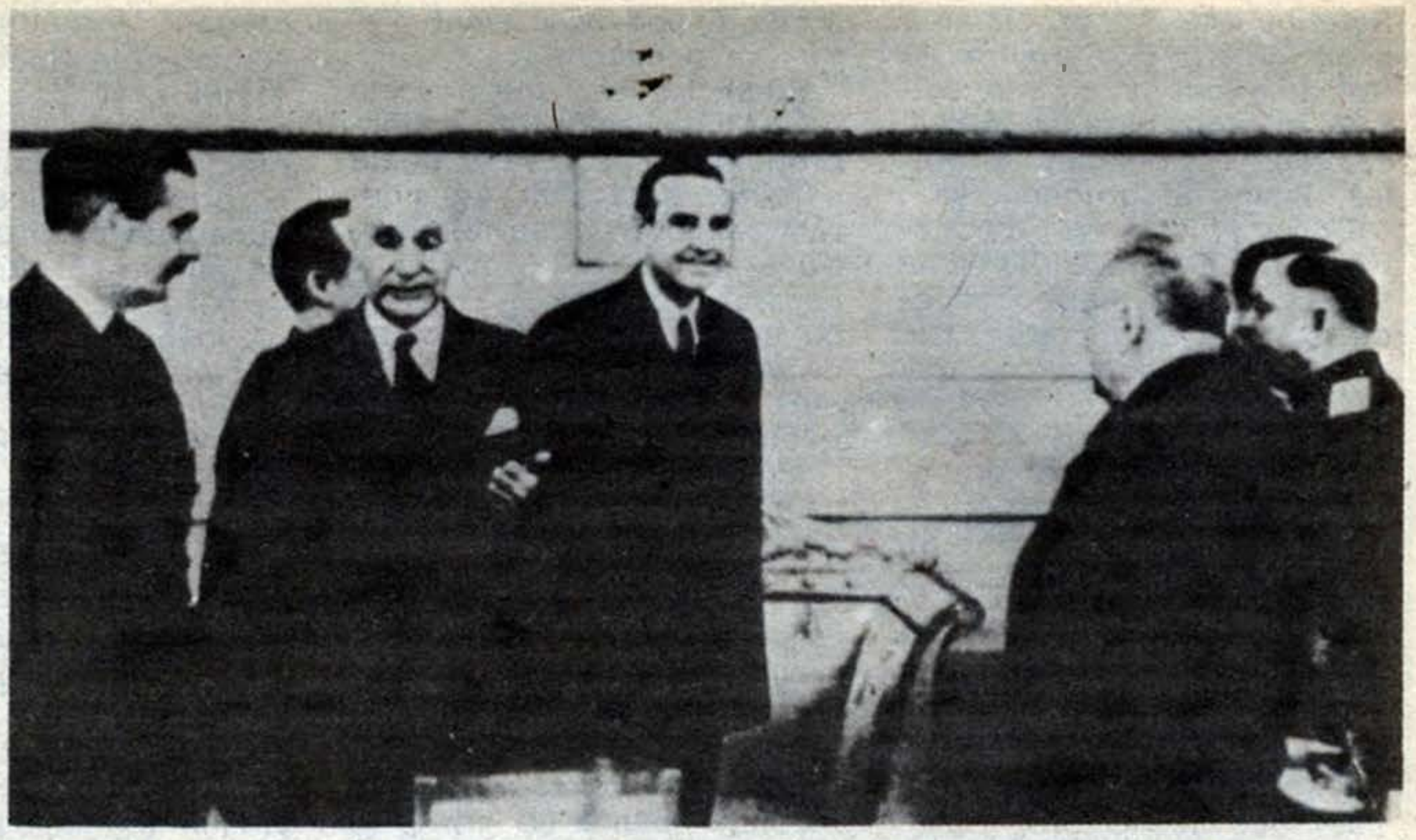

Într-o pauză a conferinței (din lucrarea Moskovskala konferențiia inostrannih del SSSR, SȘA i Velikobritanii)

primul rînd, procedura generală care trebuie folosită față de „tatonările de pace". Eu am propuneri pe care vi le voi înmîna pentru a fi analizate. A doua problemă constă în faptul că ar fi de dorit să primim considerentele guvernelor S.U.A. și Uniunii Sovietice cu privire la răspunsul care trebuie să-l dăm României.

Molotov. Sînt gata să mă pronunț în acest sens. Consider că propunerea d-lui Eden, referitoare la problema generală, este corectă și la această propunere nu există nici un fel de observații. În ceea ce privește cea de-a doua problemă — a României — trebuie să declar că avem o altă opinie. Dl Eden a amintit corect că, la rîndul său, la începutul acestui an, guvernul sovietic și-a expus punctul de vedere despre situația din România[2], și în particular, despre rolul grupării de opoziție Maniu.

Punctul de vedere al guvernului Majestății Sale asupra aspectului politic al acestor propuneri este același, ca și în cazul demersului anterior, și anume că el nu poate lua în considerare demersul guvernului român pînă cînd acesta nu va fi adresat, de asemenea, guvernelor Statelor Unite și Uniunii Sovietice și că asemenea demersuri trebuie făcute sub forma unei propuneri de semnare a capitulării necondiționate în fața celor trei aliați.

Guvernul Majestății Sale propune prin urmare ca, dacă guvernele Statelor Unite și Uniunii Sovietice sînt de acord, să dea indicații ambasadorului Majestății Sale să se întîlnească cu dl Cretzianu, să primească mesajul din partea regelui României și să răspundă în spiritul celor arătate mai sus.

Însă în ceea ce privește demersul miiitarilor, trebuie examinată problema dacă nu este cazul ca acesta să fie folosit și să se propună exprimarea unor considerente privind modul în care românii ar putea stînjeni eforturile de război germane. Ar trebui să li se declare absolut limpede românilor că li se va cere capitularea necondiționată, dar că, ținînd seama de imposibilitatea realizării ei în momentul de față, ei vor trebui să întreprindă, între timp, unele măsuri active, cu scopul de a crea o situație dificilă pentru germani. S-ar putea adauga, de asemenea, ca atitudinea ulterioară față de ei va depinde de eficacitatea acțiunilor lor militare în favoarea Aliaților.

Se propune, de exemplu, ca românii să-și aducă contribuția la război, în următoarele direcții:

a) reducerea și întîrzierea livrărilor către Germania, în special a livrărilor de petrol și cereale;

b) diversiuni și crearea de greutăți pe liniile de aprovizionare și în transferul de întăriri către Germania, Rusia de sud și Balcani;

c) reducerea ajutorului militar, inclusiv refuzul de a mai trimite trupe în Rusia și, dacă este posibil, reducerea forțelor armate aflate deja acolo;

d) majorarea propriilor necesități de apărare, în scopul rechemării echipajelor de zbor românești din cadrul forțelor militare aeriene germane;

e) acordarea de posibilități pentru desfășurarea activității de informații și asigurarea mijloacelor de comunicații.

III. Dl Maniu a transmis un mesaj conținînd comunicarea că el este gata să părăsească imediat România pentru a discuta situația cu guvernul Majestății Sale. I s-a comunicat că momentul actual nu este potrivit, avînd în vedere actuala conferință.

Dl Maniu, cu care guvernul Majestății Sale s-a aflat în contact de cîtava vreme, și-a exprimat constant dorința de a se discuta cu el acțiunile posibile. Guvernul sovietic își amintește ca, în urmă cu cîteva luni, guvernul Majestății Sale s-a interesat daca U.R.S.S. dorește să intre în contact cu dl Maniu. Guvernul sovietic a considerat atunci că nu a sosit timpul pentru discutarea situației cu el [Maniu], declarînd însă că în viitor s-ar putea găsi o bază de colaborare între grupul d-lui Maniu și guvernele aliate. Luînd în considerare succesele militare recente ale Aliaților și sporirea, în consecință, a influenței d-lui Maniu, guvernul Majestății Sale ar fi recunoscător dacă guvernele Statelor Unite și Uniunii Sovietice și-ar exprima părerea în legătură cu faptul dacă doresc să discute acum cu dl Maniu sau cu unul dintre reprezentanții săi posibilitatea stabilirii vreunei colaborări între guvernele aliate și opoziția din România".

[2] Potrivit stenogramelor Conferinței de la Moscova (p. 395), se avea în vedere scrisoarea comisarului poporului pentru afacerile externe al U.R.S.S. către ambasadorul Marii Britanii în U.R.S.S., din 20 martie 1943, în care se arăta că, după datele guvernului sovietic, gruparea Maniu nu are încredere în țăriie Axei și își menține orientarea către Aliați și chiar dacă, în momentul respectiv, nu are o pondere mare în România, influența ei ar creste, în cazul succeselor militare

Referindu-ne la propunerea d-lui Eden, cu privire la România, ea ar trebui divizată în două puncte: primul, capitularea României, al doilea, Maniu şi gruparea sa.

Consider corectă propunerea d-lui Eden că România trebuie să capituleze necondiţionat în faţa celor trei aliaţi. Mi se pare că nu mai sînt necesare nici un fel de explicaţii suplimentare. Totul este clar. Cît priveşte gruparea Maniu — stabilirea oricărui contact cu ea, în prezent, nu mi se pare recomandabilă. Deocamdată, nu avem ce aştept de la Maniu. Nu vom avea nici un folos de la un asemenea contact, această grupare nu poate da nimic deocamdată. Totodată, dl Eden ştie că noi privim gruparea Maniu din România din punct de vedere al eventualelor perspective.

Eden. În ceea ce-l priveşte pe Maniu, avînd în vedere propunerea pe care o poate exprima şi dl Hull, considerăm că guvernul sovietic trebuie să rezolve singur această problemă. În legătură cu argumentele aduse acum de dl Molotov, constatăm că deja s-a adoptat o anumită hotărîre.

Molotov. D-le Hull, poate că vă expuneţi punctul de vedere.

Hull. Nu am nimic de adăugat la ceea ce a afirmat dl Eden.

Eden. Mi se pare că, înainte de a trece la alte probleme, ar fi de dorit ca conferinţa noastră să adopte o rezoluţie scurtă cu privire la „tatonările de pace". Eu am pregătit următorul proiect: „Guvernele Marii Britanii, Statelor Unite şi U.R.S.S. convin să se informeze reciproc, în cel mai scurt timp, cu privire la orice fel de propuneri de pace de încercare, pe care le pot primi de la guverne, de la unele grupări ori persoane din ţările cu care oricare dintre cele trei părţi se află în stare de război.

Guvernele celor trei puteri convin ca şi în viitor să se consulte reciproc pentru a-şi pune de acord acţiunile în faţa unor asemenea propuneri".

Molotov. Nu am nimic împotriva unui asemenea gen de rezoluţii şi propun să înaintăm proiectul comisiei de redactare. Ce părere are dl Hull despre această propunere?

---

ale Aliaţilor. În legătură cu aceasta, guvernul sovietic exprima părerea că ar trebui menţinut contactul cu gruparea Maniu. În culegerea *23 August 1944 Documente*, vol. I, Editura ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1984, sînt reproduse două note diplomatice asupra aceleiaşi probleme. Astfel, într-o notă a Departamentului de stat către ambasadorul S.U.A. la Londra, John G. Winant, emisă la 24 noiembrie 1943, adică la nici o lună de la încheierea conferinţei, se menţionează: „Departamentul de stat a luat notă de textul unei telegrame datate 19 noiembrie 1943 pe care Ambasada britanică a primit-o de la Londra referitoare la dorinţa lui Maniu de a trimite din România un delegat special pentru a discuta aranjamentele în vederea unei răsturnări politice în acea ţară. Guvernul britanic propune să se răspundă la mesajul domnului Maniu spunînd că emisarul lui va fi primit cu înţelegerea că singura lui calitate va fi să discute detaliile operative privind răsturnarea actualului regim din România şi înlocuirea lui cu un guvern gata să capituleze necondiţionat în faţa celor trei aliaţi principali. Se menţionează mai departe că guvernul sovietic şi-a dat acordul, precizîndu-şi în acelaşi timp speranţa că reprezentanţii sovietici vor participa la orice negocieri care vor fi duse cu reprezentanţii domnului Maniu.

Departamentul este de acord cu propunerea guvernului britanic, aşa cum a fost aprobată de guvernul sovietic, referitoare la caracterul răspunsului ce urmează a fi dat la mesajul domnului Maniu".

De asemenea, într-o altă notă asupra situaţiei din România, înmînată de ambasadorul britanic pe lîngă guvernul iugoslav, lordul Moyne, ambasadorului american pe lîngă guvernul grec şi iugoslav în exil la Cairo, Lincoln MacVeagh, notă emisă patru zile mai tîrziu, la 28 noiembrie 1943, se arăta: „În ultimii doi ani, S.O.E. [S.O.E. — Special Operation Executive (Direcţia operaţiunilor speciale), organizaţie britanică de informaţii în timpul războiului, însărcinată cu sabotajul şi subversiunea în ţările ocupate de nazişti şi cu sprijinirea acţiunilor de gherilă. S.O.E. era dependentă de Intelligence Service şi dispunea de o reţea de şcoli de diversiune şi mijloace alocate de forţele armate. Primul şef al acestui organism a fost Hugh Dalton, ministrul economic de război] l-a sprijinit pe Maniu şi partidul său naţional-ţărănist din România şi s-a aflat în contact cu el de-a lungul întregii perioade — după cum se ştie prin curier, datorită lipsei de comunicaţii radiotelegrafice. În august 1943 totuşi un ofiţer de legătură britanic şi un operator radiotelegrafist român dotat cu un aparat au fost infiltraţi în ţară; ofiţerul britanic de legătură a murit după aceea, iar operatorul transmite şi primeşte zilnic mesaje între noi şi Maniu cu grupul său.

Ca urmare a acestei comunicări rapide şi regulate, pe de o parte, şi a temerii crescînde datorate înaintării ruseşti, pe de altă parte, problemele au evoluat de atunci cu o rapiditate sporită, cu rezultatul că la 30 octombrie Maniu a opinat că el avea atunci cea mai favorabilă — şi el considera ultima — posibilitate de a părăsi România împreună cu trei foşti colaboratori ai lui Titulescu. El a afirmat că plecarea sa era foarte necesară pentru ca, sprijinit de noi, să ia contact cu ruşii.

Această propunere a fost formulată S.O.E.-ului la Londra, care a obţinut următorul răspuns de la Foreign Office:

«Guvernul Majestăţii Sale nu poate lua în considerare propuneri emanate de la guvernul român sau de la persoane particulare române decît dacă ele sînt adresate şi guvernelor sovietic şi S.U.A. Aceste propuneri trebuie să aibă forma unei oferte a unui emisar autorizat să semneze o capitulare necondiţionată în faţa celor trei aliaţi principali. Nici un alt aranjament nu prezintă vreun interes pentru guvernul Majestăţii Sale».

În consecinţă, pe 3 noiembrie i-a fost trimis lui Maniu un mesaj conţinînd această informaţie şi i s-a comunicat că ieşirea lui [din ţară] nu are nici un rost.

La 9 noiembrie, adică după ce a primit mesajul mai sus-menţionat, Maniu a sugerat că el doreşte să trimită un delegat special cu scopul precis de a ajunge la o înţelegere sigură privitor la realizarea unei schimbări în actualul statut politic al României. El a afirmat că totul era aranjat în ceea ce-l priveşte şi a cerut S.O.E.-ului să-i indice unde era convenabil să fie primit emisarul său şi unde trebuia acesta să meargă.

Informaţia a fost transmisă la Londra şi problema a fost luată în discuţie la Foreign Office, care — în schimb — a telegrafiat la Moscova la 15 noiembrie în sensul că Maniu doreşte să trimită un delegat special să discute aranjamentele în vederea unei răsturnări politice. La 20 noiembrie, de la Moscova a fost primit următorul răspuns:

«Guvernul sovietic este de acord ca Maniu să fie informat că el îşi poate trimite emisarul, dar numai pe baza înţelegerii că singura calitate a acestuia din urmă este de a discuta detalii operative pentru răsturnarea actualului regim din România şi înlocuirea lui cu un guvern gata să capituleze necondiţionat în faţa celor trei aliaţi principali».

Guvernul sovietic declara mai departe că întrucît ţara implicată era România, este absolut necesar ca un reprezentant sovietic să ia parte la negocierile cu emisarul lui Maniu".

La mai puţin de o lună de la Conferinţa de la Moscova, şefii guvernelor U.R.S.S., S.U.A. şi Marii Britanii aveau să se întrunească, pentru prima oară, la Teheran, în baza acordului stabilit între cei trei miniştri ai afacerilor externe

Hull. Sînt de acord.

Molotov. Permiteţi-mi să mă refer în treacăt la problema tratată în nota d-lui Eden — despre unele mijloace prin care România poate stînjeni eforturile militare germane. Dl Eden nu s-a oprit în mod special la această propunere şi am înţeles că nu insistă în mod deosebit asupra ei. Dar întrucît, într-un caz analog, între noi şi guvernul britanic au existat mici dezacorduri, aş dori să mă refer puţin la acest lucru.

Eden. Am înţeles că dl Molotov nu doreşte să se ocupe de această problemă, dar întrucît ea priveşte în principal guvernul sovietic, consider că guvernul sovietic trebuie să o rezolve singur.

Molotov. Dl Eden m-a înţeles corect, dar, cu toate acestea, rog să-mi permiteţi să mă refer la ea, întrucît în legătură cu Ungaria, am avut unele dezacorduri cu guvernul britanic, pe care aş dori să le lichidez[3]. Atît în acest caz cît şi în altele, ne-am pronunţat împotriva discuţiilor pe asemenea probleme — înainte cu Ungaria, acum cu România. Nimeni nu este mai interesat decît noi să dea cît mai multe lovituri nemţilor, oriunde este posibil — în România, în Ungaria sau în alte ţări, deoarece noi purtăm cu ei un război foarte greu. Oricine provoacă Germaniei pagube, greutăţi etc., pe teritoriul României sau altei ţări, ne interesează din toate punctele de vedere, dar cred că acest lucru nu constituie

[3] Începînd din 1942, — se arată în stenogramele conferinţei — Ambasada engleză la Moscova a informat deseori Comisariatul poporului pentru afaceri externe al U.R.S.S. despre încercările unor elemente aflate în opoziţie în Ungaria de a stabili contacte cu reprezentanţii britanici în ţările neutre. „Guvernul sovietic — se spune într-o scrisoare din 7 iunie 1943 a lui Molotov către ambasadorul Marii Britanii în U.R.S.S., A.C. Kerr — socoteşte oportun ca Aliaţii să aibă un contact neoficial şi chiar să intre în tratative — despre care ar fi de dorit să se informeze reciproc în prealabil — cu elementele aflate în opoziţie, în Ungaria, dar consideră că la baza relaţiilor Aliaţilor cu Ungaria, ca şi cu alţi sateliţi ai Germaniei şi Italiei să stea următoarele principii:

a) capitularea necondiţionată;

b) cedarea teritoriilor ocupate de ei;

c) despăgubirea pagubelor de război;

d) pedepsirea vinovaţilor de război.

Guvernul britanic s-a declarat de acord cu aceste principii, dar a sugerat guvernului sovietic ca, în aplicarea lor faţă de guvernul Ungariei, să se manifeste o atitudine mai flexibilă. Astfel, de pildă, dacă guvernul ungar nu consideră încă oportună declararea publică a capitulării necondiţionate, el să-şi dovedească bunele intenţii faţă de Aliaţi, prin încetarea sau cel puţin tergiversarea colaborării cu Germania, prin unele acte de sabotaj.

Guvernul sovietic a rămas însă pe poziţia sa iniţială, insistînd asupra aplicării fără menajamente a principiilor enunţate şi acceptate şi de către Marea Britanie şi S.U.A., subliniind că Aliaţii trebuie să acţioneze repede şi hotărît „fără să dea posibilitate atît Germaniei cît şi cercurilor progermane din Ungaria să-şi revină din şocul provocat de capitularea Italiei. Capitularea necondiţionată a Ungariei în acel moment, pusă, mai ales, în relaţie cu ultimele evenimente din Italia, ar crea în mod indiscutabil mari greutăţi Germaniei şi condiţii mai favorabile atît pe Frontul de răsărit, cît şi pe teatrul de operaţii militare din Italia. Dimpotrivă, amînarea capitulării Ungariei ar permite Germaniei să-şi revină din şoc şi să-şi întărească poziţiile în Europa sud-estică şi în Italia."

obiect de tratative. Tratativele cu sateliții Germaniei — România, Ungaria și Finlanda, care luptă împotriva noastră — nu se pot purta decît în privința capitulării necondiționate. De aceea, și referitor la Ungaria ne-am pronunțat împotriva ducerii oricăror tratative cu jumătăți de măsură. Am considerat și considerăm că tratativele se pot purta numai despre capitulare. Oricare alt gen de convorbiri nu-și au rostul și pot chiar împiedica rezolvarea problemei principale. În războiul de față, tratativele nu pot avea ca obiect armistițiul, ci numai capitularea, predarea. De aceea, ne-am menținut această poziție atît față de Ungaria, cît și acum față de România. Aceeași poziție o avem și față de Finlanda. Nu mai amintesc aici faptul că este imposibil de controlat îndeplinirea unor jumătăți de măsură.

Eden. Vă mulțumesc și sînt foarte bucuros că ați amintit despre acest lucru. Aș fi dorit să analizez încă o dată această problemă și să discut cu șefii de stat major. După părerea mea, dl Molotov și cu mine am fi putut dezbate această temă separat, pentru a nu îngreuna conferința. Nu amintesc acum problema Ungariei, dar mi-o împrospătez în memorie. În general, consider că între noi există înțelegere în această privință.

Molotov. Foarte bine.

Eden. În orice caz, după părerea mea, guvernul sovietic trebuie să aibă cuvîntul hotărîtor în relațiile cu acele țări cu care U.R.S.S. este în stare de război.

Molotov. Nu ne găsim pur și simplu în stare de război, ci luptăm.

Eden. Tocmai intenționam să spun: cu care U.R.S.S. luptă.

Molotov. Sînt de acord cu părerea d-lui Eden.

Hull. Nici eu nu am nimic împotrivă.

Introducere și prezentare științifică
Corneliu BOGDAN
Traducerea documentelor
Sergiu CELAC

(Va urma)

CLIO ZÎMBEȘTE

Între Napoleon și Chateaubriand nu au existat niciodată relații prea bune. Tocmai de aceea, cînd venea vorba despre ilustrul scriitor, împăratul obișnuia să le spună celor din jur: „Greutatea cea mare nu este să îl cumperi pe domnul Chateaubriand, ci să-l plătești la prețul pe care el crede că îl valorează".

●

Filosoful grec Diogene, poreclit „Cinicul", s-a dus la o baie publică și, constatînd că apa nu era prea curată, l-a întrebat pe unul din băieși: „Unde m-aș putea spăla după ce plec de aici?"

●

La curtea lui Ludovic XIV se afla un nobil despre care regele știa că e extrem de ambițios. Într-o zi regele îl întreabă:

— Cunoști limba spaniolă?

— Nu Sire.

— Păcat!

Curteanul își închipuie că învățînd repede limba respectivă va fi ridicat la rangul de ambasador și trimis în Spania. Se pune cu rîvnă pe treabă și, sigur pe cunoștințele lui, se prezintă la monarh:

— Sire, am învățat spaniola.

— O știți atît de bine încît ați putea sta de vorbă chiar cu spaniolii?

— Da, Sire.

— Vă felicit, veți putea citi Don Quijote în original!

●

În eforturile de apărare a frontierei Alpilor, orașul Filipsburg (Baden-Württemberg, R.F.G.) a fost asediat în repetate rînduri de către francezi. În 1734, curiozitatea îl împinge pe Voltaire să asiste la o astfel de bătălie.

— Domnule Voltaire — îl întreabă ducele de Berwick, care conduce ostilitățile — veți veni, fără îndoială, alături de noi, în tranșee?

— Nu, domnule mareșal! Datoria mea este să mă inspir din acțiunile d-voastră eroice, fără a avea ambiția de a le împărtăși, răspunde filosoful.

●

Despre același spiritual scriitor și filosof francez se povestește că, aflîndu-se într-o societate selectă, nu mai contenea cu laudele la adresa poetului și naturalistului german Albrecht von Haller.

Unul dintre auditorii care făcuseră cerc în jurul lui îl întrerupe:

— Dar, domnule Voltaire, aveți o părere atît de bună despre domnul de Haller, în vreme ce dînsul are despre dv. o opinie exact contrarie.

— Asta se poate, răspunse Voltaire. Fără doar și poate ne înșelăm amîndoi!

●

Istoricului Mably, fratele filosofului Condillac, i s-a propus să candideze pentru Academia franceză. „Dacă aș face parte din selecta adunare, a replicat el, lumea s-ar întreba poate: «De ce o fi membru al Academiei?» Prefer însă ca muritorii să se întrebe: «De ce n-o fi?»".

●

Ludovic XIII nu i se adresa favoritului său, marchizul Henri Coiffier de Ruzé, poreclit „Cinq-Mars", decît cu apelativul „dragul meu prieten". Căzut în dizgrație din pricina uneltirilor lui împotriva primului ministru Richelieu, Cinq-Mars a fost condamnat la moarte. În clipa cînd condamnatul se îndrepta spre locul execuției, regele își privește ceasul și exclamă cu nostalgie: „Cred că «dragul meu prieten» nu e prea vesel la ora asta".

●

Mark Twain afirma despre cărțile sale că sînt ca apa, în vreme ce operele altor mari scriitori sînt ca vinul. Dar — adăuga părintele umoristicii americane — apa se bea în cantități mai mari decît vinul!

●

Într-o noapte, Balzac uită să încuie ușa de la intrare. Se duce la culcare, dar nu reușește să adoarmă. În acest timp, un hoț intră tiptil în casă, deschide fără zgomot un scrin și începe să scotocească prin sertare după bani... Deodată, hoțul aude un hohot de rîs și pe Balzac care-i spune:

— Prietene, vii în timpul nopții, pe întuneric, ca să cauți bani în niște sertare unde eu însumi, chiar la lumina soarelui, n-am găsit niciodată!

ITINERAR ISTORIC PE DUNĂRE

Dr. VASILE SMĂRĂNDESCU

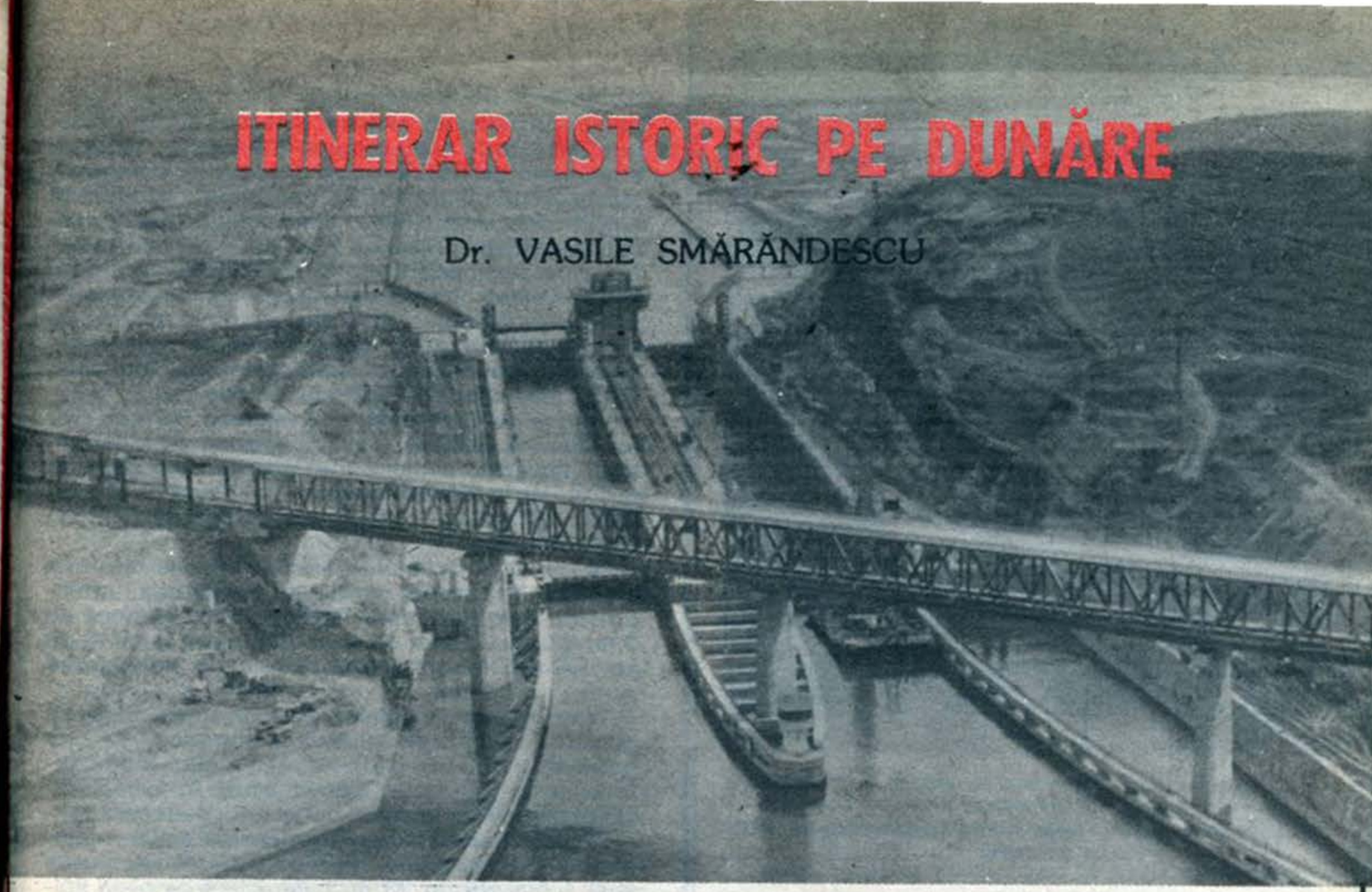

„Unii — scria, acum mai bine de două milenii, filozoful latin Seneca — cred că fluviile a căror natură nu poate fi explicată s-au născut odată cu lumea, ca, de pildă, Istrul și Nilul, fluvii imense și prea importante spre a se putea spune că au aceeași origine cu celelalte [ape]". Din adînca antichitate, Dunărea — al doilea fluviu ca mărime din Europa, dar primul ca importanță navigabilă — a fost una din cele mai cunoscute ape curgătoare; grecii au numit acest fluviu *Istros* și situau dincolo de el pămînturile legendarului popor al „hiperboreenilor"[1] (legîndu-i numele și de călătoria lui Iason și a argonauților pe urmele Lînei de aur); romanii i-au spus *Danubius* și — asemenea Nilului — și-l închipuiau ca pe o zeitate benefică, generoasă în bogăție; popoarele germanice l-au cîntat în *Legenda Nibelungilor*; geto-dacii — locuitori din timpuri imemoriale pe ambele maluri ale sale, de-a lungul întregului curs inferior — considerau Dunărea o apă sfîntă. Cărturarul latin Servius, în comentariile sale la *Georgicele* lui Vergiliu, afirmă că „dacii au obiceiul ca, atunci cînd pornesc la război, să nu se apuce de treabă înainte de a bea cu gura, din Istru, o anumită cantitate de apă ca pe un vin sacru". Strămoșii noștri au numit fluviul *Donaris* și această denumire — admirabilă dovadă de continuitate — a dăinuit pînă astăzi în cuvîntul românesc Dunărea.

Străbătută de monoxilele (bărci scobite în trunchiul unui arbore) antice ale geților, de galerele romane, de caicele evului mediu, ori de modernele nave contemporane, Dunărea a fost, de milenii, principala arteră navigabilă a Europei Centrale și de Sud-Est, străbătînd actualmente opt state și îngăduind legături economice dintre cele mai lesnicioase. Dar, dincolo de importanța sa economică, care a crescut considerabil în ultimele decenii prin amenajările hidrografice făcute de-a lungul ei, constituind un factor de apropiere și colaborare între statele pe care le străbate, Dunărea este un curs de apă de o frumusețe aparte, de o bogăție turistică neasemuită și cu o istorie dintre cele mai bogate.

O croazieră pe Dunăre constituie, deopotrivă, un fascinant drum în istorie și o tulburătoare excursie spre frumusețile naturii, oferind călătorului numeroase obiective turistice, peisaje unice — de la învolburatul curs din dreptul Porților de Fier și de la Cazane, la mirifica lume a Deltei.

Fluviul măsoară 2 860 km (după ultimele măsurători determinate de identificarea a încă unui izvor, la Furtwangen, 2 888 km), dintre care 2 379 (de la orașul Regensburg pînă la vărsare) — sînt navigabili. 1 075 km din acest curs trec prin țara noastră (ca linie de graniță cu statele învecinate sau numai pe teritoriul românesc).

Încă de la intrarea pe pămîntul românesc, Dunărea dezvăluie frumusețea deosebită a peisajului și obiective istorice și turistice de maxim interes. În apropiere de orașul *Moldova Nouă*, în localitatea *Pescari* din județul Caraș Severin, pe malurile stîncoase ale fluviului au fost identificate peșteri cu picturi rupestre, datînd încă din paleolitic[2]. Este unul din primele obiective turistice pe care le oferă vestitele cataracte (gherdapuri) ale Dunării — porțiune lungă de 117 km de-a lungul căreia fluviul străbate partea muntoasă a Banatului, de la Moldova Veche la Drobeta-Turnu Severin. Pentru navigatori — partea cea mai dificilă a traseului fluvial, pentru pasageri — cea mai frumoasă! Mai ales, în dreptul localității bănățene Dubova, unde Carpații și Balcanii își apropie cel mai mult masivele. Locul unde, odinioară, apa curgea printre stîncile ascuțite ce răsăreau de sub valurile înspumate. Izbindu-se de pietre, apa fierbea parcă, de aceea, oamenii au denumit locurile *Cazane*. În această zonă, Dunărea se îngustează brusc — de la 570 m lățime la 181 și chiar, la 151 m. Înainte de construirea hidrocentralei de la Porțile de Fier, adîncimea fluviului atingea în această porțiune 56

[1-2] *Magazin istoric*, nr. 5/1983; 6/1975.

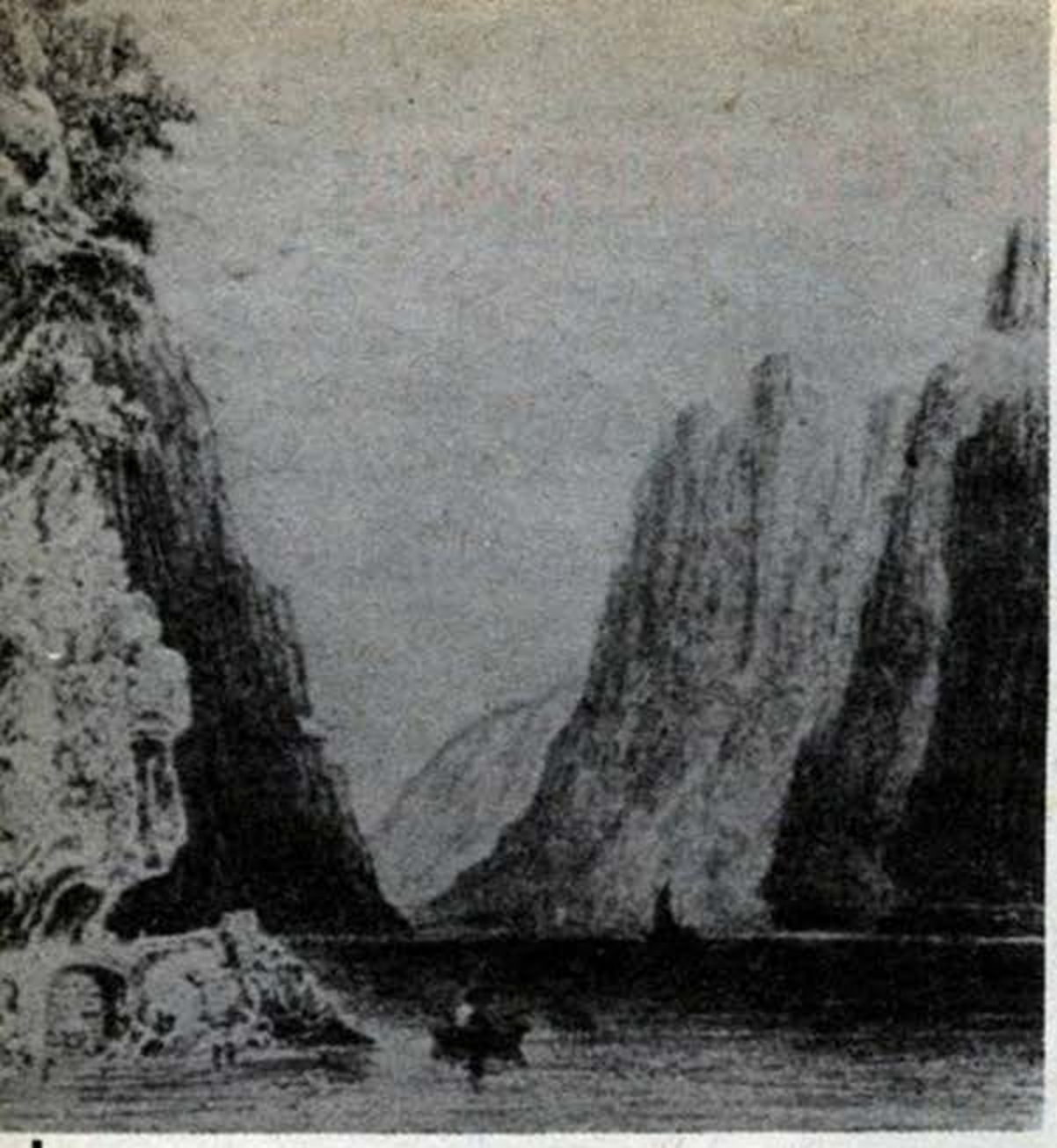

Artiști plastici de pretutindeni au elogiat — în tablourile lor — frumusețea și pitorescul fluviului Dunărea.
În imagini: *Cazanele (gravură de pictorul englez W.H. Bartlett)...*

m, foarte mare în comparație cu restul cursului, unde adîncimea variază între 2 și 14 m. Geologii presupun că în timpuri străvechi aici va fi fost o cădere de apă similară cascadei Niagara.

Secole de-a rîndul, cataractele (treptele de granit ce podesc albia fluviului)[2] au constituit unul din cele mai dificile examene pentru navigatori. „De pe malul acesta al Dunării și pînă în partea cealaltă — scria în sec. XVII călătorul otoman Evlia Celebi — pietrele și stîncile stau în mijlocul Dunării ca niște spinări de pești și ca niște scînduri. De aceea, se și numește locul acesta Tahtalî Ghirdap". „În locul acesta — continuă el — sînt anumiți meșteri în trecerea corăbiilor. Ei cunosc locurile tuturor pietrelor din această vîltoare și toate întortochelile de temut... Oamenii ce fac pe călăuzele și ajută la trecerea corăbiilor sînt de

...Porțile de Fier (desen în creion de gravorul francez Michel Bouquet)...

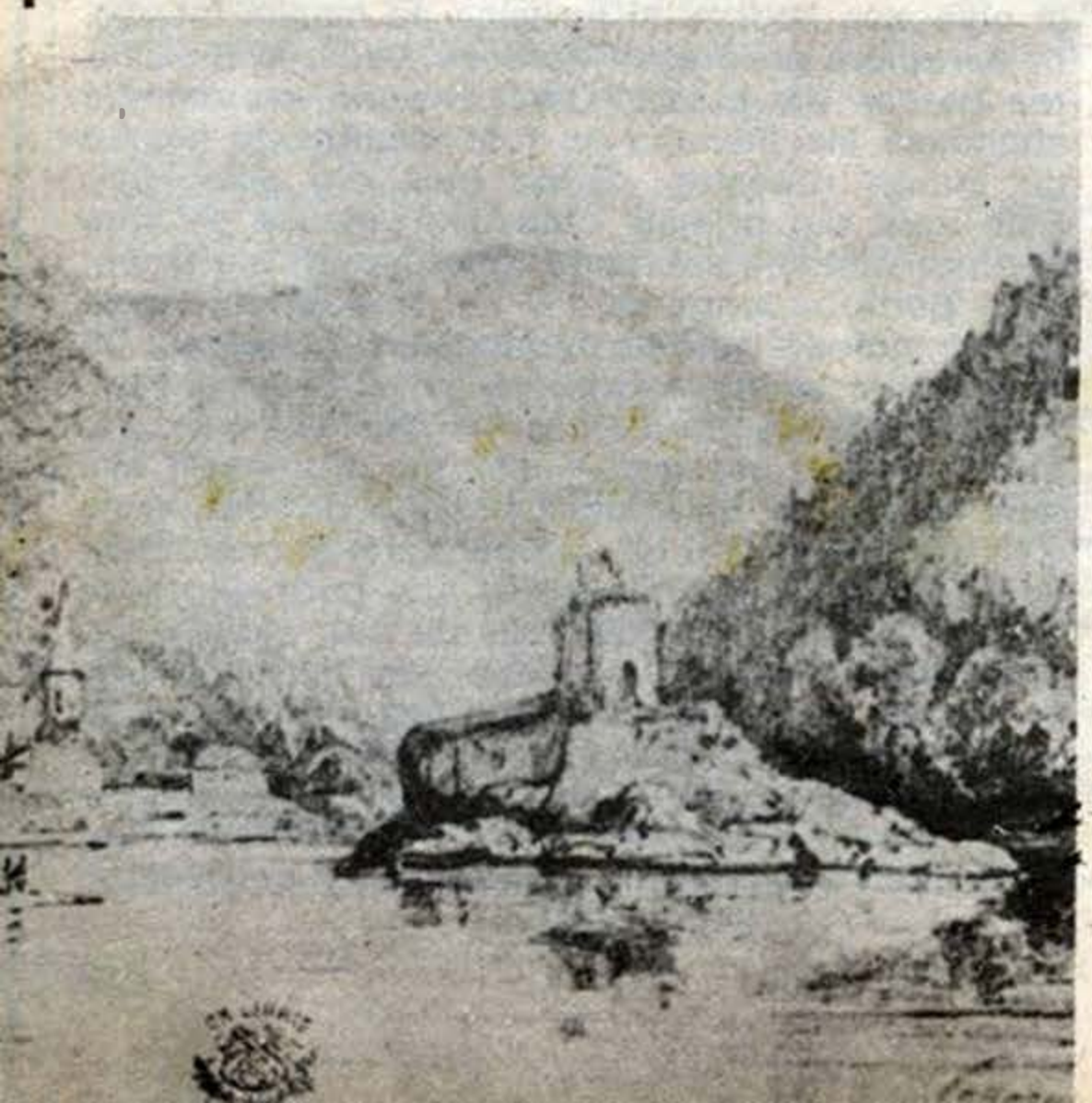

obicei oameni din Moldova [Veche] și din orășelul Drencova". Cînd corăbiile urcau în amonte, era nevoie de mii de edecari pentru a învinge viteza curentului care, în unele locuri, atingea 18 km pe oră. Uneori vara, cînd debitul apelor scădea, Cazanele prilejuiau una din cele mai temerare întreceri bărbătești. Potrivit relatării aceluiași Evlia Celebi, întrecerea consta în traversarea apei, concurenții sărind din piatră în piatră, pe stîncile ce ieșeau din valuri. Întrecere riscantă, în care nu puțini dintre participanți își pierdeau viața, alunecînd pe pietrele umede.

Mai jos de Cazane se află vestitele *Porți de Fier* ale Dunării. De fapt, o stîncă așezată de-a curmezișul fluviului, acolo unde lățimea apei este de 900 m, iar la 2 km în aval, o altă stîncă de 0,5 km lățime, alcătuind — împreună cu cea dintîi — un baraj natural.

La sfîrșitul secolului trecut, stîncile au fost aruncate în aer și porțiunea canalizată, creîndu-se o cale navigabilă lată de 75 m și adîncă de 3 m. Viteza cu care se ieșea din acest canal — 18 km pe oră — era totuși extrem de periculoasă pentru navigație.

Toate aceste neajunsuri au luat sfîrșit odată cu construirea, prin eforturile comune ale R.S.F. Iugoslavia și R.S. România, a primei mari hidrocentrale de la Porțile de Fier începută în 1964 și isprăvită în 1972. Imensul baraj — capodoperă tehnică, dar și arhitecturală — măsoară 1 100 m lungime și 38 m înălțime. Prin construirea sa, nivelul apei a crescut cu 23 m, cataractele ca niște spinări de pești care l-au impresionat pe Evlia Celebi au fost acoperite de un uriaș lac de acumulare lung de 140 km. Traversarea lui durează azi doar 13 ore; în trecut porțiunea se parcurgea în mai mult de patru zile. Înălțarea barajului a necesitat un mare efort tehnic și material. S-au folosit 3 milioane tone de beton și beton armat și s-au dislocat 22 milioane tone pămînt. Spre a înlesni navigația a fost necesară și construirea unor ecluze, lungi de 310 m și late de 34 m, care înlesnesc circulația, în zonă, a navelor cu o capacitate de pînă la 5 000 tone.

Construirea hidrocentralei, a barajului și amenajarea marelui lac de acumulare au necesitat și alte performanțe tehnice și arhitectonice, din partea constructorilor români și iugoslavi. Cea mai impresionantă: mutarea vetrei unui întreg oraș — Orșova —, cu o populație de 24 000 locuitori pe un platou situat de-asupra celui vechi, care a fost înghițit de ape. Calea ferată, care urma și ea firul Dunării, a fost reconstruită pe o lungime de 24 km, cu 7 tunele și numeroase viaducte.

După Porțile de Fier, Dunărea — descătușată de munți — își urmează cursul mai domol, lărgindu-și, totodată, albia. Cel dintîi popas, municipiul *Drobeta-Turnu Severin*, așezare menționată documentar cu aproape 2000 ani în urmă, dar cu o viețuire măsurată în mai multe milenii. În apropierea ei, lîngă ruinele castrului de la Hinova s-a descoperit unul din cele mai valoroase tezaure de aur[1] de la sfîrșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului. Pentru turiști, Drobeta-Turnu Severin înseamnă și podul construit, la ordinul împăratului Traian, de vestitul arhitect Apollodor din Damasc — construcție ce de bună seamă ar fi meritat să se numere printre minunile lumii antice. Urmele ei mai persistă și astăzi prin cîțiva piloni păstrați în apropierea malului românesc. Cu mult în urmă însă, pe la jumătatea sec. XVI, Giovan Andrea Gromo descria construcția care se păstra încă bine: „Această măreață construcție avea — scrie el — (după cum se poate vedea,

[1] *Magazin istoric*, nr. 6/1981.

căci cea mai mare parte există încă) 20 de piloni uriași din piatră tare cioplită, care se ridică la o înălțime de 150 de picioare de la o temelie cu o lățime de vreo 60 de picioare, avînd de la unul la altul o depărtare de 160 de pași". Acest pod — expresie a dăinuirii și vechimii noastre pe aceste meleaguri — era evocat, un secol mai tîrziu, și de Miron Costin. Dar Drobeta-Turnu Severin înseamnă, în egală măsură, și alte obiective istorice: turnul lui Sever (de fapt, urmele fortificației medievale din sec. XIII-XV), apoi termele romane și ruinele castrului Drobeta — în incinta complexului muzeal „Porțile de Fier". Și înseamnă, desigur, orașul modern din zilele noastre, oraș conceput pe baze arhitectonice rectangulare, ce pun în evidență frumusețea peisajului oferit de fluviu.

Prin construirea lacului de acumulare de la Porțile de Fier, unul din ostroavele Dunării, insula Ada-Kaleh a fost înghițită de apele fluviului. Obiectivele ei turistice mai importante — case, fîntîni, precum și moscheea datînd din sec. XVII — au fost strămutate pe un alt ostrov al Dunării, la *Șimian*, în apropiere de Drobeta-Turnu Severin, constituind unul din punctele turistice de mare atracție ale călătoriei pe Dunăre.

Următorul popas pe Dunăre: *Calafat* — oraș înscris cu litere de foc în epopeica luptă pentru statuarea independenței la 1877. Aici au răsunat primele lovituri de tun care au vestit hotărîrea românilor de a-și cuceri prin luptă independența — moment evocat de mai multe obiective turistice: Monumentul 1877, Monumentul eroului necunoscut, Monumentul lui Cobuz, Monumentul independenței. Punct de frontieră pe unde se poate trece cu fery-botul de călători și auto în R.P.Bulgaria, Calafatul își cîștigă tot mai mult statutul de obiectiv turistic, prin construirea unui complex hotelier modern.

Poziția strategică a *Corabiei* a fost remarcată încă din antichitate. Pe locul mai vechii dave getice, Sucidava, a apărut cetatea romană cu același nume (dovadă a continuității de viețuire dacică), menținută ca un important cap de pod al imperiului și după retragerea romanilor din Dacia. Împăratul Constantin cel Mare (306-337) a reconstruit-o, adăugiri importante fiindu-i făcute și în timpul împăratului bizantin Justinian (527-565).

Încă din antichitate numele localității *Turnu Măgurele* este legat de turnul de observație hexagonal, ce dăinuie și astăzi în împrejurimile orașului. Atunci cînd împăratul Septimius Sever (193-211) a construit această fortificație, localitatea se numea Turris, nume ce s-a păstrat și după reconstrucția fortificației în vremea lui Constantin cel Mare. Turnu s-a numit cetatea și în vremea lui Mircea cel Bătrîn, care a construit, în anul 1393, o fortificație ce a dăinuit pînă în veacul trecut, numărîndu-se și printre avanposturile lui Vlad Țepeș și Mihai Viteazul în rezistența lor antiotomană.

De numele *Zimnicei*, oraș ce a avut mult de suferit de pe urma puternicului cutremur din 1977, reconstruit din temelii ca o așezare modernă, se leagă și un important eveniment al istoriei antice. Potrivit părerii unor arheologi, prin acest loc — unde a fost identificată o puternică cetate dacică — ar fi trecut oștile regelui Alexandru cel Mare (335-323 î.e.n.) în timpul expediției sale nord-dunărene, relatată de Arrian (335 î.e.n.)[1].

Un participant la cruciada antiotomană organizată în 1436, în timpul domniei lui Vlad Dracul (1436-1442) — este vorba de cavalerul burgund Wallerand de Wavrin — descriind cetatea *Giurgiu* ne furnizează informația că fiecare piatră din zidul ei l-ar fi costat pe domnitorul Mircea cel Bă-

[1] *Magazin istoric*, nr. 3/1980.

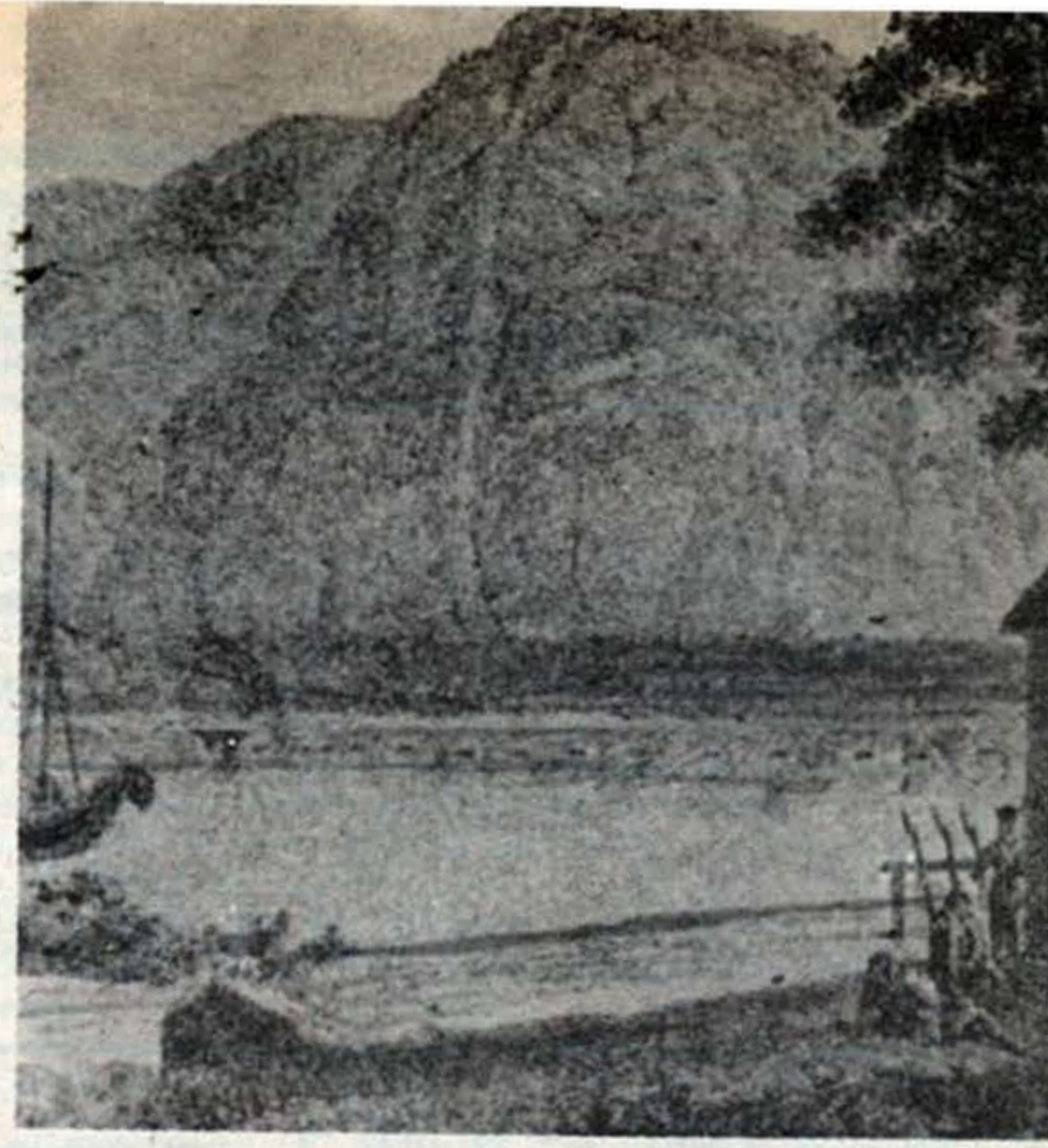

...Drumul lui Traian pe malul Dunării...

trîn un bolovan de sare. Puternica cetate din ostrovul Dunării, atestată documentar la 1394 — care în prezent alcătuiește un important obiectiv arheologic — a constituit vreme de secole cel mai important vestigiu istoric al orașului. Dacă Giurgiul vechi — stăpînit o vreme de otomani cu titlu de raia — însemna doar această cetate și eventual turnul cu ceas înălțat în piața orașului, zestrea turistică a municipiului de azi înseamnă înainte de toate impozantul pod al prieteniei — una din cele mai mari construcții de acest gen din Europa — ce leagă, peste Dunăre, teritoriul român de cel al R.P. Bulgaria; înseamnă, de asemenea, Muzeul luptei pentru independența poporului român, inaugurat în 1977 și Aleea cu cele 23 busturi ale unor eroi căzuți în lupta pentru neatîrnarea țării.

...și Orașul Giurgiu la 1820 (ambele gravuri din albumul Donau Ansichten *[Priveliști dunărene] realizat de pictorul german Iacob Alt)*

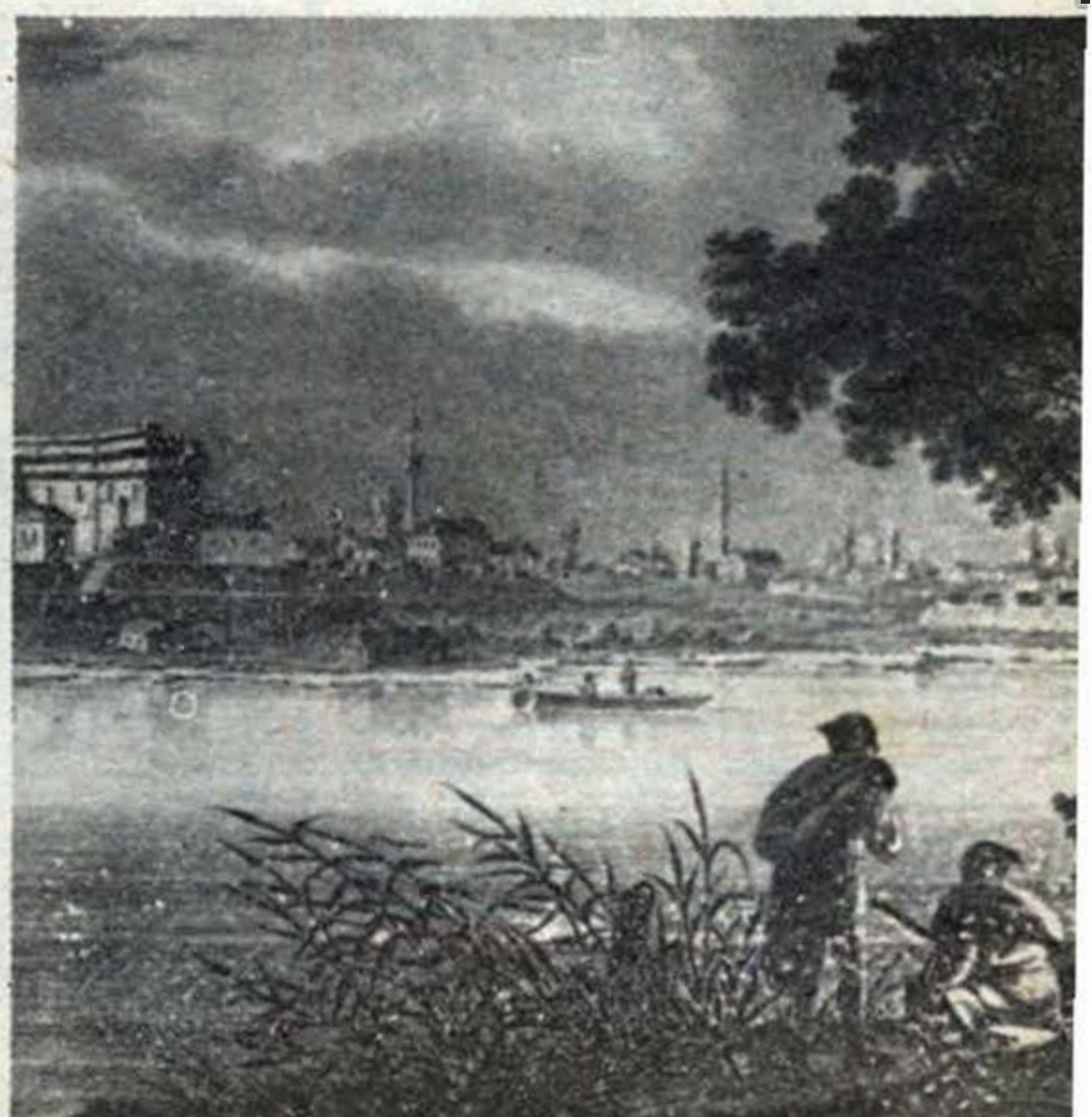

POSTA MAGAZIN ISTORIC

IMPORTANT!

Nu uitați să reînnoiți abonamentul dv. la Magazin istoric. După cum știți, abonamentele la revista noastră se pot face la toate oficiile poștale și la toți factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la orașe și sate.

Cititorii și abonații noștri sînt rugați, totodată, să ne semnaleze orice deficiență sau dificultate întîmpinată în procurarea, abonarea sau primirea abonamentului la Magazin istoric, pentru a putea interveni la forurile competente.

Precizăm că prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei, pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei. La aceste sume se adaugă taxa poștală de remitere la domiciliu (25 bani pe număr), taxă care nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

Cititorii din străinătate se pot abona prin ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, București, Calea Griviței, nr. 64-66, P.O. Box 12-201, telex 10376 prsfir.

PE SUB ARCUL DE TRIUMF

GHEORGHE CIȘMAȘ, din București, ne scrie în legătură cu fotografia apărută pe coperta IV a numărului 8/1984 al revistei noastre, imagine ce reprezenta defilarea, pe sub Arcul de triumf, a ostașilor români întorși victorioși de pe frontul antihitlerist: Al doilea ostaș din flancul drept — **ne informează cititorul nostru** — este fratele meu, Tiberiu Cișmeș, dintr-o unitate de transmisiuni, în vîrstă atunci de 25 ani și care în prezent locuiește la Timișoara.

La rugămintea cititorului bucureștean, redacția a trimis o copie după fotografie veteranului timișorean care, la rîndul său ne-a scris: Am primit cu multă bucurie prin bunăvoința dv. fotografia, pentru care vă mulțumesc. Vă doresc multă fericire, sănătate, cu cele mai calde sentimente, Tiberiu Cișmaș.

AMICII FRANȚEI

Prof. ECATERINA HANGANU, prof. CONSTANTIN DOBRESCU, filiala Arhivelor statului, Ploiești, **ne trimit cîteva date privind asociația culturală „Amicii Franței — General Berthelot", creată de intelectualii ploiești care militau, în anii interbelici, pentru apropierea între cele două popoare, prin activități în domeniul culturii.**

„Amicii Franței" invita oameni de cultură de prestigiu din țară și din Franța — prin intermediul Institutului de înalte studii franceze din București — spre a conferenția în fața ploieștenilor. Aceste conferințe aveau loc în aula Liceului „Petru și Pavel" sau în sălile de cinematograf din oraș.

Astfel, profesorul francez Leon Thevexin a fost invitat la 30 ianuarie 1936 să vorbească, în amfiteatrul liceului ploieștean, despre opera artistică a lui Gustave Moreau. În februarie 1936, profesorul francez Franciac Lebrun a conferențiat despre opera poetică a lui Vasile Alecsandri, Elena Văcărescu, Ana de Noailles-Brîncoveanu și alții, a căror „operă este foarte mult apreciată în Franța". **La 15 martie 1936, în sala cinematografului Scala din Ploiești, prof. universitar Andrei Rădulescu (nr. 4/1981) a vorbit despre influențe franceze și italiene în redeșteptarea conștiinței noastre naționale. Tot în acel an, scriitoarea bucureșteană Alice Voinescu a conferențiat despre opera lui Montaigne.**

La 2 noiembrie 1938, prof.univ. Grigore Trancu-Iași a prezentat expunerea Gustave Coubert și expozițiile universale. În aprilie 1939, a avut loc o manifestare dedicată lui Racine, în cadrul căreia actori de la Teatrul național din București și artiști amatori ploieșteni au „interpretat scene din Andromaca, Fedra, Britannicus, Atalia".

DOMNITORULUI UNIRII

Reținem din articolul Personalitatea lui Al. I. Cuza, **al prof. VASILE CALESTRU,** de la Liceul „Cuza Vodă" din Huși, **această telegramă pe care au adresat-o domnitorului Unirii țăranii din jud. Fălciu, în urma proclamării Legii rurale din 14 august 1864, prin care locuitorii satelor erau eliberați de sarcinile feudale și 511 896 familii erau împroprietărite cu 2 038 640, 2 697 ha:** „Fapta pe care Măria Voastră ați isprăvit slobozind neamul românesc din boieresc, munca silită, ce era mai rea și decît robia, este atît de mare cît nu o poate scrie niminia; îl rugăm să ia din zilele

noastre și ale copiilor noștri și să adaoge pe ale Măriei Voastre... dă-ne voie ca de acum înainte să te numim Părintele cel binevoitor și slobozitorul neamului țărănesc".

Același cititor ne trimite și fotografia de mai jos, care reprezintă bustul ridicat în 1959 în orașul Huși în amintirea lui Al.I. Cuza. Monumentul este opera sculptorului Vasile Aclobăniței.

FOTOGRAFUL ADLER

În cadrul Poștei **Magazin istoric** din nr. 11/1984 am citit și despre fotograful L. Adler, care a activat la Brașov la sfîrșitul secolului trecut, considerat printre primii fotografi de valoare ai Ardealului românesc, **ne scrie TIBERIU DANCIU, din** Hunedoara. Precizez, în completarea celor menționate de dv., că L. Adler a avut, între 1902 și 1904, un atelier și la Orăștie, de unde se deplasa la Hunedoara și Deva.

Mulțumim cititorului nostru hunedorean atît pentru informație cît și pentru cele două fotografii trimise, dintre care una executată chiar de L. Adler în atelierul său din Orăștie.

NE-AU MAI SCRIS

Am mai primit oferte de articole, informații și completări pe marginea articolelor publicate, de la următorii cititori: dr. TEODOR CUTLIC, din București **(articolul** În amintirea fetiței Anna Frank**); DUMITRU LENGHEL, din** Baia Mare **(precizarea că Adunarea generală anuală a ASTREI de la Șimleu a avut loc în 1908 și nu în 1909, cum a apărut în nr. 7/1984, p.32); ȘTEFAN ORLANDEA, din** Sibiu **(un fragment din lucrarea** Bătălia de la Mărășești **de Cassian R. Munteanu); prof. col. ȘTEFAN D. MARCOVICI, din** București **(articolul** Cine sînt temeile... peoniene?**); prof. VASILE CALESTRU, din** Huși **(articolul** Lupta maselor populare împotriva hitlerismului, pentru o viață mai bună**); MARIUS BICHIȘ, student, din** Sibiu **(fotografia bunicului său în uniforma militară din 1919). Tuturor le mulțumim călduros.**

POSTA MAGAZIN ISTORIC

PRINTRE CIŞTIGĂTORI

Cu profundă emoţie am văzut, în numărul din decembrie 1984 al revistei, că mă număr printre ciştigătorii concursului **File de epopee**, organizat în cinstea celei de-a 40-a aniversări a lui august 1944, **ne scrie generalul-maior în retragere NICOLAE PĂTRĂŞCOIU**, din Bucureşti. La cei 95 ani ai mei, constituie o mare bucurie. Ea a avut efectul de a mă determina să incerc să răspund şi la întrebările concursului **Horea 200**, organizat de minunata dv. revistă.

Un alt participant — ciştigator al acelaşi concurs, File de epopee, **ARMIN SCHEIN**, tot din Bucureşti, **ne mărturiseşte la rîndul său:** Bucuria mea a fost mare cînd am primit setul de diapozitive cu tematică istorică. Vă declar că eu şi membrii familiei am ramas incintaţi de aceste diapozitive, realizate după exponate din Muzeul naţional de istorie, mărturii inestimabile ale trecutului şi prezentului nostru istoric.

Felicitîndu-i, şi cu această ocazie pe cei doi ciştigători, reamintim totodată celor care încă nu şi-au ridicat premiile din cadrul concursului File de epopee **că ultimul termen pînă la care o pot face este** 15 iunie 1985, **inclusiv.**

CITIŢI CU ATENŢIE!

AUREL AMARIEI, din Piatra Neamţ, ne cere precizări în legătură cu numărul prizonierilor hitlerişti capturaţi de către armata română în zilele revoluţiei de la 23 August 1944, dat fiind că, după părerea sa, unele cifre apărute în revista noastră, ca şi în alte surse, nu concordă întru totul.

În nr. 5/1980 al revistei noastre, am publicat un document întocmit în 1946 (la numai un an după terminarea războiului) de către şeful Secţiei III operaţii a Marelui Stat Major român, document intitulat Contribuţia militară a României în războiul pentru libertate şi dreptate. **Autorii precizau că textul respectiv a fost redactat** „după datele ce cunoaştem pînă acum". **adică pînă în ianuarie 1946. Firesc deci ca unele date cuprinse în acest studiu să fi fost corectate şi completate de cercetările istorice ulterioare. De altfel, în acelaşi nr. 5/1980 al revistei noastre, în p. 5, acolo unde documentul amintit indică numărul prizonierilor şi morţilor înregistrat de hitlerişti în cursul celor 8 zile ale insurecţiei ca fiind de 53 159 şi, respectiv, 5 000, se preciza într-o notă de subsol: „Conform datelor indicate în** R.R.A. (România în războiul antihitlerist, **Ed. militară, 1968, p. 705), pierderile germane au fost de 56 455 prizonieri şi 5 048 morţi".** R.R.A. **este lucrarea de bază pe această** problemă; **cifrele indicate de ea s-au regăsit şi în nr. 8/1984 al revistei noastre.**

Cît priveşte lucrarea Marea conflagraţie a secolului XX, **ediţia a II-a, lucrurile sînt la fel de clare: ea indică pierderile totale (morţi şi răniţi): 56 455 + 5 048 = 61 503, cifră care poate permite formularea:** „peste 61 000".

Aceleaşi cifre sînt indicate şi în lucrarea Armata română în revoluţia din august 1944, **de general-colonel dr. Constantin Olteanu, general-locotenent dr. Ilie Ceauşescu, colonel dr. Florian Tucă, colonel dr. Vasile Mocanu, Editura politică, 1984.**

Aşadar citiţi cu atenţie!

REVIZORUL ŞCOLAR

Prof. DUMITRU PĂCURARU, din Constanţa: În numărul 1/1985 al revistei, în fragmentul din memoriile lui V.A. Urechiă, am citit şi numele lui Bănescu, scris însă din greşeală **D.** Bănescu şi nu I. Bănescu, aşa cum s-a numit, în realitate „neîntrecutul

revizor şcolar" care în 1880 l-a însoţit pe Urechiă pe drumuri dobrogene. A fost o personalitate marcantă a culturii din această parte de ţară. Născut la Roman în 1851, după studii la Iaşi şi Berlin, unde şi-a luat licenţa în litere şi drept, Ioan Bănescu a venit în Dobrogea în noiembrie 1878, unde a fost numit revizor şcolar. A fost organizatorul Şcolii normale de învăţători şi institutori din Constanţa (1893), al cărei director a fost, şcoală care, în 1896, a fost transformată în gimnaziul „Mircea cel Bătrîn", iar în 1911 în liceul purtînd numele gloriosului voievod al Ţării Româneşti. I. Bănescu a fost, de asemenea, primar al Constanţei în anii 1900 şi 1905-1907. S-a stins din viaţa în 1909.

Pentru dragostea cu care a slujit oraşul, constănţenii i-au ridicat un bust de bronz (autor D. Paciurea) şi au dat numele său unei străzi.

Multe documente ale timpului, legate de activitatea lui I. Bănescu (a cărui fotografie v-o trimit alăturat) se păstrează în muzeul Liceului pedagogic din Constanţa, a cărui responsabilitate o am, **ne scrie în încheiere cititorul nostru constănţean.**

Colaboratorul nostru, RADU ECONOMU, din Bucureşti, precizează: Localitatea Ober Dobling se află nu în Elveţia, cum a apărut în **Magazin istoric**, nr. 4/1985, p. 51, ci în Austria

CERERI ŞI OFERTE

IOAN DAMIAN, str. Dumbravei, bl. 64, ap. 16, Sighişoara, **solicită: nr. 1, 2/1967; 12/1980; oferă: nr. 7/1975; 8/1976; 12/1983.**

OCTAVIAN BĂLĂNESCU, str. Karl Marx, nr. 7, bl. 3, sc. A, ap. 4, Bîrlad, **solicită: nr. 6, 10/1974; 9/1981; oferă: nr. 6/1967; 1, 2/1970; 2-5/1971; 3, 8, 9, 12/1972; 1, 3, 8, 10/1973; 1, 4, 5/1974; 3, 10, 12/1975; 5, 6/1976; 3, 7/1977; 1/1978; 9/1979; 3, 6/1981; 4/1982; 11, 12/1980.**

AUGUSTINIUS CONSTANTIN OLTEANU, şos. Olteniţei, nr. 140, bl. 5, sc. 2, ap. 66, Bucureşti, **solicită: nr. 1/1968; 5/1969; 7, 11/1982; oferă: nr. 3/1968; 9/1969; 9/1974; 10/1976; 3/1982.**

SIMION I. FILIP, bd. Tineretii, nr. 19, et. 1, ap. 4, Timişoara, **solicită: nr. 6/1981; 2/1982; oferă: nr. 11/1968; 7/1971; 4/1973; 6/1975; 11/1978; 10/1981; 10/1982.**

ION PETRESCU, str. Tazlău, nr. 1, bl. 37 D, sc. A, et. III, ap. 15, Ploieşti, **solicită: nr. 1-3, 6/1967; 4/1968; 1, 6/1970; 5, 8/1971; 6, 9/1972; 1, 7/1974; 3/1975; 9/1977; 2, 8/1978; oferă: nr. 8/1967; 2, 6, 9, 10, 12/1968; 1, 3, 4, 5, 9-11/1969; colecţia pe anii 1970-1983.**

În curînd un nou concurs **Magazin istoric**

La cererea şi sugestiile a numeroşi cititori, în numerele viitoare ale revistei un nou concurs, dotat cu numeroase premii.

Reţineţi din timp numerele din acest an ale revistei, care vor face parte din bibliografia concursului.

Amănunte în numărul următor.

CONTENTS (Romanian History) Ilie Ceauşescu, C. Popişteanu, V. Buduru, M. Ştefan, E. Ioniţă The Fortieth Anniversary of Victory over Fascism ● C. Petculescu From the History of the Revolutionary Youth Organization in Romania ● G. Ştrempel An Outstanding Chronicler: Ion Neculce (c. 1672-1745) ● L. Ellis (USA) The Cucuteni Culture — Unique in Europe (II) ● I. Coman Recollections about Historian Vasile Pârvan (1882-1927) ● The XVth ICHS: Henri Michel (France) ● V. Smărăndescu Historical Itinerary along the Danube.

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Ilie Ceauşescu, C. Popişteanu, V. Buduru, M. Ştefan, E. Ioniţă 40 ans depuis la victoire sur le fascisme ● C. Petculescu L'organisation révolutionnaire de la jeunesse de Roumanie: pages d'histoire ● G. Ştrempel Un érudit de premier ordre: Ion Neculce (vers 1672-1745) ● L. Ellis (USA) Cucuteni — une culture unique en Europe (II) ● I. Coman Souvenirs relatifs à l'historien Vasile Pârvan (1882-1927) ● Le XVe CISH: Henri Michel (France) ● V. Smărăndescu Itinéraire historique sur le Danube

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Илие Чаушеску, К. Пописштяну, В. Будуру, М. Штефан, Е. Ионицэ Сорокалетняя годовщина победы над фашизмом ● К. Петкулеску Из истории революционной организации молодёжи Румынии ● Г. Штрempел Выдающийся летописец — Ион Некул·е (ок. 1672-1745) ● Л. Элис (США) Культура Кукутень — уникум в Европе (II) ● И. Коман Воспоминания об историке Василе Пырвэн (1882-1927) ● XV-й МКИН: Анри Мишель (Франция) ● В. Смэрэндеску По следам истории вдоль Дуная

INHALT (Rumänische Geschichte) Ilie Ceauşescu, C. Popişteanu, V. Buduru, M. Ştefan, E. Ioniţă 40 Jahre seit dem Sieg über den Faschismus ● C. Petculescu Aus der Geschichte der revolutionären Jugendorganisation Rumäniens ● G. Ştrempel Ion Neculce (?1672-1745) — ein bedeutender Gelehrter ● L. Ellis (USA) Die Cucuteni-Kultur — einzigartig in Europa (II) ● I. Coman Erinnerungen an den Historiker Vasile Pârvan (1882-1927) ● Der XV. IKGW: Henri Michel (Frankreich) ● V. Smărăndescu Geschichtliche Rundreise auf der Donau

SUMARIO (Historia rumana) Ilie Ceauşescu, C. Popişteanu, V. Buduru, M. Ştefan, E. Ioniţă 40 años desde la victoria sobre el fascismo ● C. Petculescu De la historia de la organización revolucionaria de la juventud de Rumania ● G. Ştrempel Un sabio destacado — Ión Neculce (?1672-1745) ● L. Ellis (USA) La Cultura de Cucuteni — única en Europa (II) ● I. Coman Recuerdos sobre el historiador Vasile Pârvan (1882-1927) ● El XV° CICH: Henri Michel (Francia) ● V. Smărăndescu Itinerario histórico por el Danubio

ABONNEMENTS : ROMPRESFILATELIA — Sectorul export-import presă, Bucureşti, Calea Griviţei, nr. 64—66, P.O.BOX 12—201, telex : 10376 prsfir.

magazin istoric

Bucureşti, Intrarea Ministerului nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70 100.

REDACŢIA : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu Năstăşel, Ana Maria Şerbănescu, Marian Ştefan
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURA : Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii, şcoli etc., de la oraşe şi de la sate. Preţul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — Bucureşti

42427

1

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15